KONSTANTİN PAUSTOVSKİ

BATAKLIK

2. BASKI

yar yayınları

BATAKLIK • Konstantın Paustovski

Yar Yayınları: 76

Roman Dizisi: 26

Orijinal Adı:
Kolhida

Birinci Baskı:
Sanat Emeği Yayınları
Ekim 1979-İstanbul

İkinci Baskı:
YAR YAYINLARI
Ağustos, 1994-İstanbul

Baskı:
Ceylan Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel: (012) 517 00 81

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Ankara Caddesi 54 Cağaloğlu-İstanbul

94.34.Y.0159.17

ISBN 975-7530-52-2

Konstantin Paustovski

BATAKLIK

2. baskı

Türkçesi:
Metin Alemdar

yar yayınları

PK 531 - İstanbul

SUNU

31 Mayıs 1892'de Moskova'da doğdum. Bir demiryolu istatikçisi olan babam, Kızıl Nehir kıyılarına kaçan Zaporozye kazaklarının soyundandı. Buraları, daha önceleri I. Nikola'nın ordularının saflarında hizmet etmiş olan büyükbabamın Türk büyükannemle beraber yaşadıkları yerdi. Moskova'dan sonra Vilno'ya, Pskov'a ve sonunda az-çok kalıcı olarak yerleştiğimiz Kiev'e gittik.

Ailemiz, birbirinden çok değişik, ama sanata eğilimli kişilerden oluşan geniş bir topluluktu. Şarkı söylemeyi, piyano çalmayı, tartışmayı severdik ve tiyatroya çok düşkündük.

Onüç yaşımdayken ailem dağıldı. Ondan sonra kendi yaşamımı kazanmanın ve öğrenim harcamalarımı karşılamanın bir yolunu bulmak zorundaydım. Oldukça çetin bir meslek olan arabacılık yapmayı becerebildim.

Okulun son sınıfında ilk kısa öykümü yazdım ve bu öykü Kiev'de Ogni adındaki bir edebiyat dergisinde yayımlandı. Anımsadığım kadarıyla yıl 1911'di.

Okuldan mezun olduktan sonra Kiev Üniversitesi'nde iki yıl okudum ve oradan Moskova Üniversitesi'ne geçerek Moskova'ya yerleştim.

Birinci Dünya Savaşı başlarında Moskova'da tramvay sürücüsü ve kondüktör olarak çalıştım. Daha sonra cephe gerisinde ve cephede yaralıların bakımında görevlendirildim.

1915'de bir askeri tıp birliğine verildim ve Polonya'daki Lublin'den Belorusya'daki Nesvizh'e kadar süren büyük geri çekilme sırasında bu birlikte çalıştım.

Sonra, elime geçen eski bir gazetede, her iki erkek kardeşimin de aynı gün ayrı ayrı cephelerde öldürüldüklerini okudum. O zaman Moskova'da oturan annemin yanına döndüm, ama uzun süre orada yerleşmeyi olanaksız bularak yeniden dolaşmaya başladım. Önce Yekaterinoslav'a giderek bir metal fabrikasında çalıştım, sonra Yuzovka'daki Novorosiski fabrikasında ve bundan sonra da Taganrog'daki Nev-Vilde kazan fabrikasında çalıştım. 1916 sonbaharında kazan fabrikasından ayrılarak Azov denizindeki bir balıkçı işletmesinde iş buldum.

Şubat Devrimi'nden kısa bir süre önce Moskova'ya dönerek gazeteciliğe başladım.

Gerek bir yazar, gerekse kişi olarak karakterim Sovyet iktidarı döneminde gelişti ve bu, yaşamımın akışını belirleyen bir öge oldu.

Ekim Devrimi sırasında Moskova'daydım ve 1917-19 arasındaki birçok tarihsel olaya şahit oldum, birçok kez Lenin'in konuşmalarını dinledim; bir gazete muhabirinin hareketli yaşamını yaşadım.

Ama dolaşma tutkusu beni yine yakaladı ve o zaman Ukrayna'da yaşamakta olan annemin yanına gittim; Kiev'de bazı hareketli olaylar gördüm ve oradan

Odesa'ya gittim. İlf, Babel, Bagritski, Shengeli, Lev Slavin gibi bir grup genç yazarla ilk kez ilişkiye geçmem burada oldu.

Odesa'da iki yıl kaldıktan sonra Sukhum'a, oradan Batum'a ve Tiflis'e geçtim. Tiflis'ten Ermenistan'a gittim ve hatta Kuzey İran'a kadar uzandım. 1923'de Moskova'ya dönerek Rus Haber Ajansında birkaç yıl editör olarak çalıştım. Bu dönemde yapıtlarım basında yer almaya başladı.

Büyük Anayurt Savaşı sırasında Güney Cephesi'nde savaş muhabiri olarak çalıştım. Savaştan sonra yine birçok seyahate çıktım. 1950'li yıllarda ve 1960'ların başlarında Çekoslovakya'yı ziyaret ettim, Bulgaristan'da küçük Nesebur ve Sozopol balıkçı kentlerinde bir süre yaşadım, Krakov'dan Gdansk'a kadar bütün Polonya'yı gezdim, Avrupa'nın çevresini gemiyle dolaştım, İstanbul'u, Atina'yı, Rotterdam'ı, Stockholm'u, İtalya'yı, Fransa'yı ve İngiltere'yi ziyaret ettim.

Yaşamım boyunca oldukça çok yazdım ama hâlâ yapmam gereken çok şey olduğunu ve bir yazarın, yaşamın belirli yönlerini, ancak olgun bir yaşlılığa vardığı zaman tamamen kavrayabileceğini hissediyorum.

Konstantin Paustovski
(«Rastgele Düşünceler» adlı yazıdan kısaltılarak çevrilmiştir.)

ÖNSÖZ YERİNE

KONSTANTİN PAUSTOVSKİ

Paustovski okurun gözlerinin içine iyilikle, hoşgörüyle bakar. Eseri, güzel olan herşeyle ilgilenen bir duyarlılıkla doludur. Paustovski'nin eleştirisel bir bakışa sahip olmadığı söylenemez. Ama yine de onda, asıl ağır basan başka birşeydir.

Bir yazarın eserleri, çağının karşısına çıkardığı sorunlara verilmiş bir cevaptır. Walt Whitman, «şair sürekli cevap veren bir adamdır» der. Bu cevapların niteliği, yazarın yeteneğine, bilgeliğine, yüreğine ve bir sürü başka etkene bağlıdır. Bu cevaplar, güncel gerçeklikten kopukluk izlenimi yaratabilir, mistik biçimler kazanabilir, binlerce yıllık tarihin içine gömülüp masallaşabilir. Ama uzman bir göz, bir sanatçının eserinde onu çağına bağlayan izleri mutlaka yakalar.

Dev toplumsal çatışkıların, savaş ve devrimlerin, büyük teknik buluşların çağı olan çağımız, kişiye özel bir konum kazandırır. Çağımız insanının duygu ve düşünceleri, sakin bir nehrin tatlı akıntısına kapılmış gi-

den bir sandaldaymışcasına uyuklayamaz, kendisini gizleyemez. «İnsan bir kayıktır» der Mayakovski. Günümüzde, milyonlarca, milyarlarca insanın kaderi tarihin kabaran dalgaları tarafından kayalara çarparak, akıntılara, kasırgalara kapılarak sürükleniyor.

Tarih, insandan, keskin bir göz, güçlülük, olup bitenleri kavrama yeteneği istiyor. Ama her insan savaşçı olarak doğmaz. Aksine, insanların çoğu şiddetten içgüdüsel olarak korkarlar. Bazılarında bu bir karakter zaafının yada küçük burjuvanın sakin hayatına duyulan özlemin sonucudur. Yapısı yeterince dayanıklı olmayan, ideolojik bakımdan omurgasız kişi, bir sürüngen yada yumuşakçaya dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Şefkat dolu, lirik, iyiye, soluk renklere eğilim duyan, insan ve tüm canlılara karşı derin bir sevgiyle dolu kişiler de vardır. Bu kişiler güçlü bir namus duygusuna ve ruh dengesine sahiptirler. Bu denge, kim ne derse desin, her zaman bu insanları güzelleştirir.

İşte Konstantin Paustovski, gerek insan gerekse şair olarak, bu yapıda bir kişidir. O lirik bir yazardır. Şair bir düzyazımcıdır. Eserinin felsefi değeri, bir bakıma da yumuşak ve duygulu bir kişinin, Sosyalist Devrim yoluna hangi dolambaçlı yollardan geçerek varabileceğini ve Devrimin fikirleriyle nasıl kaynaşabileceğini ortaya koymasındadır. Bu açıdan Paustovski'nin eserinin ilkesel bir öneme sahip olduğunu söylerken, yanıldığımı sanmıyorum. Aleksandr Blok'un çağdaşı olan yazar da Blok gibi, yüreklerini çağımızın fırtınalarına sunan romantiklerin ve hayalcilerin yolundan gitmiştir.

Konstantin Paustovski 31 Mayıs 1892'de, bir demiryolları memurunun çocuğu olarak Moskova'da doğmuştur. Ölümü 1968 yılına rastlar

Çocukluğu ve gençliği Ukrayna'da kırda geçmiştir. Sonra Kiev'de klasik lise öğrenimini tamamlamıştır. Önce Kiev Üniversitesi'ne, daha sonra da Moskova Üniversitesi'ne devam etmiş ama Birinci Dünya Savaşı, üniversiteyi bitirmesini engellemiştir.

Konstantin Paustovski, edebiyattaki ilk denemelerini, elli yıl kadar önce yapmıştır. Paustovski, Maksim Gorki ve Romain Rolland'ın saygıyla sözettikleri bir yazardır. Lenin'in hayat arkadaşı Krupskaya, yazarın *Kara-Bugaz* adlı eserinden ilgiyle sözeder.

Paustovski'nin özelliği, yazarlık mesleğine büyük bir sorumluluk duygusuyla yüklü olarak başlamasıdır.

İlk öyküsünü 1911'de, henüz bir lise öğrencisiyken, bir Kiev dergisinde yayınlanmıştır (Işıklar). Ama daha baştan itibaren, Paustovski yaşam ve insanlar konusundaki bilgi ve deneyinin yetersiz olduğunu kavramış, yazarlığı bırakıp Rusya'yı dolaşmaya başlamıştır.

Gogol, «Yazarın kelimelerle oynaması tehlikelidir.» der. Paustovski bunu çok erken anlamıştır. *Geçmiş Yıllar* adlıotobiyografik öyküsü, bir eczacının genç çocuğa söylediği sözlerle biter. Liseyi henüz bitirmiş olan genç, çevresindeki şaşkın aydınlar topluluğunun da etkisiyle romantik umutlarla doludur. Yazarlığa hazırlanmaktadır. Öyküdeki eczacı: «Yazarlık iyi birşey, ama yaşamı gerçekten tanımak ister. Hadi hiç demeyelim ama, yaşam hakkında çokaz bilginiz olmalı. Bir yazar herşeyi anlamalıdır! Eşek gibi çalışmalı ve şan, şöhret peşinde koşmamalıdır. İşte böyle. Size tek birşey söyleyebilirim: Kulübeleri panayırları, fabrikaları, sabahçı kahvelerini dolaşın. Çevrenizdeki herşeyi, her yeri tanıyın. Tiyatroları, hastaneleri, madenleri ve zindanları.. Evet, her yeri... Bir pamuk parçasının alkolü emdiği gibi emmelisiniz yaşamı. Onu içiniz-

de eritmeli, her zerrenize geçirmelisiniz. Ancak o zaman insanlara yaşamı sihirli bir iksir gibi akıtabilirsiniz. Yine de dozunu iyi ayarlamak koşuluyla tabii.»

Varonej'de Yaz öyküsü'nde, Paustovski, bir yazarı bir efsane kahramanı gibi, bir büyücü ustası gibi gören, herşeyi yapabileceğini sanan küçük çoban Fedya'yı anlatır. Yazar, herşeyi bilmeli, herşeyi görmeli, herşeyi anlamalı ve herşeyi mükemmel yapmalıdır. Paustovski bu konuda şunları söyler: «Küçük köy çobanının bu saf inancını yıkmak istemiyordum. Belki de bu saflık yazarın gerçek ustalığını yansıtıyor, sık sık anımsadığımız ve uygulamaya çalışmadığımız bir gerçeği dile getiriyordu.»

Paustovski, bu gerçeği hatırladığı için yaşama atıldı. Moskova'da tramvay biletçiliği ve vatmanlık yaptı. Sağlık memuru oldu. Bir metalürji fabrikasında, daha sonra bir kazan fabrikasında işçi, meydancı olarak çalıştı. Tayfa oldu. Bir kız lisesinde Rus Edebiyatı öğretmenliği yaptı, pek çok işe girip çıktı.

Paustovski, her zaman yaşamın tam göbeğinde yer aldı. İçsavaş döneminde, Petliura çetelerine karşı savaştı. Büyük Ulusal Savaş sırasında, Güney Cephesindeydi.

Sovyetler Birliği'ni baştan başa dolaştı. Hazer denizi kıyılarını, Dağıstan'ı, Kafkas'ı, Murmansk bölgesini, Karelya'yı, Kırım'ı, Kuzey Urallar'ı, Riazan bölgesini, hemen hemen tüm Orta Rusya'yı adım adım gezdi.

Kendi kendine yüklediği bu on yıllık yaşam deneyinden sonra, 1926'da, yazar olmak üzere kalemi yeniden eline aldı.

Başlangıçta, yarattığı kahramanlar, yaşamdan kopuktular. Yazarın içinden çıktığı gerçek dünyanın üzerinde, bulutlarda yaşar gibiydiler.

İlk eserlerinde, *Işıldayan Bulutlar* romanında, romantik masallarında, Karadeniz ve Azak Denizi limanlarının yaşam dolu uğultusuna, maden işlenen fabrikalardaki çalışmanın renkli ve güçlü görüntülerine, halkın mutluluğu için verdiği mücadele, ışıldayan bulutların sisi, kitap sayfalarında kalan bir romantizmin tülü ile örtülüdür.

Ressam Levitan hakkındaki kitabında, Paustovski, savaşmayı bırakarak sadece seyirci kalmayı tercih eden bir kişinin ruh halini çok gerçekçi ve ayrıntılı şekilde anlatır.

«Asıl alacakaranlıkta ağırlık çökerdi üstüne... Geceleri, bahçe duvarının öte yanında şarkı söyleyen bir kadının sesini dinler ve *«hıçkıran aşk»* adlı bir başka şarkıyı hatırlardı. Böylesine hüzünlü, böylesine duru bir sesle şarkı söyleyen kadını tanımak, kroket oynayan genç kızları görmek isteğine kapılırdı... Terasta, tertemiz, pırıl pırıl fincanlardan çay içmeyi, kaşığıyla bardağın içindeki limon dilimine dokunmayı, kayısı reçelinin şeffaf suyunun kaşıktan damla damla süzülmesini beklemeyi isterdi. Gülmek, şaka yapmak, birdirbir oynamak, salıncakta kolan vurmak, lise öğrencilerinin son kitabı *«Dört gün»* sansür tarafından yasaklanan Yazar Garşin üzerinde heyecanlı tartışmalarını dinlemek ne güzel olurdu kimbilir! Şarkı söyleyen kadının taa gözlerinin içine bakmak isterdi. Kadınlar şarkı söylerken gözleri hep yarı yarıya yumuludur ve bakışları tatlı bir özlemle doludur.»

Sosyalist gerçeklik ve büyük yaşam deneyleri Paustovski'yi kısa zamanda, dünyaya salt romantik açıdan bakmaktan ve biçimsel güzelliklerle yetinmekten kurtardılar. Sovyet halkının yaşayışını işleyen en iyi eserlerinde Rus Doğasını, Sovyetler ülkesinin geçirmekte olduğu dev dönüşümü büyük bir canlılıkla anla-

tır, komünizmi kuran insanların portrelerini unutulmaz çizgilerle çizer.

Paustovski, karakteri gereği lirik bir yazardır. Kalemini değdirdiği herşey olağanüstü bir yumuşaklığa, lirizme bürünür. Yazılarında güzele duyulan güven, insana duyulan sevgi ve inanç yansır. Paustovski şöyle yazar: «Yaşamda iyiyle kötünün yanyana olduğunu hissediyordum. Çoğunlukla «iyi», kalın bir yalan, yoksulluk ve acı örtüsü altında gizlenir... Her yerde iyilik izleri bulmaya çalışıyordum. Çoğunlukla da bulabiliyordum. İyilik, karşıma en ummadığım yerde, birdenbire çıkıveriyordu. Tıpkı, eski püskü giysileri altında külkedisinin billurdan pabuçlarının parlaması, tıpkı yoldan geçerden gözümüze ilişiveren yumuşacık ve dikkatli bakışları gibi.»

Bana kalırsa, Paustovski'nin küçük *Telgraf* öyküsü onun yeteneğinin en tipik belgesidir. Genç bir kız olan Nastia şehirde oturmaktadır. Uzak bir köyde annesi Katerina Petrovna ölmek üzeredir. Nastia, anasını uzun süreden beri ziyaret etmemiştir. Oysa duygusuz, olumsuz bir kız değildir. İyi bir Sovyet vatandaşıdır. Hikayenin düğümü, çatışma nerededir şu halde? Yazar, gündelik uğraşların kişiye olayların insanî yönünü unutturmaması gerektiğini anlatmak ister. Hele bu insanî yön, bu insan ögesi, bağırıp çağırmıyor, birşeyler istemiyor, size asılmıyor, ama sadece o derin ve sessiz gerçekliği ile gözlerinizin içine bakmakla yetiniyorsa.

Paustovski, bize kolay farkedemediğimiz şeylerle ilgilenmeyi, göze atlamayanın güzelliğini görmeyi öğretir.

İnsan ister istemez Riazan bölgesindeki ormanları anlatan hikayesinin son satırlarını hatırlar: «İlk bakışta, puslu bir gökyüzünün altında uzanan, ıssız ve sı-

radan bir topraktır bu. Ama tanıdıkça, bu sıradan bölgeyi adeta acıyla sevmeyi öğrenirsiniz. Bir gün, bir yerlerde ülkemin topraklarını savunmam gerekse, yüreğimin taa derinliklerinde, ilk bakışta ne kadar zavallı görünürse görünsün bana güzellikleri görmeyi ve anlamayı öğreten bu toprak parçasını, ilk gençlik aşkımız gibi unutulmaz bir sevgiyle sevdiğim bu ormanlık bölgeyi savunduğum duygusuna kapılırım mutlaka.»

Bu satırlar savaştan iki yıl önce yazılmıştı. Paustovski'nin lirizmi, doğduğu topraklara duyduğu sevgi tüm Sovyetler ülkesine duyduğu aşkla kaynaşıyordu.

Yazar, sosyalist düzende, gerçeğin lirik algısının kişinin onur duygusu ve kişiliğinin güçlülüğü ile bağdaşabileceğini göstermiştir.

Paustovski, ressam Levitan konusundaki kitabını şu cümlelerle bitirir: «Tablolarında belli belirsiz bir gülümseme bile yansıtamazdı. Halkın ıstıraplarına gözlerini yumamayacak kadar namusluydu. Tablolarında, uçsuz bucaksız ve sefil ülkemi, bu ülkenin doğasını dile getirdi... Sanatçı olarak gücünün ve çekiciliğinin önemli bir bölümü buradan kaynaklanır.»

Paustovski, Levitan'ın lirizmini özümledi; ve hüznü aşan bu lirizm, onda yeni renkler, neşeli, güçlü yaşam dolu yeni ayrıntılar kazandı.

Paustovski'nin benim şahsen bir zaaf olarak gördüğüm bir yönü vardır: Istırap karşısındaki duygusal tavrı... Maksim Gorki, ıstırabın insanı aşağılaştırdığını, bu yüzden de ıstıraptan nefret edilmesi gerektiğini söylerken, çok haklıydı. Istıraba en az Paustovski kadar duyarlı olan (Tolstoy, Dostoyevski, Çehov, Yesenin'de Rus edebiyatına özgü bir olgu olarak görülen) aktif hümanizma, gözyaşı ve acıma duygusu değil, insanın kurtuluşu için mücadele azmi verir. Bu aktif hü-

manizma, Sovyetler Birliği'ndeki tüm kuruluş ve gelişme çabalarının temelindedir. Mayakovski ve Tolstoy aktif hümanizmayı çok iyi dile getirmişlerdir.

Paustovski'nin olgunlaşması, yaşam deneyinin artması, bir zaman sonra yazarın yaşam karşısında, kitabi ve romantik gözlemcilikle yetinmemesini sağlamıştır. Yine de bence tarihsel mücadeleye bakışında bir çeşit duygusallık görülür.

Paustovski'nin kendine özgü bir üslubu, bir biçimi vardır. Bu üslub, gerçeği lirik açıdan görmesine bağlıdır. Öykü, anı, mısra, onun üslubunda orijinal bir biçimde birbirine karışır.

Paustovski'nin bazı eserleri, çağımızın lirik bir tarihçesi sayılabilir. Örneğin Volga ile Don arasındaki kanalı konu edinen *Bir Denizin Doğuşu* öyküsü öğretici belgelerle, yazarın üslubunun, insan beleğine kazdığı ayrıntılarla yüklüdür. Ama bu öykünün özü, komünizme doğru gelişme sürecinde aşama aşama değişen Sovyetler ülkesinin şiirsel görüntüsüdür. Batum'dan Moskova'ya bir gemi gider. Deniz kokusu, ırmakları çevreleyen söğütlerin ve nihayet Kuzey topraklarının çamlarının kokusuna karışır. Renkler de değişir: Orta Rusya'nın renkleri, yerini Kuzey renklerine bırakır. Ve insan, yüreğinin tam ortasından bir şarkının yükseldiğini duyar.

«Namuslu ve cesur bir insan yüreğinden daha güzel ne olabilir? Halkının ve tüm insanlığın mutluluğunu ve adaletini kurmaya çalışan insandan daha güzel ne vardır? Hiç,» der yazar.

Paustovski geniş okur kitlelerinin tanıdığı ve sevdiği eski kuşak yazarlarındandır. Otuzdan fazla kitap yayınlamıştır. Son olarak 300 bin basılan altı ciltlik seçme eserleri çıkmıştır. Yazarın hayatının son yılla-

rında üzerinde çalıştığı önemli kitaplar daha çok otobiyografik eserlerdir *(Geçmiş Yıllar, Bilinmeyen Bir Yüzyılın Başlangıcı, Çalkantılı Gençlik gibi)*. Bir de sanat üzerine yazdığı *Altın Gül* adlı eserinden sözetmek gerekir.

Geçmiş Yıllar'ın *«Braginka Hanı»* başlıklı bir bölümü *Cokrug Svieta* (Dünyanın Çevresinde) dergisinde yayınlanmış ve o sıralarda (1947) Paris'te olan İvan Bunin'in gözüne ilişmiştir. Paustovski'yi tanımayan Bunin, yazara bir mektup yollayarak, «Rus edebiyatının en iyi öykülerinden biri» olarak nitelediği öyküsünü okumaktan ne kadar zevk aldığını bildirmiştir. Kuşkusuz her değerlendirmede subjektif bir yan vardır. Paustovski'nin yabancı dillere çevrilen eserlerinin tüm Avrupa'da yayınlandığını hatırlatmak da bu konuda bir fikir verebilir.

Bu konuda, Paustovski'nin acı bir sürgün'de ölen Bunin'i, Rus dilinin bu büyük ustasını yargılarken vardığı sonuç önemlidir. Paustovski, Bunin'in sanatının özünün aşk olduğunu yazar: «Onun için aşk, dünyanın tüm güzelliği ve karmaşıklığıyla özdeşleşmekti. Geceler ve gündüzler, gökyüzü ve okyanusun sonsuz gürültüsü, kitaplar, düşünce, tek kelimeyle çevredeki herşeydi.» Bu sözler, daha geniş bir anlamda Paustovski'nin kendisi için de söylenebilir. Ama, Leon Tolstoy için olduğu gibi Paustovski için de, aşk, önce insan, sonra da vatan sevgisidir. Paustovski'nin üçlemesinin bir kitabı, 1920'de Beyaz Ordu döküntülerinin ve Odesa burjuvazisinin kaçışıyla sona erer. Bunin de onlarla birlikte yurtdışına kaçmıştır. O sıralarda bir gazetede çalışan Paustovski, Rusya'da kalmayı yeğlemiştir. Ve rıhtımdan ayrılan gemilerin düdükleri kulaklarında, yurtlarını terkedenlerin son duaları gibi yankılanmıştır.

«Gemiler sisler içinde kayboluyorlardı. Kuzey Doğu'dan esen rüzgar, bembeyaz, yeni bir sayfa çeviriyordu. Acılı, büyük Rusya'nın, son nefesimize kadar seveceğimiz Rusya'nın yiğit tarihi o noktada başlıyordu.»

Yeni komünist hümanizmanın bembeyaz sayfasına, insan güzelliğinin, insan sevgisinin şairi Konstantin Paustovski de adını yazdı.

K. Zelinski
(Sovyet Edebiyatı,
Çev. Funda Savaş.
S. 273-281.
Konuk Yayınları, 1978)

TARUSA YOLU

K. V. Paustovski'ye

Beni alıp benden ötelere götürür daha ötelere
Mayıs ayında Tarusa yolu
kayınların ardındadır arayıp bulduklarım da bula-
madıklarım da
Marina Svetayeva(*) bakar bana Oka ırmağına
inen tepelerden
bulutlar yüzer suda dallara takılarak
ne etsem de bulutlarla akıp gitmese mutluluğum
Paustovskinin evini gördüm iyi adamın evini iyi
adamların evleri Mayıs aylarını hatırlatır bana
bütün Mayıs aylarını İstanbulunkileri de
İstanbulun Mayıs ayından mı geldi Paustovskinin
türk ninesi Erzurumunkinden mi
evde yoktu yatıyor şehirde yüreğinde sancılarla
üstat

(*) **Marina Svetayeva:** Sovyet kadın şairi.

neden sancılar eksik olmaz iyi insanların yüreğinden
sevdiğimiz kadınlara benziyor Mayıs ayında Tarusa yolu
asfalta döneceğiz kalacak çimende ayak izlerimiz
Tarusa yolu Paustovskinin elyazısıdır.
bilmem kısmet olur mu geçmek Tarusa yolundan
Mayıs aylarından birinde bir daha
ve bu eski Rus toprağında güneş Viatski oyuncağı bir tavus kuşu(*)

NAZIM HİKMET
12 Mayıs 962,
Tarusa yolu(**)

(*) **Viatski:** Moskova'nın yakınlarında, yapılan güzel oyuncaklarıyla ünlü bir kasaba.
(**) Nazım Hikmet, Son Şiirler (Şiirler 7) Adam Yayıncılık, 5. basım / 1991, sayfa: 128

Kedi öldürenin cezası ölümdür.
Eski Bir Mingrel(*) Yasası.

YABAN KEDİSİ

Rüzgar, meyhanenin camlarına bir avuç toz ve gül yaprağı çarptı. Palmiyeler heyecanlanarak yeşil yapraklarını kıpırdatmaya başladılar; çıkardıkları sesler gıcırtıya benziyordu. Bacalardan tüten duman "Poti"nin düz sokaklarından hızla savruluyor, çiçeklerini döken mandalinaların kokusunu silip süpürüyordu. Kent alanındaki kurbağalar bağırmaz olmuştu.

Genç mühendis Gabuniya:

«Yağmur yağacak» dedi.

Can sıkıntısıyla pencereden dışarı baktı. Camda tebeşirle yazılmış bir yazı görünüyordu: «Atıştıracak birşey bulunur.»

(*)**Mingreller:** Gürcistan'ın Karadeniz kıyısında, Rion, Tshenis-Tskali ve Ingur ırmaklarının suladığı bitek bölgede yaşayan ve dil bakımından Gürcü ve Lazlar'la akraba bir halk. (Ç.N)

Yağmur denizin üzerinden yavaş yavaş yaklaşıyordu. Suyun tepesinde ağır bir duman gibiydi. Dumanın içinde beyaz kumaş parçalarını andıran martılar savruluyor ve bağırışıyorlardı.

Gabuniya ekledi:

«Burada yılın ikiyüzkırk günü aralıksız yağmur yağıyor.»

Lapşin homurdandı:

«Ateşli Kolhida!(*) Bilginin biri yeryüzüne her yıl doksan kilometreküp yağmur yağdığını hesaplamış. Bana kalırsa, bütün bu yağmurlar buraya akıyor.»

Bu sözler Gabuniya'yı hiç etkilemedi. Meyhaneci şişman Gorili'nin(**) astımdan soluğu tıkanıyordu. Adam dünyadaki herşeye karşı kayıtsızdı: Yemek yiyen mühendislere, boş bir masanın başında kederli kederli oturan bastonlu ihtiyar Art'om Korkiya'ya kendi kendini yetiştirmiş, gezgin bir ressam olan Beço'ya ve hatta yaklaşan sağanağa bile. Nefes darlığından ve karamsar düşüncelerden bunalmıştı, şaraptan yapış yapış olmuş bardakların üstündeki sinekleri kovuyor ve arasıra hesap tahtasının boncuklarını şakırdatıyordu.

Beço meyhanenin duvarına yağlıboyayla alışılmamış bir tablo yapıyordu. Tablonun konusunu ona Gabuniya fısıldamıştı. Tablo geleceğin Kolhidasını canlandırıyordu. Artık bu topraktaki geniş, ılık bataklıkların yerini çiçeklenen şeftali bahçeleri almıştı. Kara yaprakların içinde elektrik ampullerine benzeyen altın renkli meyvalar parlıyor, pembe dağlar yangın yerleri gibi tütüyordu. Beyaz vapurlar görkemli lotus çiçekleriyle süslü kadınları taşıyan kayıkların arasından

(*) *Kolhida:* Mingreller'in oturduğu Mingrelya bölgesinin diğer adı. (Ç.N.)

(**) **Gori:** Gürcistan'da bir kent. (Ç.N.)

geçiyordu. Bahçelerde binici pantolonları ve keçe şapkalar giymiş Mingreller keyif çatıyor ve ellerini bu çocuksu manzaraya doğru uzatmış, çerkeskalı(*), uzun kıvırcık saçlı, yüzü Leonardo da Vinci'ye benzeyen bir ihtiyar tabloyu tamamlıyordu.

Lapşin sordu:

«Leonardo'nun portresini nereden bulmuş?»

Gabuniya kızardı:

«Ona ben verdim. Çizsin bakalım.»

Lapşin omuz silkti.

Ağır yağmur damlaları yavaş yavaş kaldırımları dövüyordu. Meyhane yağmurdan kaçan insanlarla dolmaya başlamıştı. İçeri girenler hiçbir şey ısmarlayamadıkları için meyhaneciyle sıkıla sıkıla selamlaşıyorlardı. Sonra hepsinin gözleri Beço'nun çalışmasına ilişiyor, tabloyu dikkatle gözden geçiriyorlardı.

Bir hayranlık uğultusu masadan masaya dolaşıyordu. Adamlar dillerini çıklatıyor ve bu halim-selim insanın ustalığına şaşıp kalıyorlardı.

Meyhaneci ortalıktaki genel hayranlığa kulak vererek kızgın bir tavırla bir tabağa mısır lapasıyla kızarmış balık koydu, bir bardağa sert şaraptan doldurdu ve Beço'ya uzattı. Bu, Beço'nun çalışmasının günlük ücretiydi.

Beço ellerini şarapla yıkadı, balığı yedi, gözlerini yumdu ve içini çekti. Dinleniyordu. Ovgü fısıltılarına kulak kabartıyor ve meyhanenin kooperatif malı olduğunu, ama meyhanecinin onu açıkça aldattığını, kararlaştırılandan daha kötü yemek verdiğini düşünüyordu.

Yağmurun gürültüsü meyhane müşterilerinin konuşmalarını bastırmaya başlamıştı. Su saçak borularında şarkılar söylüyor ve kapalı pencereleri ıslık çalarak

(*) **Çerkeska** (Rusça): Kafkasya'da giyilen ve cübbeye benzeyen bir giysi türü. (Ç.N.)

kırbaçlıyordu. Damlalar ağaç duvarlarla tabelaların üzerinde acele tıkırdıyordu, sanki binlerce ufacık tenekeci ve dülger neşeli bir yarışmaya girmişti.

Rüzgar güneybatı yönünden esiyordu. Önüne kattığı bulutları boz renkli bir koyun sürüsü gibi getiriyor ve Gori dağlarının oluşturduğu duvara sıkıştırıyordu.

Yavaş yavaş şıpırtılara, tıkırtılara, hışırtılara, lıkırtılara, suyun çıkardığı tüm hoppaca seslere, insan sesleriyle gırtlaksı bağırışlardan oluşan ağır bir uğultu karışmaya başladı.

Meyhane müşterileri pencerelere doğru atıldılar. Kaldırımlar ıslak insanlarla dolmuştu. Önde çocuklar koşuyordu. Onların arkasında tüfeğini omzuna atmış, uzun boylu, somurtkan bir adam yürüyordu. Gözlerinde vahşice bir pırıltı vardı. Kuyruğundan tuttuğu kara, kürklü bir hayvanı gururla taşıyordu. Hayvanın suratından yağmur ve kan damlıyordu.

Yandaki berber dükkanından yüzü sabunlu, ufak tefek bir ihtiyar fırladı. Sabunlar gri çerkeskasına akıyordu. İhtiyar hayvanı eliyle yokladı ve bir adım geri sıçradı:

«Rambaviya! Bir yaban kedisi vurmuşsun, katso(*)!»

Kalabalık uğuldamaya başladı. Avcı meyhaneye girdi. Islak, kaygan hayvanı meyhaneciye doğru fırlattı. Bardaklar şangırdadı. Ağır hayvanın tezgaha çarpışı havayı sarsmıştı.

Meyhanenin içinde adım atacak yer kalmamıştı. İnsanlar ortada bir ölüm-kalım sorunu varmış gibi ateşli ateşli bağırışıyorlardı.

Hayvanın sahibi ıslak yüzünü avcuyla sildi ve boğuk, donuk bir sesle meyhaneciye döndü:

(*) **Katso** (Gürcüce): «Dostum» anlamına gelir (Ç.N.).

«Derisini sana satayım, patron.»

Kalabalığın sesi kesildi. Bu olağanüstü pazarlığın tek kelimesini bile kaçırmamak gerekliydi. Sözkonusu olan bir yabankedisinin, belki de Kolhida'nın batak ormanlarında vurulan son yabankedisinin postuydu.

Meyhaneci sarı gözleriyle hayvana bakıyor ve ses çıkarmıyordu. Koltuğunun altında bir tavuk ve elinde bir demet gül taşıyan bir genç kız bir iskemlenin üstüne çıktı, tezgaha bakmaya başladı. Tavuk gül yapraklarını gagalamayı bıraktı, gıdaklayarak kanatlarını çırptı. O sırada ihtiyar Art'om Korkiya, bastonunu başının üzerinde sallayarak bağırmaya başladı:

«Başına lanet yağsın, katso! Bir kedi öldürmüşsün. Eski zamanlarda bunun için ölüm cezası verirlerdi.»

Hayvanın sahibi asık suratla Korkiya'ya baktı:

«Özür dilerim, ihtiyar bir insandan özür dilerim, ama kedi değil bu.»

Kalabalık şaşırdı. Oradakiler bunun gerçekten de kedi olmadığını ancak şimdi farketmişti. Tezgahın üzerinde duran hayvan, tüylü kocaman bir sıçana benziyordu.

Korkiya şaşkın şaşkın sordu:

«Neymiş kedi değilse peki?»

Hayvanın sahibi boğuk bir hiddetle bağırdı:

«Sinirlenme tanrı aşkına! Gözlerinle gör!»

Gabuniya'yla Lapşin tezgaha sokuldular. Bu garip bir hayvandı. Güçlü pençelerinde yüzmeye yarayan, sarı perdeler vardı. Uzun, çıplak kuyruğu neredeyse yere değiyordu.

Kalabalık şaşırmıştı. Herkes meyhaneciye bakıyor ve bekliyordu. Ama meyhaneci zorlukla soluyor

ve somurtarak susuyordu. O sırada Kürkçülük Enstitüsü görevlilerinden Vano Ahmeteli göründü. Olayı ısrarla izleyen seyircileri iterek kalabalığın arasından boş bir alandan geçer gibi rahatça geçti. Arkasından elinde boynuz düdüğüyle ufak tefek milis Grişa seğirtiyordu.

Vano tezgaha yaklaştı ve hayvanı kuyruğundan tutup kaldırdı. Grişa düdük çaldı, kollarını açtı ve kalabalığı dağıtmak için gerilemeye başladı. İnat edenlere bağırıyor, insanların merakıyla alay ediyordu:

«Ne o görmezsen ölür müsün? Ne aptal adamlar var yahu!»

Vano, sık kaşlarını çatarak avcıya sordu:

«Nerede vurdun?»

«Türk kanalında.»

«Adın ne senin?»

«Guliya.»

«Evet, Guliya» dedi Vano alçak sesle. «Avlanması yasak bir hayvan vurmuşsun. İki hafta hapis yatacaksın.»

Guliya kızgın kızgın sümkürdü. Sonra Vano'ya korkunç bir bakış fırlatarak homurdandı:

«Sıçan bekçisi! Kurbağa öldürsem gene tutuklayacak mısın?»

«Heyecanlanma, katso. Mahkemede sana söz verecekler... Grişa, onu milise götürüver.»

Kalabalık Grişa'yla Guliya'nın arkasından boşaldı. Avcı çılgına dönmüştü. Hayvanı gene kuyruğundan tutmuş, ama bu kez eski gururundan eser kalmamıştı. Hayvanın kafası ıslak kaldırım taşlarına çarpıyordu.

Yağmur dinmek üzereydi, ince bir toz gibi yağmaya başlamıştı.

Meyhanede sadece Gabuniya, Vano ve Lapşin kalmıştı.

Lapşin sordu:

«Bu nasıl bir hayvan?»

Vano şaşırmış gibi yaptı:

«Bilmiyor musunuz? Arjantin'den, Rio Negro'dan gelen bir sukunduzu.»

Lapşin alaylı alaylı:

«Cehaletimi bağışlayın» dedi. «Ama ben zoolog değil, botanikçiyim.»

«Siz rutubetli yarı tropikler uzmanısınız. Bilmeniz gerekmez mi?»

Gabuniya tartışmaya dönüşmek üzere olan konuşmayı yatıştırmaya çalıştı. Vano'yla Lapşin'in her karşılaşması iğneli sözlerle bitiyordu. Vano, giydiği pembe, tüylü deriden Amerikan elbiseleri ve zarif tavırları yüzünden bu genç botanikçiyi sevmiyordu. Vano botanikçinin Sovyetler Birliği'nde olup bitenlere ünlü bir yabancı gibi tepeden baktığını sanıyordu.

Göze batan her tür zirzopluk Gabuniya'nın kızarmasına neden oluyordu. Gabuniya çekingendi. Uzun boyluydu ve her zaman gülümseyen gözlerinin akını sıtma, sarı bir tabakayla örtmüştü. Bozularak:

«Sukunduzu dünyanın en dövüşken hayvanıdır» dedi.

Bu haber tümüyle kayıtsızlıkla karşılanmıştı. Vano acıyla Gabuniya'ya baktı:

«Sen bataklıkları kurutup Kolhida'yı Beço'nun çizdiği şu bahçelere dönüştürünce sukunduzları mahvolup gidecek. Sen sukunduzlarının baş katilisin. Onlara limon bahçeleri değil, cengeller gerekli. Yazık...»

Hepsi Beço'nun tablosuna baktılar. Yağmur din-

mişti. Güneş ışığı manolya yapraklarının arasından geçiyor ve yeşilimsi bir alacakaranlığa dönüşüyordu. Bu yumuşak ışıkta Beço'nun tablosu Gabuniya'ya yepyeni birşey gibi göründü. İçinden ağır şeftalilere parmağıyla dokunmak geçti.

Gabuniya dalgın dalgın sordu:

«Neye yazık?»

«Çalışmaya» dedi Vano. «İki yılımı bu lanetli hayvanlara verdim. Onların çoğalmasıyla ben uğraşıyorum. Boşa giden emeklerimle cengellere acıyorum. Senin kazma makinelerin yaban domuzlarını çil yavrusu gibi dağıttı. Çakallar bile dağlara kaçıyor.»

«Canları cehenneme!»

Lapşin kalkıp gitti. Aslında canı Vano'ya sukunduzunun Arjantin'den buralara nasıl geldiğini sormak istiyordu, ama kendini tuttu.

Çevredeki hiçbir şeyden hoşlanmıyordu. Görkemli bir adı olan bu düz, bataklık ülke, bitip tükenmek bilmeyen ılık yağmurlar, bir ekspres hızıyla denize doğru koşan bulanık ırmaklar, kazıkların üstüne yapılmış ahşap evler ve nihayet hintyağı kokan, ılık şarap satılan meyhaneler hoşuna gitmiyordu.

Yağmur yeniden çiselemeye başlamıştı. Güneş kaybolmuştu. Ve yağmur sırasında her zaman olduğu gibi, kenti öylesine keskin kokular kaplamıştı ki, bunları dokunma duyusuyla bile algılamak mümkündü. Okaliptüslerin yumuşak kokuları, güllerin insanın yüzüne yapışan kokusu, limonların insanın parmak uçlarını çeken kokusuydu bu. Ama tüm bu kokuların varlığı rüzgar çıkana kadar sürüyordu. Rüzgar bahçeleri hışırdatıp yaprakları altüst ederek ve sokaklardaki tozu kaldırarak esmeye başlar başlamaz herşey değişiyordu. İnsana tembellik ve baş ağrısı veren tatlı tütsülerin yerine kent deniz rüzgarı kokmaya başlıyordu.

Gabuniya rüzgarları seviyordu. Rüzgarlar sıtmanın verdiği güçsüzlüğü vücudundan alıp götürüyor gibi geliyordu ona.

«Bu adam ne zaman yargılanacak?» diye sordu Gabuniya.

«Bir-iki gün sonra.»

Gabuniya, Vano'yla vedalaşıp dışarı çıktı. Rion ırmağı köprüleri sarsarak gürlüyor, koyu bir çamuru denize taşıyordu. Gabuniya ağır ağır, bir sıtmalı yürüyüşüyle limana doğru gitmeye başladı.

Kendi yumuşak doğası yüzünden güç duruma düştüğünü düşünüyordu. Vano'yla konuşmaktan kaçınıyordu. Kolhida bataklıklarını kuruttuğu, kanallar açtığı, balta girmemiş ormanları yok ettiği ve sukunduzlarının yaşadığı cengelleri yaktığı için Vano'ya karşı duyduğu ve hiçbir haklı nedeni olmayan suçluluk duygusu yakasını bırakmıyordu.

Bu hayvanlar büyük güçlüklerle Arjantin'den getirilmiş ve çoğalmaları için Kolhida bataklıklarına salıverilmişti. Vano iki yıldır sukunduzlarının çoğalışını izliyor ve onların değerli kürkü üzerine mucizeler anlatıyordu.

Sukunduzları hızla çoğalıyordu, ama Vano'yla bir iki Mingrel avcıdan başka hiç kimse onları görmüyordu. Onlar bu hayvanların müthiş dövüşken olduklarını anlatıyorlardı. Sukunduzlarının dövüşü günlerce sürüyor ve her zaman ölümle sonuçlanıyordu. Bunlar çok ürkek hayvanlardı ve insanları yüz adım yanlarına sokmuyorlardı, ama dövüşürken öyle coşup kendilerinden geçiyorlardı ki, çekinmeden yanlarına yaklaşıp kavga eden sukunduzlarını kuyruklarından tutup ayırmak mümkündü. Dövüş her zaman aynı hareketle başlıyordu: Sukunduzları birbirlerini ağızlarından kavra-

yor ve dişlerini sökmeye çalışıyorlardı. Sukunduzu dalıp suyun altında beş dakika kadar havasız kalabiliyordu.

Gabuniya Vano'nun bu iğrenç hayvanla nasıl uğraştığına akıl erdiremiyordu.

Vano sukunduzlarını incelemek için aylar boyu bataklıkta kalıyordu. Giderek Kolhida cengellerinin, sarmaşıklı, boğucu ormanların, pis kokulu göllerin, bütün bu yüzüstü bırakılmış, kökten soysuzlaştırıcı, sıtmalı bitki örtüsünün türküsünü söyler olmuştu.

Vano, Kolhida ormanlarını tropik ormanlar olarak adlandırıyordu, ama burada kuzeye özgü kızılağaçla ağuağacı dışında hemen hemen başka hiçbir ağaç yoktu. Kızılağaç Kolhida'da masallara özgü bir hızla büyüyordu. Yeni kesilmiş bir alanda üç yıl içinde geçit vermez bir orman yetişiyordu.

Gabuniya, Vano'nun Kolhida'da başlatılan büyük kurutma çabalarına gizliden gizliye bir düşmanlık beslediğini hissediyordu. Sıtma, su baskını, yağmurlar ve kazma makinalarının bataklıklara saplanması yüzünden çalışmaların ağır ilerleyişi Vano'yu açıktan açığa sevindiriyordu.

Gabuniya Vano'ya er-geç bütün cephede savaş açmak gerekeceğini hissediyordu. Fakat bazen herşeye rağmen Vano'ya acıyordu: Ekskavatörler Vano'nun destansı topraklarına adım adım giriyor, sarmaşıkları parçalıyor, gölleri esmer, altın renkli sazanlarla birlikte boşaltıyor, yabandomuzlarıyla sukunduzlarını denize doğru kovalıyor ve arkalarında derin çukurlar, yapışkan çamur tepeleri ve çürük kütük yığınları bırakıyorlardı.

Kolhida ormanları diz boyu su altındaydı. Ağaçların kökleri çamurlu toprakta doğru dürüst tutunamı-

yordu. Birkaç tane işçi bir ağaca zincir takıp kolaylıkla sökebiliyordu. Bu tehlikesiz bir iş sayılıyordu. Ağaçlar hiçbir zaman devrilmiyordu. İnsan kolu kalınlığındaki dikenli sarmaşıklara takılıp kalıyorlardı. Ormanların içi yoğun bir biçimde çaydikenleriyle, akasmalarla, böğürtlenlerle ve eğreltiotlarıyla örtülüydü.

Bitki örtüsünün gücü olağanüstüydü. Akasmalar ağaçlara sarılıp yükseliyor ve onları bir ot gibi boğuyorlardı. Böğürtlen çalıları insanın gözlerinin önünde büyüyordu. Bir yaz boyunca, iki metre boy atıyordu çalılar.

Bu ormanlarda ot bitmiyordu. Ormanların içi karanlık, boğucuydu ve hemen hemen hiç kuş yoktu. Kuşların yerini yarasalar almıştı. Ilık yağmurların sisinde ormanlar geçilmez ve ölüydü.

Rüzgar esince ormanların koyu rengi hemen değişiyor ve tıpkı cıvanınkini andıran bir renge bürünüyordu. Rüzgar kızılağaç yapraklarını tersine çeviriyordu, yaprakların alt yüzü griydi.

Ormanlar günler, aylar ve yıllar boyu hışırdıyor, donuk gümüş rengi dalgalar gibi çalkalanıyor ve Gabuniya Vano'nun can sıkıntısını çok iyi anlıyordu. Bu ormanlara bazen o da acıyordu.

Kolhida'da yürütülen kurutma çalışmalarının şefi mühendis Kahiani olaylara çok daha yalın bir biçimde bakıyordu. O ne ormanların, ne üstünde nilüferler açan göllerin, ne de yeşil tünellerin içinde yaprakları delip geçen sayısız ırmağın farkındaydı. Bütün bunların yok edilmesi gerekliydi ve Kahiani onları birer engel olarak görüyordu.

Kahiani, Vano'yu budala bir çocuk sayıyordu. Cengellerle sukunduzlarını savunan ateşli konuşmalara Kahiani umursamaz bir el işaretiyle karşılık verip

söyleniyordu. Yüzünde her zaman acı bir ifade vardı. Bu yüz ifadesinin fazla kinin kullanmaktan geldiği söyleniyordu. Kahiani kinin tabletlerini ağır ağır çiğniyor ve susuz yutuyordu.

Geçmişe, balta girmemiş ormanlara acımak onun için tümden yabancı birşeydi. Kahiani kendi başına bırakıldığında doğanın mutlaka yozlaşıp soysuzlaşacağını düşünüyordu. Gözlerinde sıkıntıyla bunu tanınmış bilginlerin çalışmalarından örnekler vererek kanıtlamaya çalışıyordu.

Şef, Gabuniya'yı yetenekli, fakat fazlasıyla hayalci bir mühendis sayıyordu. Ona «romantik mühendis» diyor ve Gabuniya'nın odasında Mayakovski yada Blok'un şiir kitaplarını bulunca kızıyordu.

Kahiani:

«En klasik edebiyat; matematiktir» diyordu. «Geri kalan herşey palavradır.»

Vano'ya sempati duyan tek insan Kolhida bataklıklarının kurutulmasına ilişkin dev projeleri yapan yaşlı mühendis Pahomov'du. Pahomov mavi çizimlerin başında otururken bazen içini çekerdi:

«Çalışmalar bitinceye kadar yaşamayacağıma seviniyorum. Gerçekten seviniyorum! Biliyor musunuz, herşeye rağmen doğanın yok edilmesine acıyorum.»

Ve hemen arkasından kağıdın üzerine biraz önce uğruna yanıp yakıldığı bakir ormanların içinden geçen bir kanal ağı çeker ve kalemini masaya vururdu:

«Turunçgillere ikibin hektar daha yer ayırıyoruz! Fena değil!»

İhtiyar garip bir adamdı. Beço'ya meyhanedeki resme Leonardo'nun yüzünü ekleme fikrini veren oydu.

«Dostum, nasıl olur da Kolhida'nın geleceğini çizdiğin tabloda dünyanın ilk kanal yapım ve sulama mühendisi Leonardo da Vinci'ye yer vermezsiniz? diye kınamıştı Beço'yu.

Beço, Pahomov'a güvensiz gözlerle bakmıştı:

«Ama o ressam değil miydi?»

«Ressamlık onun onuncu işi. Görkemli bir ressamdır, ama toprak ıslah uzmanlığında da bundan aşağı kalmaz.»

Bu konuşmadan sonra Beço, Gabuniya'dan dâhi İtalya'ın portresini istemişti.

Gizemli «kolmataj» kelimesi Pahomov'un adıyla bağlantılıydı. Ondan, bu bataklık kurutma yönteminden, Mars gezegenine yapılacak bir uçuştan yada Büyük Sahra'yı denize dönüştürmekten sözeder gibi konuşuyorlardı. Bu gerçekten de neredeyse fantastik birşeydi. Ama bundan daha sonra sözedeceğiz.

Ana kanal inşaatını yönettiği Çaladidi ormanlarından iki günlüğüne kente gelmiş olan Gabuniya liman başkanı Kaptan Çop'u aramak için limanda dolaşıyordu. Kanalda çalışan tarak botu için gemici bulmak amacıyla Kaptan Çop'u görmesi gerekiyordu.

Gabuniya, Poti'ye sık sık geliyordu, ama kent ve liman onun üzerinde her keresinde alışılmadık bir izlenim yaratıyordu. Bu kez de öyle olmuştu.

Gabuniya limandayken karanlık bastırdı.

İskeleler kuru yengeç ve yosun kokuyordu. Sinyal ışıkları dalgalı suyun tam üzerine kadar inmiş gibiydi. Dalgalar kayalıklarda hüzünlü ve ağır şarkılar söylüyordu. Uykulu annelerin çocuklarına söylediği ninnilere benziyordu bu şarkılar. Kentin üzerine yeniden sokak ışıklarının somurtkan yansıyışlarıyla aydınlanan

bulutlar yığılmıştı. Bataklıklarda kurbağalar yırtınırcasına bağırıyorlardı.

Gabuniya demir ambarının çevresini dolaştı, geniş iskeleye çıktı ve durdu. Motorlu «Abhaziya» gemisi limana giriyordu. Gemi Batum'dan geliyordu. Bordalarının yanındaki suda, mavimsi yıldızlar büzülüp açılıyor ve geminin beyaz ışıkları yıldızların akisleriyle karışıyordu. Gemi içten aydınlatılmış bir kristale benziyordu.

«Abhaziya» yumuşak, ama hiddetli bir düdük çaldı. Düdük sesi alçak, bulutlu gökyüzüne çarptı ve suda ağır ağır büyüyen daireler gibi uzaklara yayıldı. Çaladidi ormanlarından hüzünlü bir yankı geldi, sonra Gori dağlarından ikinci, güçlükle seçilen bir yankı daha duyuldu.

Geminin kara, mat gövdesi ağır bir hareketle döndü ve limanı bağırışlar, akan su sesi, çocuk gülüşleri ve vinç gürültüleriyle doldurdu.

İhtiyar balıkçılar oltalarını kızgın kızgın sarıyor, tükürüyor ve bağırarak bu lanetli geminin onlara rahat-huzur vermediğini söylüyorlardı.

«AK SAÇLAR»

Genç kadın yanındaki yedi yaşlarındaki kızı elinden tutarak gecenin geç vakti gemiden indi. Bu, hem yük, hem de yolcu taşıyan bir gemiydi. Çevreye yayıldığı kökleşmiş deri ve petrol kokusu yüz adım öteden duyuluyordu. Gemi iskeleye yüklendi, ışıklarını söndürdü ve sesi sedası kesildi.

Kadın bavullarının yanında durdu, kaşlarını çattı, çevreye bakındı. Hiç kimse yoktu. Gemideki birkaç Mingrel yolcu hafif, danseden adımlarla karınlığın içine doğru yürüyüp kaybolmuştu, anlaşılan kent o yöndeydi.

Her yandan su şıpırtısı duyuluyor ve kayıtsız deniz uğulduyordu.

Kadın karanlığın içine doğru rastgele sordu.

Ama ona yanıt veren olmadı.

Küçük kız bir bavulun üstüne oturmuş korkulu gözlerle annesine bakıyordu.

On yaşındaki ayakkabı boyacısı Hristofor Hristo-

foridi karanlık limanda yürüyordu. Hem bambudan yapılmış oltasını taşıyor, hem de boya sandığını sürüklüyordu.

Hristoforidi yaman bir balıkçıydı. İstavritin en bol çıktığı şimşekli fenerin yanında yer kapabilmek için balığa geceleyin çıkıyordu. Rutubetten titriyordu, soğuktan dudakları kasılıyor, sabaha doğru Hristoforidi konuşamaz oluyordu, ama bütün acılara görkemli bir yiğitlikle göğüs geriyordu.

Hristoforidi acele ediyordu. Avı sabah saat sekize doğru bitirmesi ve liman görevlileri olan Kaptan Çop'un, kasiyerin, kılavuzun evlerini dolaşıp hepsinin fotinlerini boyaması gerekiyordu. Balık avı için üç saat kadar zamanı vardı. Hristoforidi evleri dolaşıp ayakkabıları boyadıktan sonra limandaki otobüs durağına oturuyor ve ayakkabı boyayarak günde iki ruble kadar para kazanıyordu. Yeri uygunsuz ve tenhaydı. Hristoforidi burayı denize ve balık avcılığına olan yenilmez düşkünlüğünden ötürü seçmişti.

Hristoforidi acele etmesine karşın Çop'un oturduğu küçük evin önünden geçerken durdu, aydınlık, açık pencereye baktı. Ev dalgakıranın başında, limanın en ıssız yerindeydi. Fırtına olduğu zaman dalga serpintileri evin içine kadar giriyordu.

Hristoforidi içeride üç kişi gördü. Yoğun bir dumanla kaplı odada cigara tüttürüyorlar ve vaktin geç olmasına bakmadan çay içmeye hazırlanıyorlardı. Hristoforidi bunların Çop, mühendis ve takma adı «S'oma» olan sırık gibi uzun boylu İngiliz denizcisi olduğunu gördü.

S'oma gemisini kaçırmıştı, Potide işsiz güçsüz sürtüyordu. Neci olduğunu soranlara İngilizce denizci anlamına gelen «seaman» sözüyle karşılık veriyordu.

Çop ona Sem'on adını takmış, çocuklar da bunu S'oma'ya çevirmişlerdi.

Çop müthiş bir sesle:

«Kim o pencerenin altında dolaşan?» diye bağırdı.

Hristoforidi döndü ve kaçtı. Pencereden güvenli ölçüde uzaklaşınca yumruğunu eve doğru salladı. Çop'tan korkmuyordu, ama gene de nahoş şeyler olabilirdi. Çop balık tutanların gece vakti limanda dolaşmasından hoşlanmıyordu. Sonra Hristoforidi bir çocuk ağlaması ve bir kadın sesi duydu. Kadın:

«Ağlama Yoloçka» diyordu. «Şimdi birisini buluruz.»

Hristoforidi yaklaştı. Uyanık bir çocuk olduğu için kadının buralı olmadığını, gece vapuruyla geldiğini anladı. Kente 4 saatten önce otobüs kalkmayacağını, geceleyin de araba bulunmadığını biliyordu.

Hristoforidi kadınla konuşmaya karar verdi. Küçük kıza acıyordu. Lafa nereden başlayacağını bilmediği için:

«Boyayalım» dedi.

Kadın güldü.

«Ah, çocuk! Gece vakti ayakkabı mı boyanır?»

Konuşma böylece başladı. Kadın sevinmişti. Gece vakti yabancı, ıssız bir limanda bir ayakkabı boyacısına, hele aynı zamanda balıkçı olan bir ayakkabı boyacısına rastlamaktan daha hoş birşey olabilir miydi! Balık tutmak insanı iyi yürekli ve konuşkan yapan birşeydir, ayakkabı boyamak ise, bu mesleğin ustalarına birçok pratik bilgi kazandırır. Ayakkabı boyacısı yönünden zengin olan bir kentte danışma bürolarına yapacak iş kalmaz.

Hristoforidi bir balıkçının ve boyacının değerli özellikleriyle coşkuyu birleştiren bir kişiydi. Kadının çaresizliği kafasında parlak fikirlerden bir sel yaratmıştı. Kadına nasıl yardım edebilirdi? «Çornoye More» otelinin bulunduğu kent üç kilometre uzaktaydı. Sonra eşyaları taşımak zaten olanaksızdı.

Ama bu düşünceler uzun sürmedi: Poti'de şafak sökmeden önce yağması olağan olan yağmur çiselemeye başlamıştı.

Hristoforidi:

«Burada bekleyin, şimdi geliyorum!» dedi ve sandığıyla oltasını kadının ayaklarının dibinde bırakarak gözden kayboldu.

Hızla koşarak Çop'un evine doğru gitti. Olup bitenler sıradan şeyler değildi, bu nedenle Hristoforidi nefes nefeseydi. Kaptana zavallı kadından sözetti. Çop homurdanarak evinin yolcu salonu olmadığını söyledi, sonra yavaş yavaş doğruldu ve Hristoforidi'yi tehdit eder gibi baktı:

«Sabaha kadar burada otursun. Benim gece nasıl olsa nöbetim var. Bizi onun yanına götür, ufaklık.»

Hristoforidi, kaptanla Gabuniya'yı iskeleye götürdü. Gabuniya yol boyunca kaptanla tartıştı. Gabuniya gitmek istiyor, ama kaptan bırakmıyordu.

«Ben garip adamlarla iş yapmaya alışmadım» diye homurdanıyor ve Gabuniya'nın sabaha kadar yanında kalmasını istiyordu.

Sonunda Gabuniya razı oldu.

Kadın şaşırmıştı. İki adam onun bavullarını kapmış ve denizin uğultusunun gittikçe artıp inatçılaştığı dalgakırana doğru götürmeye başlamışlardı. Hristoforidi arkadan geliyor ve sevincinden ıslık çalıyordu.

Olayları sonuna kadar izlemeye karar vermişti. Fazla konuşulmuyordu: Denizden esen rüzgar ve çakılların hışırtısı sesleri boğuyordu.

Kadın rüyada gibi yürüyordu. Sanki henüz gemideydi. Toprak sarsılıyor, akasyaların hışırtısından, rüzgardan telaşlanıyordu sanki.

Küçük, beyaz eve uyur gibi girdi. Evdeki bakır barometrelerin hepsi «değişken»i gösteriyordu. Tavana yakın bir yere mahmuzu yıldızlı bir yelkenli maketi asılmıştı.

Mavi, bol bir elbise giymiş soluk sarı saçlı bir gemici onları karşılamak için kalktı ve kadınla küçük kızın ellerini, kemiklerini çıtırdatırcasına sıktı. Küçük kız ağlamaya başladı.

Gemici küçük kızın önüne çömeldi, yüzünü biçimden biçime sokup el çırparak kaba sesiyle çirkin bir İngiliz fokstrotu(*) söylemeye başladı. Kızı avutmak istiyordu. Kız hiçbir şey anlamıyordu, ama güldü.

Bu gülüş herkesin sıkıntısını dağıttı. Kadın Gabuniya'yla konuşmaya başladı. Hristoforidi evde bulunuşunu haklı göstermek için mutfakta kaptanın eski çizmelerini buldu ve hararetle boyamaya koyuldu. Çizmelerin parlaklığı gözlerini kamaştırıncaya kadar fırçaladı.

Hristoforidi hem boyuyor, hem de konuşulanlara kulak kabartıyordu. Kadının Gabuniya'ya anlattıklarından onun adının Yelena Sergeyevna Neskaya olduğunu, botanikçi olduğunu (Hristoforidi botanikçinin ne anlama geldiğini bilmiyordu) ve Poti'deki Subtropik Deney İstasyonu'nda çalışmak için geldiğini öğrendi. Sonra küçük kızı yatırıp çay içmeye oturdular.

(*) **Fokstrot:** Bir tür dans (Ç. N.).

Onlar çay içerken Hristoforidi öyle şeyler duydu ki, balık tutma iştahı kaçtı ve sabaha kadar oturdu. Sabahleyin kaptan onu mutfakta buldu. Çevresinde Japon lakıyla cilalanmışa benzeyen beş çift delik deşik potin vardı. Kaptan bu beş çift potini çoktandır bulaşık çukuruna atmak istiyordu. Oysa şimdi bu potinler birer sanat yapıtı gibi görünüyordu. Hristoforidi boya ve emeğe acımamıştı: Gece işittikleri en değerlisinden on kutu ayakkabı boyasına değecek türdendi.

Kadın yağmurluğuyla şapkasını çıkarıp masanın başına oturunca, Çop onun yorgun, genç yüzüne bakarak, iyi yürekli bir sesle:

«Demek, bizim kutsal Kolhida'mıza geldiniz» dedi. «Harika! Burada neyle uğraşmak istiyorsunuz?»

«Ben çay uzmanıyım. Ama burada bütün ekin türleriyle, en başta da Okaliptüslerle uğraşacağım.»

«Okaliptüslere boşverin» dedi kaptan. «Ama çay esaslı birşeydir. Diyebilirim ki, ben de bir çay uzmanıyım. Zamanında yüzlerce ton çay taşıdım. İşte, bakın!» Kaptan duvarda asılı duran gemi maketini gösterdi. «Tanıtayım: "Begonia" adlı çay yelkenlisi. Dünyanın son yelkenlisi. Bu gemide üç yıl çalıştım.»

S'oma sevinçle homurdandı. Neskaya gemiye baktı, Gabuniya kadının oldukça sakin, yorgun gözleri ve kırmızıya kaçan kestane rengi saçları olduğunu farketti.

Çop konuşkan bir adamdı. Gevezeliği en iyi dinlenme biçimi sayardı. Sayısı bir hayli kalabalık olan ahbaplarına sık sık:

«Gidip biraz çene çalalım, dinleniriz» derdi.

Gabuniya Çop'un bu kez de kendisini tutamayacağını biliyordu. Çop gerçekten de dayanamadı:

«İhtiyarın yalan söylediğini ve yelkenli gemilerin çoktan çürüyüp gittiğini mi sanıyorsunuz? Doğru, çürüdüler! Aksini savunmuyorum! Ama bir tek yelkenli, işte bu Begonia, ta savaş başlayıncaya kadar Seylan'dan İngiltere'ye sefer yaptı. Dilber bir çay yelkenlisiydi bu. Her seferden önce onu cilalardık, her zaman yıkanmışçasına pırıl pırıl olurdu.

Uyuz, kömürlü gemilerin kaptanları bize kızar ve "Şekerim, eteklerini topla, yoksa seni kirletiriz!" diye sinyal çekerlerdi. "Çay Kulübünün uşakları" derlerdi bize. Bütün limanlarda nefret ederlerdi bizden. Neden mi? Bekleyin, sıra ona da gelecek.

Colombo'dan, Londra'ya çay taşırdık, özel, bana sorarsanız en iyi türden bir çay. Bu cinsin adı "ak saçlar"dı. Siz çay işlerinde uzmansınız, anlarsınız. Sandıkların içindeki çay yolda sertleşir, güzel bir koku, ince bir lezzet kazanır. Bunda zamanın, havanın ve ısının etkisi olduğunu söylerler. Eskiden bizim Rusya'da kervan çayının en iyi çay sayılması boşuna mıydı? Bu çayın kervanlarla Çin'den bize gelmesi bir yıldan fazla sürerdi. Yolda üçüncü kalite çaylar birinci kaliteye dönüşürdü. Doğru değil mi? Görüyorsunuz, bu işten ben de biraz çakıyorum...»

S'oma başını masaya dayamış, horlamaya başlamıştı. Çop onun kepini burnuna kadar indirdi ve Gabuniya'ya döndü:

«Tanrı aşkına, buna yanında bir iş versene. Gemisini kaçırmış. İyi bir çocuk, yalnız biraz budalaca. Fazla konuşmayan bir tip.»

«Alırım yanıma. Sen yelkenliyi anlat!»

«İşte bizim yelkenlinin varoluş nedeni de çayın bu özellikleriydi. Gemi Leslie çay firmasına aitti. Bu firma sattığı çayın hemen hemen tümünü demir vapur-

larda taşırdı, ama size şunu söyleyeyim: Çay, kokuları, kurutma kağıdının mürekkebi çekmesi gibi emer. Vapurda çay o hoş kokusunu yitiriyordu. Demir, kömür, pis su, fare kokuları, uzun sözün kısası ambardaki her türlü pisliğin kokusu çaya işliyordu. Vapurlarla taşınan çay geniş pazarlara verilirdi, ağzının tadını bilen kişilerin içeceği çay ise ağaç yelkenlilerle taşınırdı.

Biz fare değil, Palmiye ve yasemin kokardık. Namussuzum ki böyle! Neden mi yasemin kokardık? Çünkü çayın içine, koku vermesi için, yasemin, kamelya ve defne serpilirdi. Burnumuz kaprisli kadınlarınki kadar iyi koku alırdı. Arkamızda bir koku dalgası bırakırdık ve rastladığımız gemilerden bize "Öf, bir soluk alalım be! Kaptan Frey, yüzer berber dükkanını gene Londra'ya götürüyor!" diye bağırırlardı.

Ama dahası var. Colombo'dan Londra'ya giderken Süveyş kanalından geçmez, Afrika'yı dolaşırdık, firma böyle isterdi. Ağır ağır yol alırdık. Bütün bunlar özellikle, çayın daha uzun bir süre yolda kalması için yapılırdı. Ama buna karşılık bu çay müthiş pahalı satılırdı. Sanırım, bizden bütün limanlarda nefret edilişinin nedeni şimdi anlaşılmıştır.

Biz en iyi kaliteli çayları, bu arada "ak saçlar" çayını da taşırdık. Gabuniya'ya baktıkça aklıma hep bu çay geliyor. Senin saçlarının ağarmış olması değil bunun nedeni. Senin şakakların düşünmekten kırlaşmış, henüz otuz yaşındasın.

"Ak saçlar" adının nereden geldiğini nasıl öğrendim biliyor musunuz? Dinleyin, bu ilginçtir.

«Bir keresinde Seylan'da S'oma gibi ben de gemiyi kaçırmıştım.» Kaptan, S'oma'nın kepini ağzına kadar çekti. «Ne yapacaktım? Para yoktu, hiçbir şey yoktu! Begonia'nın dönüşüne kadar Leslie firmasının çay

plantasyonlarına gözcü olarak girdim. İşçilerin hepsi yerli, çoğu da kadındı...»

Mutfaktan duyulan fırça sesleri kesilmişti. Anlaşılan, Hristoforidi kaptanın anlattıklarına dalmış, potin boyamayı bırakmıştı.

Gün ağarıyordu. Denizin üstündeki okyanus gibi uçsuz bucaksız göğün rengi yeşile dönüşüyordu. Çop pencereden dışarı baktı:

«Deniz sakin!» dedi. «Harika!.. Evet, işte sömürgelerin ve tropiklerin ne demek olduğunu orada öğrendim. O günden beri tropiklerden nefret ederim. Orayı anımsadıkça midem bulanır.

Şafakla birlikte uyanırsın.. Hava öyle güzeldir ki, vücudun durduğu yerde gençleşir sanki. Dereler şırıldar, ağaçlarda çorba kasesi büyüklüğünde birtakım çiçekler açar, maymunlar kuyruklarını dallara takıp sallanır ve insanın kafasına tükürürler. Bereket, zenginlik! Çevredeki koku bile insanı şair yapmaya yeter.

Uyanınca tropik bitkilerin üzerinde kocaman güneşi görür, kırbaç şaklayışlarını, kadınların ağlayışını ve "boss" denilen İngiliz gözcülerinin havlayan seslerini duyarsın; pis kokulu hindistancevizi kabuklarını kemiren çocuklara bakarsın ve öfkeden kıpkırmızı olursun, başına ölümcül bir ağrı saplanır.

Tropiklerin cennet olduğu söylenir. Kim demiş? Budala kişilerin sözlerine kulak asmayın! Tropik denen şey bir cehennemdir, gözyaşlarıyla geçen gecelerdir, budur işte tropikler! Yerlilerin bazılar dişlerini sıkar, rengi kül gibi olur, bossun kafasına bir tane indirecek sanırsın, ama yumruğu sıkılmaz. Özel bir hastalıktır bu. Adına "kauçuk yumruk" denir. Buhardan, sıtmadan, öküz gibi çalışmaktan insanların posaları çıkar, güçsüz düşerler. En güçlü yerlilerin yumruğunu

iki parmağımla, hiç zorluk çekmeden açardım ben. İşte tropikler budur!

Evet, "ak saçlar" cinsi çayın yetiştirildiği plantasyonlarda çalışmaya başlamıştım. Çayın yaprak uçları gerçekten de beyazımsıydı.

Bir keresinde plantasyonda ak saçlı bir kadına rastladım. Kadın toprağın üstüne yatmış, ağlıyordu. Nesi vardı acaba? Kadının kocası hastalanmıştı, ama o kocasının yanına gidemiyordu: Ya işten kovulacak yada dayak yiyecekti. Kadını yerden kaldırdım ve onun henüz genç olduğunu farkettim, tıpkı sizin gibiydi. "Git, sorumluluk bana ait" dedim. Kadın elimi öptü: "Sahib, bu patronlar bize neler yapıyor! Çektiklerimizden sadece bizim değil, çayların bile saçları ağarıyor. Çayların bile! Bunun için bu çaya 'ak saçlar' diyoruz" dedi...»

Çop sustu.

Gabuniya sordu:

«Bunun benimle ne ilgisi var, katso? Bu çayın benimle ne ilgisi var?»

«İlgisi şu: Senin sayende tropiklerden nefret etmez oldum.» Çop, Nevskaya'ya döndü ve Gabuniya'yı gösterdi. «İşte bu burada Sovyet tropiklerini yaratıyor. Anlıyorum: Aynı zenginlikler, aynı bereket, ama özgür, sağduyulu! Bu iş için çaba harcamaya değer.

Geçenlerde Pahamov'a rastladım. "Bakın, Çop" dedi. "Sizin hiçbir şey bildiğiniz yok. Evet, biz bataklıkları kurutuyoruz, bunun yerine tropik bir ülke yaratıyoruz, limon şeftali ağlaçları, çay, rami(*) filan yetiştireceğiz, sıtmanın kökünü kurutuyoruz, kıyı boyunca dinlenme yerleri yapıyoruz. Ama asıl sorun bu değil.

(*) **Rami:** Lif elde edilen bir bitki (Ç.N.)

Önemli olan özgür emek insanları için yeni bir doğa yaratışımız. Tropikleri sizin 'boss'ların rüyada bile görmediği ölçüde geliştireceğiz. Çağımızın gücünü, sizin varlığından haberli olmadığınız gücü burada göstereceğiz!" Nasıl buluyorsunuz ihtiyarı? Böylesine can kurban!..»

Gabuniya kalktı, Öğleye Çaladidi'ye, kanala dönmesi gerekiyordu.

Dışarıdan sabahın sesleri duyulmaya başlamıştı. Hamallar bağırıyordu, otobüs gürüldeyerek geçmiş, gemi vinçleri şakırdamaya başlamış ve pencerenin önünden çığlıklar atan bir martı uçmuştu.

Nevskaya ağırlaşan gözkapaklarını araladı ve hafifçe gülümsedi. Uykuyla boğuştuğu belliydi.

Çop sertçe.

«Bakın, botanikçi» dedi. «Sizin limonculuk firması size bir oda verinceye kadar burada kalın. Çocukla birlikte otelde kalınır mı? İki odam var. Birini size veririm. Kızın yanına da şimdilik Hristoforidi'yi veririz. Annesi onu küçük yaştan beri pataklar ve kız kardeşlerine dadılık ettirirdi.»

Nevskaya sordu:

«Ciddi mi söylüyorsunuz? Gerçi, ben çok yorgunum, güçlükle oturuyorum.»

«Biz gidiyoruz, siz rahatınıza bakın. Buyurun!»

Gabuniya'yla Çop, Hristoforidi'yi de alıp çıktılar. Nevskaya kızının uyuduğu yan odaya geçti ve kendini dermansızca divanın üstüne attı.

S'oma uyandı. Esnedi, kepini ensesine doğru itti ve İngilizce:

«Bayanlar,baylar, yaşamaya devam ediyoruz!» dedi.

Çevresine bakındı, kimseyi göremedi, ama uyuyanların soluklarını duydu. Ayaklarının ucuna basarak mutfağa gitti, fırçayı aldı, yerleri süpürmeye başladı. Arasıra fırçayla numaralar yapıyor, onu elinde bir vapur uskuru gibi çeviriyor ve hafifçe bağırıyordu:

«Bayanlar, baylar, yaşamaya devam ediyoruz!»

İnsan cengele girince
ıssızlık onunla birlikte
ateşin başına çöküyordu.

N. Tihonov

AVCI GULİYA

Asık yüzlü avcı Guliya ateşin başına oturmuş, köpeğiyle konuşuyordu. Köpeğin sıtma krizi başlıyordu, dilinin ucunu ısırmış, sarı gözleriyle sahibine bakıyor ve ürpererek titriyordu.

Çevrede cengeller uzanıyordu. Akşam olmak üzereydi ve akşam öncesi ortalığa çöken sessizlik köpeğin kulaklarında çınlıyordu. Köpeğe sivrisinek sürüleri üstüne saldırıyormuş gibi geliyor, sinirli sinirli kulaklarını sallıyordu.

Narionali gölünün üstünde sık çalılar havada asılı gibi duruyordu. Şurada burada kızılağaçların arasından koyu renkli gürgenler ve kıvırcık dut ağaçları görünüyordu. Sararmış sarmaşıkların üstündeki uzun dikenler horoz mahmuzlarını andırıyordu. Ağaçların diplerinden ısırganotu gibi gür, boğucu eğreltiotları fışkırıyordu.

Guliya köpeğe:

«Kusura bakma, ama ben rastgele bir menşevik değil, dürüst bir avcıyım» dedi.

Köpek kuyruğunu hafifçe oynattı.

Guliya iç karartıcı bir sesle ekledi:

«Eğer o çocuğun kafasını koparmazsam dünyanın en alçak insanıyım! Pis bir Amerikan sıçanı için on ruble para cezası! Böyle alçak bir herifin yüzünden on ruble! Mahkemede: "Sen ıskartacılıkla(*) uğraşıyorsun. Bu hayvanı ıskartaya çıkardın" dedi. Beni ıskartacı diye adlandırdı. Yahu, dostum, ıskarta demek? "Iskarta yasak hayvanların avlanmasıdır" dedi yargıç. Ben ıskartanın ne olduğunu biliyorum. İnsan birşeyi bile bile sakatlarsa buna ıskarta denir. Vano bana yüz ruble para ve iki hafta hapis cezası verilmesi gerektiğini söyledi.» Guliya tükürdü. «Çıplak kuyruklu, pis kokulu bir hayvan için iki hafta! Güldüm mahkemede. Öyle yüksek sesle güldüm ki, yargıç başını kaldırıp milis Grişa'ya: "Nesi var bunun? Yoksa mahkemeye sarhoş birini mi getirdin?" diye sordu. Grişa da: "O burayı mahkeme değil, kabare sanıyor" dedi.»

Guliya ayağa kalktı:

«Yargıç: "Amerika'da Rio Neyro nehrinde yaşayan değerli bir hayvanı öldürmüşsün, bir de gülüyorsun. Bu hayvanın değerini biliyor musun sen? Tanesi yüz dolar, yada ikiyüz altın ruble. Sana öz anam gibi doğrusunu söyleyeyim. Sen cahil bir adamsın, Guliya" dedi.

Ben de: "Kusura bakmayın!" dedim "Doğrusu okumayı henüz öğremedim, ama Supsa'dan Hopi'ye

(*)Burada Guliya Rusça'da Iskarta anlamına gelen «brak» ve kaçak avcı demek olan «brakon yer» kelimelerini karıştırıyor (Ç.N.).

kadar benden daha iyi avcı yoktur. Hanginiz geceleyin Nedoard kanalına gidip sağ olarak geri dönebilir? Hiçbiriniz! Benden başka içinizden kim hangi ırmaklardaki suyun kara, hangilerindekinin kırmızı olduğunu bilir? Hanginiz Horga'da yabandomuzu vurabilir yada bir yabankedisi yakalayıp gözü çıkmadan geri gelebilir? Hiçbiriniz! Guliya bir kirpinin yada küçük bir balığın geçtiği yerden geçebilir. Düşün de öyle konuş!"

O zaman Vano lafa karıştı ve sanki yüreğime bir hançer sapladı. "Ben senin Supsa'dan Hopi'ye kadar en iyi avcı olduğunu görüyorum, ama sen kendi cebin için en iyi avcısın. Bense seni Sovyet Yönetimi için en iyi avcı yapmak istiyorum."

Ne diyebilirdim bu çocuğa! "Kes sesini, aşağılık adam!" diye bağırdım. Ayağa kalkıp ona bir tane yapıştırmak istedim, ama milis beni göğsümden ani bir hareketle yakaladı ve mahkemede kavga etmenin yasak olduğunu söyledi. "Döğüşmek istiyorsan pazar meydanına git!" dedi.

Hepsi bağırıp çağırıyor ve beni bir ay içeri tıkmak istiyorlardı.

O sırada Samtredili yaşlı lokomotiv makinisti Gabuniya'nın oğlu olan genç, yakışıklı mühendis Gabuniya içeri girdi ve öyle bir konuşma yaptı ki...»

Guliya sustu ve Gabuniya'nın parlak konuşmasını anımsamak için uzun süre düşündü. Bu konuşma belleğinin çevresinde sırnaşık bir sivrisinek gibi dönüyor, ama Guliya onu bir türlü yakalayamıyordu. İçini çekti ve tüfeğini eline aldı:

«Ne dediyse dedi! "Bilinçli olmak..." böyle şeyler söyledi işte. "Ben bataklığı kurutuyorum, yakında bu Amerikan sıçanına yaşayacak yer kalmayacak, kökü kuruyacak. Öyleyse neden beni değil de, bu zavallı

adamı yargılıyorsunuz?" İşte genç bolşevik Gabuniya böyle dedi, çok yaşasın. "Parti böyle kişilerin eğitilmesini söylerken cezalandırmak niye?" dedi. "Onu bana verin. Ben ondan yararlanırım!" Eğer Gabuniya olmasaydı beni bir hırsız gibi yargılayacaklardı. Gidelim, katso!»

Köpek kalktı ve Guliya'nın arkasından sendeleye sendeleye yürümeye başladı. Guliya cebinden özenle katlanmış bir kağıt çıkardı, ışığa doğru tutup baktı. Eğer okur-yazarlığı olsaydı kağıdın üzerinde şu garip sözleri okuyabilecekti.

«Topograf Abaşidze'nin dikkatine;

Size Kolhida ormanlarını en iyi tanıyan kişi olan avcı Guliya'yı gönderiyorum. Guliya en ulaşılmaz yerlere gitmiş. Merkezi bataklık ve orman haritasının hazırlanmasında Guliya'nın eşsiz yardımı olabilir. Ana kanal inşaat şefi Gabuniya.»

Guliya pusulayı koynuna soktu ve ormana girdi. Roma kalesinin yıkıntılarına doğru yürüyordu. Yıkıntılar yarı yarıya bataklığa gömülmüş ve üstleri yosun tutmuştu. Yabandomuzları için elverişli bir yerdi burası.

Guliya mahkemede doğruyu söylemişti. Hiç kimse cengelleri onun kadar iyi bilmiyordu. Ama Guliya derdini anlatamıyordu. Onun işi vahşi hayvan izlerini sürmek, ateş başında gecelemek, bataklıklara gömülmek ve çakallara keskin ıslıklar çalmaktı. Konuşmayı unutmuştu. En canlı konuşmaları sadece kendi kendiyle ve köpeğiyle yapıyordu.

Guliya'nın karısı yirmi yıl önce ölmüştü. Çocuğu yoktu. Karısı hayattayken, devrimden önce, Guliya tarımla uğraşıyordu. Herkes gibi o da toprağı çamurla gübreliyor ve bataklıklara mısır ekiyordu. Sonra, taşkın zamanlarında, delik deşik bir kayıkla tarlasına gi-

diyor ve bulanık bir suyun altında kalan mısırları, göllerden saz keser gibi, kesiyordu.

Kuru toprak azdı. Ufak bir oda büyüklüğündeki bir avuç toprak yüzünden Guliya bir komşusuyla oniki yıl mahkemelik olmuştu.

Yaşamın ağır ve huzursuz bir akışı vardı. Her yıl yeni vergiler bekleniyordu. Her yıl komşular ve mandalar sıtmadan ölüyordu. Her yıl su baskınları ücra köyü lanetli dağlardan kopup gelen soğuk suların altında bırakıyordu. Devrim başladığı sırada köyün tümü sıtmadan kırılmıştı. Üstelik, sadece onların köyü de değildi kırılan. Guliya'nın anımsadığına göre, yedi köyde ocaklar sönmüştü.

Sağ kalan iki kişi, Guliya ve Art'om Korkiya, evlerin köhne teraslarına yas işareti olan kara paçavralar bağlayıp Poti'ye gitmişlerdi.

Köydeki köpeklerin her biri bir yana dağılmıştı. Bir kısmı bataklıklarda vahşileşmiş, bir kısmı Poti ve Senaki pazarlarında dilenir olmuştu. Guliya köpeklerden birini yanına almış, meyhanecinin birinden bir tüfek kiralamış ve avcı olmuştu.

Bataklıklardan çıkmıyor ve yaşam onun yanından geçip gidiyordu. İnsanlar kolhozlara giriyordu. Rion ırmağı üstünde bir elektrik santralı kuruluyordu. Fakat ormanlar her zamanki gibi boğucu, her zamanki gibi sağırdı, hendekler kilometreler boyunca su altındaydı.

Sonra mühendisler, işçiler, kazma makineleri gelmiş ve Guliya bataklıkların son deminin gelip çattığını öğrenmişti. Onların yerine limon ve mandalina ağaçları dikilecek bu yeni toprağa Mingrelya değil, Kolhida adı verilecekti.

Cahil bir adamla alay etmeyi kim sevmez! Art'om,

Korkiya Guliya'yı kandırmıştı. «Sadece kadınların çalıştığı, erkeklerin, hele senin gibi tembellerin kovulduğu kolhozlara kolhida denir» demişti. «Sovyet ülkesinin ilk kolhidası burada kurulacak.» Guliya buna inanmış ve korkmuştu. Gençliğinde bir oturuşta bir fıçı şarap içen bu ihtiyara inanmayıp da ne yapacaktı?

Guliya kendisiyle alay edildiğini öğrenince Korkiya'ya gidip ona aptalın biri olduğunu söylemek istemiş, ama cesaret edememişti: Korkiya Guliya'dan on yaş büyüktü.

Guliya kaleye doğru yürürken bataklıklar kurutulunca nereye gideceğini düşünüyordu. Gabuniya'nın pusulasını anımsadı ve mutlaka bir yabandomuzu vurup genç mühendise hediye etmeye karar verdi. Hakarete karşılık hakaret, iyiliğe karşılık da iyilik, Guliya'ın basit felsefesinin özü buydu.

İki gündür cengellerde dolaşıp duruyordu. Garip şeyler görüyor, ama bunlara dikkat bile etmiyordu. Cengellerin tüm esrarı Guliya için çoktan kaybolmuştu.

Kudurgan ve bulanık ırmaklar görüyordu: Rion, Tsiva, Hopi. Irmaklar yüzyılların getirip oluşturduğu toprak setler üzerinden hızla denize doğru koşuyorlardı. Irmakların yatakları çevredeki düzlükten daha yüksekti ve taşkınlar (sadece Rion'da her yıl elliden fazla taşkın oluyordu) sırasında sular kıyılarını aşıp cengelleri basıyor ve ülkeyi uçsuz bucaksız, donuk renkli bir göle çeviriyordu.

Guliya arasıra: «Nasıl oluyor da ırmaklar insanlar eliyle yapılmışa benzeyen toprak setlerin üstünden akıyor?» diye düşünüyordu. Ülkenin Gabuniya tarafından çizilen profilini görseydi de birşey anlamazdı. Bu profilde Kolhida'nın bellibaşlı ırmaklarının setler

üzerinden aktığı, bu ırmakların yataklarının arasında da Rion'la Hopi'nin fazla sularının döküldüğü büyük bir toprak parçası olduğu açıkça görünüyordu.

Ama bütün ırmaklar Rion'la Hopi gibi çılgın mıydı acaba? Guliya hemen hemen hiç akmayan, olduğu yerde uyuyakalmış gibi duran, aydınlık, dalgın birçok dere görmüştü. Bu derelerin üzerinde çalılardan oluşan çelenkler vardı. Guliya kayığıyla bu derelerden geçerken bazen ortalık güpegündüz akşam karanlığına bürünürdü: Ormanlar suyun üzerinde ağır bir çadır gibiydi. Bu derelerin suyu dağlardan değil, cengellerden geliyor ve uyuşuk uyuşuk denize doğru gidiyordu.

Mühendisler bu dereleri «parazit» ve «sıtmalı» diye adlandırıyorlardı. Parazit oluşlarının nedeni Rion ve Hopi'den düzlüklere dökülen suyla beslenmeleriydi. Bunlara sıtmalı denilmesi ise bu derelerin akışlarının sıtmalı bir insanın yürüyüşü gibi ağır oluşundandı.

Deniz bataklıklardaki ılık suyu bir payanda gibi tutuyordu. Ülke bir kağıt tabakası gibi düzdü ve deniz yüzeyinden yüksekliği de ancak bir tabaka kağıdın kalınlığı kadardı. Sakin ayların gücü suyu denize taşımaya yetmiyordu. Dalgalar çayların suratını dövüyordu. Çaylar usulca dönüyor ve kıyı boyunca, denizin onların suyunu eninde sonunda kabul ettiği sakin bir koy buluncaya kadar uzun süre akıyorlardı.

Guliya denizdeki fırtınalardan hoşlanmazdı, özellikle geceyle gündüzün eş uzunlukta olduğu zaman çıkan fırtınalardan. Böyle zamanlarda deniz öylesine kudurmuş olurdu ki sesi cengellerde bile duyulurdu. İnsana deniz neredeyse yüklenecek ve boz dalgalar halinde kızılağaç ormanlarını basıp ağaçları çatırtıyla devirecek gibi gelirdi. Böyle günlerde yağmur bu talihsiz, ilikilerine kadar ıslak ülkeye bitip tükenmek bilmeden boşanıyordu.

Fırtınaların sonunda hep su baskınları olurdu. Dalgalar ırmakların ağızlarını kum dalgalarıyla kapatırdı. Sakin çaylar bunları aşıp denize kavuşamaz, duraklar ve ülkeyi sular altında bırakırlardı.

Su baskınları, suyun dalgaların yığdığı kum setlerini açıp silerek denize gidişine kadar, deniz miller boyu çamurla örtülünceye kadar sürerdi.

Bu baskınlardan sonra ülke boz bir çamurla sıvanmış gibi olurdu. Ağaçlar, sarmaşıklar ve evler cıvık bir çamur tabakasına bulanırlardı. Bu çamur çabucak kurur ve dökülürdü.

Su baskınlarından korunma konusunda Guliya'nın kendine özgü düşünceleri vardı. Guliya çay ağızlarının akıntıyı durduracak kadar sık bir biçimde kızılağaçlarla örtüldüğünü biliyordu. Bu ağaçların kesilmesi, suyun serbestçe akmasının sağlanması gerekliydi, ama bu kimsenin aklına gelmiyor, Guliya da susuyordu. Ona hiçbir zaman, hiçbir şey sorulmuyordu. Budala herifler!

Guliya içini çekti. İlk kez olarak Gabuniya mahkemede ona, bataklıkta bir işçi kafilesine kılavuzluk edip edemeyeceğini sormuştu. Elbette yapabilirdi bunu! Bunun üzerine Gabuniya pusuluyı yazmıştı.

Guliya yeniden mahkemeyi anımsadı ve hiddetten kıpkırmızı oldu. Vano denilen o çocuğun boynunu koparmalıydı!

Akşam, Guliya'yı Roma kalesinin yıkıntılarında yakaladı. Koca koca taşlardan örülmüş alçak duvarlar toprağın derinliklerine gömülmüştü. Duvarların ortasında içinde hasırotları ve sarı süsenler biten küçük bir bataklık oluşmuştu.

Guliya bir ateş yaktı ve torbasından kirli bir peynir parçası çıkardı. Yarasalar düzenli savruluşlarla,

bir ileri, bir geri uçuyorlardı üstünden. Uzaktan bakınca görünmez iplerde sallanıyor gibiydiler.

Köpek yan yatmıştı, arasıra başını geriye atıyor ve dişlerini birbirine çarptırıyordu: Yarasaları sırnaşık birer sivrisinekmişler gibi yakalamaya çalışıyordu.

Cengellerde gece başlıyordu, sık yıldızlarla bezenmiş, zifiri karanlık, bir gece. Sivrisineklerin vızıltısı kesilmişti. Bataklıklardan derin bir iç çekişler ve ağız şapırtıları geliyordu. Uzakta gündoğusunda gökyüzünde belli belirsiz bir pembelik vardı, güneş Guri dağlarında son ışıklarını saçıyordu.

Ateş tütüyor ve çatırdıyordu. Uyuyan köpeğin pörsümüş derisi titriyordu. Guliya gecenin daha neşeli geçmesi için şarkı söylüyordu. Gün doğarken domuzların su içtiği yere gitmesi gerekiyordu.

Birden şarkıyı kesti, tüfeğini usulca yerden aldı ve dipçiğiyle köpeği dürttü. Cengellerde geçirdiği yıllar içinde ilk kez korkmuştu. Esmer yüzünü ter basmıştı, elleri titriyordu.

Gözlerini bataklıktan ayıramıyordu. Orada, süsenlerin(*) arasından yıldızların ışığında güçlükle seçilen iri bir insan eli çıkmıştı.

Köpek hırlamaya başladı. Guliya ne yaptığını düşünmeden tüfeğini omuzladı ve ateş etti. Elin bir parmağı uçtu. Köpek küçük bataklığa doğru atıldı. Biraz sonra parmağı dişlerinin arasında getirip Guliya'nın yanına koydu. Bu, yalnızca bir kadının sahip olabileceği geniş, beyaz ve çok narin bir parmaktı. Guliya parmağa dokundu, parmak taştandı.

Guliya ele yaklaştı ve onu uzun uzun inceledi. Genç bir sarmaşık ele siyah bir damar gibi sımsıkı sarılmıştı. Guliya eli tuttu ve mermerin soğukluğunu duydu.

(*) **Süsen:** Sık çalılık (Y.N.).

Elin yanına çömeldi ve toprağı bıçağıyla eşmeye başladı. Düz burunlu, ağzı aralık bir kadın başı göründü. Guliya bir kibrit çaktı. Taş kadının başının çevresinde dolanan sık saç örgüleri küf bağlamıştı.

Guliya bir paçavra parçasını küçük bataklıkta ıslattı ve heykelin başıyla omuzların uzun uzun sildi.

Ortalık iyice kararmıştı.

Guliya yanan bir tahta parçası getirip heykeli aydınlattı. Roma tanrıçasının güzel yüzü, çıkık, beyaz gözlerle ona bakıyordu. Ateş, heykeli canlandırıyordu sanki. Mermer kadın gülümsüyordu.

Guliya ayağa fırladı ve bir küfür savurdu. Cengele, heykele, bataklık kunduzuna ve Vano Ahmeteli'ye lanetler yağdırıyordu. Yazgı onunla alay ediyordu. Cengeller yaşlı avcının haline gülüyorlardı. Bir bataklık kunduzu için on ruble ceza ver, mahkemede bir çocuk seni aşağılasın, yabandomuzu yerine taştan bir kadın avla!

Bu kent insanlarının aklına neler geleceğini ancak şeytan bilebilirdi! Yoksa onu bu kez de kırılan parmak yüzünden yargılayacaklar mıydı? Bakarsın, Guliya'nın gene bir halt karıştırdığını söylerlerdi. Bu işi yapanın Guliya olduğundan hiç kimse kuşku duymayacaktı. Guliya'dan başka hiçbir Mingrel yıkık kaleye gitmeye cesaret edemezdi.

Guliya kurşunun kadının kolunda bıraktığı açık ize dokundu ve hiddetten terledi. Bir demet çalı-çırpı topladı ve bunları öfke içinde heykelin üstüne örttü.

Şafak sökerken yağmur yağmaya başladı. Ateş cızırdıyordu. Yaş dallardan tüten duman insanın gözlerini yakıyordu.

Guliya ayağa kalktı, tükürdü ve Rion'a doğru yürümeye başladı. Islak keçe başlığıyla yün gömleğinden

köpek kokusu tütüyor, bacakları rutubetten kırılıyordu.

Görünürde yabandomuzu yoktu. Kazma makineleri bütün hayvanları çil yavrusu gibi dağıtmış olmalıydılar.

Ormanlar sessizdi. Guliya'ya sanki ağaçlar kuşkuyla çevrelerine bakıyor ve arkasından gözlerini ona dikiyorlar gibi geliyordu. İğne gibi yağan, insana diken gibi batan yağmur, her zamanki gibi, deniz yönününden geliyordu. Yağmur insanın yüzünü kırbaçlıyor ve yakasından içeri giriyordu. Guliya'nın sıtma nöbeti başlıyordu.

Rion'a doğru ilerledi. Lanetli çay, tıpkı binlerce yıl önceki gibi, pis suyunu denize taşımayı sürdürüyordu. Rion'un suyundan kana kana içti ve tükürdü: Dişlerinde toprak gıcırdıyordu, suyun tadı eksi, buruktu, insanı hiç kandırmıyordu.

Nehir kabarmıştı, kıyılarda aynı düzeyde akıyor ve ufak adaları sanki ardısıra sürüklüyordu. Guliya bir ay önce geceledeği adaların nehir boyunca yüz adım kadar daha yaklaşmış olduğunu farketti.

Guliya ürpertiden inliyor ve ağır ağır çalılara bağlı olan kayığa doğru yürüyordu.

Arkasına bakmıyordu. Ancak kayığa bilince döndü ve kuru, kara yumruğunu cengellere doğru tehditle salladı. Artık sövemiyordu. Mor dudakları dansediyor ve ağzından söz yerine hıçkırıklar dökülüyordu. Guliya ağaçların neden ona baktıklarını anladı: Ağaçlar, cengeli bir daha dönmemek üzere terkeden son avcıyı sıkıntıyla seyrediyorlardı.

Belki de ağaçların baktığı falan yoktu, bu bir sıtma saçmasıydı. Ne olursa olsun! Guliya elini salladı.

İki saat sonra topograf Abaşidze Çaladidi köyün-

deki evinin yanında acımasız bir sıtma krizi içinde yatan avcıyla burun buruna geldi. Sıska bir köpek avcının yanaklarını yalıyordu. Abaşidze köpeği kovaladı ve avcıya doğru eğildi. Adam inledi, koynundan bir pusula çıkardı ve Abaşidze'ye uzattı.

Abaşidze pusulayı okudu ve:

«Peki, Guliya,» dedi. «Topograf olacaksın. Ama şimdi kalk, bizim evde yatar, dinlenirsin.»

Guliya gülümsemeye çalıştı, ama gülümseme yerine çarpık bir anlatım belirdi yüzünde. Kalktı ve duvarları mavi haritalarla kaplı ahşap eve sendeleye sendeleye girdi.

RİON ÇAMURU

Paleostom kentin hemen dışında başlıyordu. Her zaman sisle örtülü, suyu yeşil renkli bir göldü bu. Suyun hemen üstünde incecik bir tabaka halinde duran sisin yukarısında çınarların kara tepeleri görünüyor ve martılar bütün gün takla atıp bağırışıyorlardı.

Nevskaya, Paleostom'u geçip kolmatasyon alanına gitmek için bir kayık tuttu.

Kayık, yosun kokan, havuzlardan su uğultusu duyulan ve üstünde söğütler bitmiş ufak setlerin arkasında Kolhida'nın yeni toprağının yavaş yavaş oluştuğu kolmatasyon alanının yanından geçiyordu.

Nevskaya işin nasıl yapıldığını görmek için uzun süre uygun bir fırsat bulamamıştı. Bugün ne olursa olsun Pahomov'dan kolmatajın ne olduğunu öğrenmeye karar vermişti.

Kürekçilere havuza yanaşmalarını söyledi ve çevik bir hareketle toprak setin üstüne atladı. Burada buharlı havada ısınmış saz kokusu vardı.

Nevskaya uzaktan Pahomov'u farketti ve ona

doğru yürümeye başladı. İhtiyar yandaki havuzun başında duruyor ve, kaşları çatık, ağaç oluktan boşalan suya bakıyordu. Kır saçlı ve ufak tefek olan Pahomov bir büyücüye benziyordu.

Nevskaya:

«Ne zamandır bana çalışmalarınızı anlatacaktınız» dedi ve utanarak gülümsedi.

Pahomov ona kederli kederli baktı ve sıkıntılı bir sesle:

«Gene berrak su geliyor» dedi. «Ne lanetli iş!»

Nevskaya hiçbir şey anlamıyordu. Sadece kocaman, sığ, setlerle çevrelenmiş ve sık sazlarla örtülü bir göl görüyordu. Su ağaç oluklardan geçerek bu gölden Paleostom'a akıyordu. Ne oluyordu burada? Suyun duru oluşu Pahomov'u neden kederlendiriyordu?

Pahomov:

«Eğer canınız sıkılırsa bu ihtiyara kızmayın» diye mırıldandı. «Hiç kimse Kolhida'nın ne olduğunu doğru dürüst bilmiyor, oldukça okumuş kişiler bile. Bazıları Kolhida'yı Yunanistan'da sanıyor ve onun Sovyetler Birliği'nde olduğunu öğrenince çok şaşırıyorlar. Çok şey bildiği için Puşkin'i çok seviyorum. Onun "Finlandiya'nın soğuk kayalarından ateşli Kolhida'ya" diye bir şiiri vardır, hatırlıyor musunuz?» İhtiyar elini salladı. «Neyse! işte bu düz deniz ülkesi Kolhida'nın ta kendisidir. Çok genç bir ülke burası, sadece ikiyüzelli bin yaşında. Daha önce burada Sarmat Denizi'nin bir körfezi vardı. Irmaklar dağlardan kitle halinde çamur getirir, özellikle karlar erirken. Rion çayı ağzından yaklaşık ikiyüz mil öteye kadar denizi kirletiyor. Her yıl on milyar metreküp verimli toprağı denize döküyor.

Deniz gözlerimizin önünde kentten uzaklaşıyor.

Her yıl kıyılar altı metre ilerliyor. Kent parkındaki eski Türk kalesini gördünüz mü? Kale onaltıncı yüzyılda Sultan Murat tarafından yapılmış. O zaman denizin kıyısındaymış, duvarları suyun içindeymiş. Şimdi bu duvarlar kıyıdan çok uzakta.

Ülkenin tümü bataklıktan oluşuyor. Bataklıkların burada ne işi var? Önce, suyun boşalma olanağı yok. Sonra, bitip tükenmek bilmeyen yağmurlarla ırmakların taşması geliyor.

Ülke bir tabak gibi, dümdüz. Guria dağlarının tam eteğinde denizden yüksekliği iki metre. Burada, Poti'deyse bir metre bile yok. Aslında suyun içindeyiz.

Bataklıklar yüzünden burada bitki örtüsü türleri müthiş yoksul. Bir düşünün hele: Kızılağaç ve gene kızılağaç lanet olsun! Biraz gürgenle akgürgen var. Eğer ufukta dağlar olmasaydı Kolhida'nın görünümü tıpkı Pina bataklıkları gibi olacaktır. Burada sinekkapan yetişen bataklıklar var. Evet, evet, hani şu kutup tundrasında kalan sinekkapanlar. Alın size tropikler işte!

Bitki örtüsündeki bu yoksulluk nereden geliyor? Siz botanikçisiniz, ağaçların yetişmesi için en aşağı bir metre kalınlıkta kuru toprağa gerek olduğunu benden daha iyi bilirsiniz. Ama tümü bataklık olan bir ülkede bu bir metre toprağı nereden bulacaksınız? İşte bunun için türlü türlü yabani bataklık bitkisi yetişiyor.

Kolhida'da Güney Japonya ve Sumatra'nın iklimi var, sıcaktan yana zengin, bu arada ülke kelimenin tam anlamıyla bir sıtma çölü. Yeni Kaledonya'daki tropikal sürgün yeri gibi birşey. Eğer bataklıklar olmasaydı görkem ve zenginlik yönünden Java'yla Seylan'ı geride bırakırdık. Demek ki, bataklıkları kurutmak gerek.

Çok güzel! Biz de bunu yapıyoruz. Dağların yakınında, mesela Gabuniya'nın çalıştığı Çaladidi'de ufak

da olsa bir akıntı var ve bataklıkları normal kanallarla kurutmak olası. Suların çoğalma zamanlarında ırmakların taşmamaları için çevrelerine setler yapılıyor. Bütün bunlar işin alfabesi. Ama bunlar Gabuniya'nın hüküm sürdüğü yerlerde yapılabiliyor, buradaysa olanaksız. Burada akıntı yok denecek kadar az, kanal açarak toprağın olsa olsa yirmi santimetre kalınlıktaki üst tabakası kurutulabilir. Bunun dışında birşey yapılamaz. Demek ki, başka bir kurutma yöntemi gerekli. Hangi yöntem? İşte bu kolmataj yöntemi...»

Pahomov yan gözle Nevskaya'ya baktı ve ağır ağır bir sigara sardı.

Burası, Paleostom'un kıyısı, Nevskaya'nın çok hoşuna gitmişti. Sis ve güneş gümüş renkli, saydam bir ülke görünümü yaratıyordu. Rüzgar yaramaz bir çocuk gibi, bir hafif, bir sert eserek insanın yüzüne çarpıyordu.

«Kolmataj nedir? Kolmataj, bataklıkların bulanık ırmak suları altında bırakılarak kurutulmasıdır. Böyle bir teknik paradoks işte. Kolmataj, bataklıkları kurutur ve aynı zamanda yeni, verimli bir toprak tabakası oluşturur. İşte size bir örnek. Biz bu bataklığı toprak setlerle çevirdik, Rion'dan açtığımız kanalları buraya verdik, alavere havuzları yaptık ve Rion'daki suyun en bulanık zamanını, su katılmadık, vıcık vıcık bir çamurun gelmesini bekledik. Ondan sonra havuzları açtık ve bataklığı Rion suyunun altında bıraktık. Karşı tarafa da, durulan suyu Paleoston'a vermek için bir dizi havuz yaptık. Sanırım, basit birşey. Çamur çöküyor, durulan suyu boşaltıyoruz, sonra bataklığı yeniden bulanık suyun altında bırakıyoruz ve bu böylece sürüp gidiyor. İşte işin özü bu. Toprak tabakası gitgide kalınlaşıyor, hemen hemen hiçbir çaba harcamadan. Bu yeni toprak olmadan burada subtropik falan mümkün de-

ğil. Bataklık suyunun altında genç turba(*) ve stagnum(**) var, bunların üzerinde ve kızılağaçtan başka hiçbir şey yetişmiyor. Kolmataj bize burada harika bir toprak, şahane bir çamur veriyor. Bunun içine bir incir dalı koparıp sokun, dört ay sonra meyve verir.

Rion'un suyundaki çamur, Nil'dekinden iki kat daha fazla. Bugüne kadar Nil, dünyanın en bulanık nehri sayılıyordu. Onun suyunun bir metreküpünde yarım kilo çamur var, bizde ise bir kilo! Nil'in baskınına uğrayan topraklarda güçlü bir tarım kültürü yetişebildiğine göre biz burada mısırlılar'ın düşlerinde bile göremeyecekleri bir bitki örtüsü yaratacağız. Bizim çamurumuzda Mısır'dakinden iki kat daha fazla fosfor ve azot var.

İşte, aslında hepsi bu kadar. Daha fazla anlatacak şey yok. Beş yıl içinde birbuçuk metre kalınlığında toprak oluşturduk. Bu toprakları limon ve şeftaliye ayıracağız.»

Nevskaya:

«Suyun duru oluşuna neden kızdığınızı anlayamıyorum» dedi. «Bu iyi birşey. Demek ki bütün çamur çökmüş.»

Pahomov itiraz etti:

«İşte kötü olan da bu. Kolmatasyon alanındaki akıntı daha güçlü olmalı ki, sadece iri çamur çöksün, en incesi ise Paleostom'a aksın. İnce çamur zararlıdır, ağır bir toprak oluşturur.»

Pahomov, Nevskaya'ya kolmatajın ne olduğunu kısaca anlatmıştı. Şimdi dünya Nevskaya'ya öyle çekici ve önemli şeylerle dolu gibi geliyordu ki, canı zamanı durdurmak istiyordu.

(*) **Turba:** Yer kömürü (Ç. N.).

(**) **Stagnum:** Bataklıkta yetişen bir tür yosun (Ç.N.)

Nevskaya botanikçiydi, kafası disiplinli çalışmaya alışkındı, ama kişiye heyecan veren genellemelere karşı eğilimi vardı. Kolmataji bataklıkların kurutulmasında kullanılan yeni bir yöntem olarak değil, daha önemli birşey olarak algılamıştı: İnsanın doğanın üstünde kurduğu mutlak egemenlik, görülmemiş yer şekillerinin yaratılması olarak.

Pahomov'a gülümsedi. Kayıkçıları çağırırken sesi son derece açık çıkmış, ama ılık göllerin sessizliğini ürkütmemişti. Sustuğu zaman erkek arıların sesi duyulmuştu.

Pahomov:

«Beni de kente kadar götürün, vakit geldi» dedi.

Uzun süre kentin varoluşlarında yürüdüler. Deniz çakılı döşenmiş sokaklarda çit aralarından girmemeleri için boyunlarına birer çatal takılmış kıllı domuzlar dolaşıyordu.

Birisi Nevskaya'ya seslendi. Bu Kahiani'ydi. Kahiani ahşap bir evin terasında, çizimlerinin başında oturuyordu. İhtiyar annesi bostanda çalışıyordu. Başında tülbentli bir şapk vardı. Evli gürcü kadınlarının bu baş giysisi artık ömrünü doldurmak üzereydi.

«Selam, arkadaşlar!» diye bağırdı Kahiani. «Bir dakika durun. Bugün şahane bir budalalık işittim. Yaşlı arabacı Şaliko beni limana götürürken şöyle dedi: Öyle sanıyorum ki, Kahiani yoldaş, on yıl kadar sonra vapurlar geceleyin limana fenerin ışığına bakarak değil, limonların kokusunu alarak girecekler! Her taraf şiir, kaçacak delik yok, arabacılar bile şair oldu! Her biri birer Şirazlı Hafız!.. Gelsenize biraz!»

Nevskaya bostana, ihtiyar kadının yanına gitti ve onun kuyudan su çekmesine yardım etti. İhtiyar kadın bir demet iri pırasayı yıkıyordu.

Nevskaya beyaz, sulu kökleri kokladı:

«Ne şahane bir pırasa! Herhalde çok lezzetlidir!»

İhtiyar kadın gülümsedi ve yanıt vermedi, Rusçası iyi değildi.

Nevskaya Kahiani'lerden çıkınca Subtropik Deneme İstasyonu'na gitti ve eve hava kararırken döndü. Poti'nin alacakaranlığında ışıklar lambalardan ayrılmış, havada duruyor gibi geliyordu insana. İki gündür yağmur yağmamıştı.

Sokaklar bir parkın gölgeli yollarını andırıyordu. Kazıklar üstüne yapılmış ahşap evlerde beyaz lambalar parlıyordu. Kaldırımların üstü buruşuk güllerle kaplıydı. Ağır boynuzlarını sırtlarına atmış mandalar gıcırtılı kağnıları çekerek güllerin üzerinden geçiyorlardı.

Denizin üstünden mavi bir akşam yükseliyordu. Akşam, pencerelerin camlarında yansıyor ve deniz feneri ara sokakların sisini, dikenli çalılardan oluşan çiti delerek parlıyordu. Fener bahçelerin kara ağına takılmış bir gezegen gibiydi.

Nevskaya evin önünde Hristoforidi'yi gördü. Hristoforidi mutfak penceresindoen dışarı uçan pırasa demetlerini yakalamaya çalışıyor, Yoloçka ise pırasaları sürükleye sürükleye samanlığa taşıyordu. Çop bir yandan pırasaları atıyor, bir yandan da bağırıyordu. Nevskaya'ya seslendi:

«Kutlarım! Yeni ürün yetişinceye kadar yetecek pırasanız var... Durun! Eve girmeyin. Önce havalandıralım.»

«Ne oldu?»

«Olan şu: Her ülkenin adetlerini bilmek gerekiyor. Birinin pırasasını övdünüz mü siz?»

«Övdüm. Kahiani'nin annesinin pırasasını.»

«Tamam işte! Biliyordum zaten!»

Çop iki saat önce arabacı Şaliko'nun on demet pırasa getirip mutfağa yığdığını anlattı. Evde sadece çocuklar varmış. Hristoforidi'in sorularına karşılık arabacı:

«Dur, çocuk» demiş. «Bu ihtiyar Kahiani'nin armağanı.»

Nevskaya şaşırdı. Konuğun hoşuna giden herşeyi ona vermeyi emreden eski Mingrel göreneğini unutmuş, dikkatsizce bu güzel pırasaları övmüştü. İşte karşılığı da buradaydı şimdi!

Çop onu yatıştırmak için:

«Bu masum birşey» dedi. «Daha kötüsü de olur bazen. Çarlık döneminde Mingrelya Prens Dadiani'lere aitti. Bunlar birinci sınıf birer aylak ve ayyaştı. Varlarını yoklarını içkiye vermişlerdi. Ama konukları gelince göz boyar ve köylülerin atlarını kendilerininmiş gibi onlara hediye ederlerdi. Kendilerinin atı filan yoktu. Köylüler ses çıkarmaz ve konukların gidişine kadar beklerlerdi. Sonra Dadiani arazisinin sınırında onların yolunu bekler, atlarını geri alır ve her olasılığa karşı, bir daha Dadiani'lere gelmeye heveslenmesinler diye, konukları bir hayli benzetirlerdi.

Akşama o kadar fazla etli pırasa pişirmişlerdi ki S'oma olmasaydı yemeğin bitmesi olanaksızdı.

S'oma, Çaladidi'den bir günlüğüne gelmişti. Artık Gabuniya'nın yanında kazma makinesi operatörü olarak çalışıyordu.

Kazma makinesinin çalışmasını bir virtüöz edasıyla canlandırıyordu: Islık çalıyor, diliyle sesler çıkarıyor, palet şakırtılarını taklit ediyordu. Yoloçka onun ağzına bakıyor ve gülüyordu.

O akşam S'oma'nın asıl adının Jim Bearling olduğunu, İskoçya'da doğduğunu ve Klondike vapuruyla geçirdiği kazada ölmesine ramak kaldığını öğrendiler.

S'oma söylediklerini kanıtlamak için kazağını açtı ve göğsündeki üç mor lekeyi gösterdi. Lekeler kocaman birer soru işaretine benziyordu. Bunların ne lekesi olduğu anlaşılamadı. S'oma, her zamanki gibi, masanın başında uykuya daldı ve sabaha kadar ona dokunmadılar.

FÖN

Çop pütürlü, açık renkli yaprakları parmaklarıyla ovaladı ve elini çabucak geri çekti. Parmakları kızgın demire dokunmuş gibi yanıyordu. Elini havada salladı ve sövdü:

«Lanetli Çin ısırganı!»

Acının çabucak geçeceğini sanıyordu, fakat parmaklarının sızısı gitgide artıyordu. Sanki acı kemiklerine geçiyor ve onları demir bir kıskaçla sıkıştırıyordu.

Çop korkuya kapıldı. Çabucak ekim alanını çevreleyen çitin dışına çıktı, çevresine bakındı ve rengi atmış küçük tabelayı ancak o zaman gördü: «Yanıklardan kaçınmak için yapraklara çıplak elle dokunmayınız.»

Kaptan, Nevskaya'yı düşündü:

«Budala kadın! Neden uyarmadı beni sanki?»

Ama hemen kendini toparladı ve kızardı. Nasıl olur da onun gibi bir deniz kurdu bir kadına sövebilirdi! Tatil günü Supsa'ya, bu budala ağacın yetiştirildiği dikim alanına gitmeyi kendisi istemişti. Demek ki suç kendisindeydi. Onu zorlayan olmamıştı.

Çop sadece konuşkan değil, aynı zamanda meraklı bir kişiydi. Nevskaya ona Çin lakı ağacının yetiştirildiği deneme alanlarından sözetmişti. Bu ağacın özsuyundan şahane bir cila yapılıyordu. Bu cila zaman ve suyun etkisinden matlaşmıyor, ateşten çatlamıyordu. Çop süslü Japon kutularını anımsamıştı. Bu kutular saydam bir çelik gibi sert olan bu lakla cilalanmıştı.

Nevskaya ile biraz daha konuştuktan sonra gemilerin su altında kalan kısımlarının boyanmasında bu cilanın yerini hiçbir şeyin tutamayacağını öğrenmişti. Bu konu kaptanı ilgilendiren şeyler arasına giriyordu. Bu nedenle, Nevskaya, Lapşin'le birlikte Supsa'ya, lak ağacının yetiştirildiği dikim alanına gitmeye hazırlanırken Çop da onlarla birlikte gitmek istemiş, onlar da kaptanı yanlarına almışlardı.

Parmaklarının sızısı artıyordu. Çop elini cebine soktu ve yola çıktı. Tozlu otomobil yaşlı akasyaların hafif gölgesinde kestirir gibiydi. Görünürlerde ne Nevskaya, ne de Lapşin vardı.

Kaptan arabaya bindi ve beklemeye başladı. Göğe bakıyordu, ama gök hoşuna gitmiyordu. Rüzgar yoktu ya, hava her geçen saat biraz daha ısınıyordu. Dağların üstünde sabun köpüğüne benzeyen kırmızımsı bir bulanıklık vardı. Dört gündür yağmur yağmamıştı.

Kaptan içini çekti ve:

«İnşallah fön esmez!»(*) diye düşündü.

Lanetli bir iklimi vardı bu ülkenin! Bütün yıl yağmurlar, sağanaklar insana göz açtırmıyor, bütün yıl hava bir Çin çamaşırhanesi gibi sıcak ve nemli oluyordu. Ama arada sırada bir fön esmeye başlıyordu, insan tüm boğucu sıcağı, sam yelleri ve susuzluğuyla Arabistan'ın kafasına yıkıldığını sanıyordu.

(*)**Fön:** (yada «Föhn») Özellikle Alpler'in kuzeyinde esen sıcak, kuru rüzgar (Ç.N.).

Kaptan kendisine doğru yaklaşan Lapşin'e döndü:

«İnşallah fön esmez! Gitme zamanı geldi.»

Lapşin yanıt vermedi ve motoru kurcalamaya başladı.

«Kibirli şeytan!» diye düşündü Çop. Cebindeki eli, demir şırınga edilmiş gibi, ağırlaşmıştı. Çop sordu:

«Fön ne demektir, biliyor musunuz?»

«Bir rüzgar,» dedi Lapşin. «Böyle önemsiz şeyler sizin gibi bir deniz kurdunu neden korkutuyor?»

«Hele bir föne tutulun, o zaman anlarsınız!»

Nevskaya yaklaştı. Kaptanın yanına oturdu. Lapşin direksiyona geçti. Mika gözlüğünü gözüne taktı ve aracı hareket ettirdi.

Sıcak bir rüzgar Nevskaya'nın yüzüne çarptı ve saçlarını dağıttı. Araba hızdan sarsılarak ufuktaki beyaz bulutlara doğru hızla ilerlemeye başladı.

Bulutlar hızla yaklaşıyor, büyüyor, birer dağ gibi gökyüzüne tırmanıyordu. Araba birden bulutlarını içine girdi ve yerdeki kuru akasya yapraklarından oluşan kalın örtünün üzerinde sessizce ilerlemeye başladı.

Bir süre sonra bu bulutların, çiçeklerini döken, asırlık akasya ormanları olduğu görüldü. Akasya çiçekleri aracın ön camına çarpıyor ve arabasından göğe doğru bir hortum biçiminde uzanıyordu.

Ormanlar, görülmemiş bir kar fırtınası gibi, hızla yaklaşıyordu. Havanın yerini alan tatlı ve yoğun eriyik solumaya olanak vermiyordu.

«Harika!» dedi Nevskaya.

Lapşin gaza biraz daha bastı. Akasya çiçekleri gözlerine yapışıyordu. Bulanık güneş, beyaz ağaçların

tepelerinde hızla ilerliyor ve arabanın peşini bir an olsun bırakmıyordu.

Ardından arabada bir çatırtı oldu. Lapşin fren yaptı ve motoru kurcalamaya başladı. Nevskaya'yla kaptan dışarı çıktılar. Kuru bir akasya gövdesine oturdular ve uzun süre konuşmadılar. Zenit noktasında göz kırpan güneşin rengi beyazdan koyu kırmızıya dönüşmüştü.

Çop homurdandı:

«Hamamdan farkı yok! Asya iklimi.»

Nevskaya aynı kanıda değildi. Kolhida'da iklimin şaşırtıcı olduğunu savunuyordu. Birçok yarı tropik bölgeler Kolhida'dan daha az ısı alıyordu. Kolhida'da kış yoktu. Yaz altı ay sürüyordu. Daha ne istiyordu yani? Rion üstündeki Kodor köyü Avrupa'nın en sıcak noktasıydı.

Çop alaylı alaylı:

«Ne diyorsunuz, ben bilmiyordum!» dedi.

Nevskaya sert bir tavırla:

«Burada çok düzenli bir ısı var, ani değişiklikler olmaz» dedi.

«Bazı kuraldışılıklarla.»

«Hangi kuraldışılıklar?»

«Yarım saat sonra fön esmeye başlayacak, o zaman öğrenirsiniz... Bakalım, narin bitkilerinizi bu rüzgardan nasıl koruyacaksınız.»

Kaptan subtropik bitkilere «narin bitkiler» diyordu.

«Yüksek ağaçlardan çitler oluşturacağız.»

Çop inanmamış bir tavırla mırıldandı.

«Eğer iklim sizi bu kadar ilgilendiriyorsa Lap-

şin'le konuşun. Lapşin mikroklima üzerinde çalışıyor» diye önerdi Nevskaya.

Kaptan homurdandı:

«Mikroklima nedir?»

Şu anda onu ne normal, ne mikroskopik iklim, ne şeytan ve ne de iblis ilgilendiriyordu. Eli, derisi yüzülüyormuş gibi acıyordu.

«Hazır!» diye bağırdı Lapşin.

Nevskaya kaptanla birlikte arabaya binerken:

«Bu basit birşeydir» dedi. «İklim ufak tefek şeylere bağlıdır. Yüz metrelik bir alan içerisinde değişir... Hiç mırıldanmayın, doğru söylüyorum. Bu ormanın kendine özgü bir iklimi vardır, buradan beş kilometre uzaklıktaki bataklıkların iklimi de tümüyle kendine özgüdür. Bir hendeğin içindeki iklim bu hendeği çevreleyen toprağın yüzeyindekine hiç benzemez. Kısa uzaklıklardaki iklim değişmesine mikroklima denir işte. Mikroklimanın incelenmesi önemlidir, özellikle de "narin" bitkiler için.»

Çop:

«İlginç!» diye mırıldandı ve elini cebinden çıkardı. Cep bileğini sıkıyor ve acı dayanılmaz bir durum alıyordu.

Nevskaya'nın gözü kaptanın eline ilişti ve bir çığlık attı. Kaptanın dirseğine yapıştı:

«Elinize ne oldu?»

«O ısırgan yaktı.»

«Hangi ısırgan?»

«Hani şu Çin ısırganı.»

«Nasıl olur?» diye bağırdı Nevskaya. «Orada her yana uyarılar asılmış, hem Gürcü, hem de Rus dillerinde. Çocuk musunuz siz? Tehlikeli birşey bu!»

Kaptan öfkeli öfkeli sordu:

«Elimi keserler, öyle mi?»

Nevskaya, Lapşin'e doğru eğildi ve bağırdı:

«Arabayı hızlandırın! Kaptan elini Çin ağacına sürüp yakmış. Derhal kente gitmemiz gerekli.»

Lapşin dönüp parlayan gözlükleriyle arkaya baktı ve gaza sonuna kadar bastı. Dar omuzlarındaki tüylü ceket kabarıyordu.

Araba ormandan kopar gibi çıktı ve aynı anda fön yüzlerine bir duvar gibi çarptı.

Kaptan yüzünü ön koltuğun arkasına saklamak için hızla eğildi. Nevskaya başını çevirdi: Rüzgar ağzını ve burun deliklerini sıcak bir pamuk gibi tıkamıştı.

Nevskaya kırmızı toz kasırgalarının içinde gördüğü fönün akasya ormanlarına ilk, acımasız çarpışını, yaşadıkça unutmayacaktı. Fön beyaz çiçek denizini, ağaçların üzerinden bir hamlede, sabun köpüğü gibi aldı ve kör gökyüzüne doğru yükseldi.

Rüzgar öylesine hızlı ve güçlü esiyordu ki, havada boşluklar bırakıyor gibiydi. Soluk almaya olanak yoktu. Sıcak bir toz bu boşluklara ıslık ve hışırtıyla doluyordu.

Hortumlar birbirini kovalayarak hızla ilerliyordu. Yol görünmez olmuştu. Lapşin gaz kesti, başını arkaya çevirdi ve bağırdı:

«Ormana dönmek gerek, orası daha sakindir.»

Nevskaya Lapşin'in omzuna yapıştı:

«Olmaz! Sakın dönmeyin!»

Lapşin omuz silkti ve söyleneni yaptı. Çılgın kadın! Basit bir yanık için bu kadar gürültü koparmanın gereği neydi?

Araba kızgın rüzgarı güçlükle yarıp kendine yol açıyordu. Çop alçak sesle sövüp sayıyordu. Gözleri tozdan görmez olmuştu. Eli şişmişti, yüreği sanki göğsünde değil, bu lanetli elin içinde, gümbür gümbür atıyordu.

Çop föne ilk kez tutulmuyordu. Elinin acısını yenmeye çalışarak Nevskaya'ya döndü:

«Aldırmayın, toz şimdi geçecek. Isı bundan çok daha kötü.»

Nevskaya anlamadı. Hangi ısıdan sözediyordu Çop? Kaptanın ateşi olduğunu düşünerek onun sağlam elini tuttu, ama Çop başını salladı:

«Hayır! Benim birşeyim yok. Isının birden nasıl yükseldiğini sezinlemiyor musunuz?»

O zaman Nevskaya rüzgarın her geçen dakika daha kızgınlaştığını farketti. Kafasının içinde bir düşünce yanıp söndü: Bu böyle sürerse yanacaklardı. Rüzgar ağaçlardaki yaprakları yaktığı gibi onları da yakacaktı.

Ağzının içi kupkuru olmuştu. Susamıştı. Kırmızı bir sis baş döndürücü yüksekliklerde kaynıyor ve güneşi delip geçiyordu. Rüzgarın darbeleri güneşi bir futbol topu gibi fırlatıyordu. Güneş bir ortadan kayboluyor, bir kudurmuşçasına savrulan sisin ardında kanlı bir disk gibi ortaya çıkıyordu.

Kaptan göğe baktı ve boğuk boğuk homurdandı: «Saniyede altmış metre.»

Nevskaya bağırdı:

«Ne?»

«Orada, yukarıda rüzgar saniyede altmış metre hızla esiyor. Tayfundan daha kötü. Fön ısıyı bir saat içinde yirmibeş derece arttırır!»

Toz geçmişti. Nevskaya'nın önünde sanki uzak bir yangının yansıyışlarıyla dolu olan, yepyeni bir ülke belirmişti apansızın.

Ufuk tuğla rengi bir sisin içindeydi. Işığın rengi sarı olmuştu. Nevskaya bu tür görünümleri eski ustaların, yüzyılların etkisiyle salon tablolarında görmüştü.

Arka lastiklerden biri patladı. Lapşin arabayı durdurdu. Terini sildi, ceketini çıkardı ve ayaklarının altına fırlattı.

«Yanacağız!» Lapşin arabanın kaportasına öfkeyle vurdu. Sıcaktan gevrekleşen boya parça parça döküldü. «Bir dakika sonra bütün lastikler patlayacak. Zaten hiçbir işe yaradıkları yok.»

Nevskaya sordu:

«Kente ne kadar var?»

«On kilometre.»

Nevskaya bütün yolu çok iyi anımsadı. Deniz kıyısında, iki kilometre tekerleği yalayan dalgaların yanısıra gitmek gerekiyordu, başka yol yoktu. Sonra salla Kaparça çayını geçmek gerekiyordu. Oradan kente yedi kilometre yol kalıyordu.

Lapşin'e döndü:

«Denize doğru sapın, suda gideriz. Dalga yok, rüzgar karadan esiyor. Su lastikleri kurtarır.»

Lapşin elini salladı:

«Durun bir soluk alalım!»

Herkes susuyordu. Araba kızılağaç çalılarının yanında duruyordu. Yapraklar kararıyor ve bükülüyordu. Yakıcı rüzgar onları koparıyor ve denize doğru götürüyordu. Kaptan inliyordu: Ah, hiç olmazsa bir damla su olsaydı da elini ıslatabilseydi!

Nevskaya, dona kalmış, gözlerini önünde yapraklarını yitiren kızılağaçlara bakıyordu.

Boz renkli doğal bir sahile çıktıklarında araba patinaj yapmaya başladı. Bir lastik daha patlamıştı.

Lapşin dişlerini gıcırdattı ve alçak sesle sövdü. Şu anda kaptandan da, Nevskaya'dan da nefret ediyordu. O benzin kokusundan şaşkına dönmüş durumda arabayla uğraşmak zorundayken onlar hiçbir şey yapmıyorlardı. Kolhida'ya lanetler yağdırdı ve subtropik işinin sonuç vermeyeceğini esecek ilk fön rüzgarının limon ormanlarını pis bir küle dönüştüreceğini sevinerek düşündüğünü farketti.

Lapşin, Nevskaya'ya doğru döndü ve onun solgun yüzüne öfkeyle baktı. Nevskaya ona aynı bakışla karşılık verdi. Hatta gözleri mavi bir ışıkla parladı.

Lapşin:

«Kedi gibi!» diye düşündü ve pis pis gülerek:

«Boşuna uğraşıyoruz» dedi.

«Kente varamayacağımızı mı düşünüyorsunuz?»

«Elbette.»

Sis, sıcak, leylak rengi denize doğru uçuyordu. Ufukta yoğunlaşıyor ve rengi kırmızıdan siyaha dönüşüyordu. Deniz bomboştu.

Kaparça'ya bir kilometre kala üçüncü lastik de patladı. Yola arabayla devam etmek olanaksızdı. Arabayı bırakmaları ve sala yaya gitmeleri gerekiyordu.

Nevskaya heyecanlıydı. Ya sal çayın karşı kıyısındaysa ne olacaktı? Böyle bir rüzgarda salcılar salı bu kıyıya getirmeyi hiçbir biçimde göze alamazlardı.

Fön toprağı kayalaştırmıştı. Toprağın üstünde yıldız biçiminde çatlaklar oluşmuştu. Sabah, Supsa'ya giderlerken bu toprak nemliydi ve arabanın tekerlekleri altında çöküyordu.

Kaptan Nevskaya'nın yanında yürüyor ve elinin acısını yenmeye çalışarak onu lafa tutmaya çabalıyor-

du. Kadını sakinleştirmek için elinin sızısının azaldığını söylüyordu.

Birden bu kadını ilk kez doğru dürüst gördüğünü farketti. O zamana kadar kafasında kadınlara özgü özelliklerden tümüyle yoksun, cılız, bilgiç tavırlı bir kadın bilgin izlenimi yer etmişti. Belki de bu önyargı yüzünden, kaptan, Nevskaya'yla bir kez bile doğru dürüst konuşmamış, ona bir kez olsun doğru dürüst bakmamıştı.

Şimdi ona şükranla karışık bir şaşkınlıkla bakıyordu. Genç bir kız gibi, hafif adımlarla soluk benizli, kararlı bir kadın, koyu renkli, hoşnutsuz gözler ve tozlu yanağa düşen, rengi kırmızıya çalan bir tutam saç görüyordu.

Kaparça'ya vardılar. Rüzgar suyu köpürtüyor, serpintiler kaldırıyordu. Nevskaya rahat bir soluk aldı: Sal bu kıyıdaydı. Fakat çevrede tek kişi yoktu.

Nevskaya neşeyle:

«Haydi gidelim!» dedi ve sala yaklaştı. «Kürekler yerinde.»

Lapşin başını ona çevirdi ve Nevskaya'nın gözlerine dik dik baktı. Sakince:

«Fönün insanların akıllarını bu kadar çabuk kaçırmalarına neden olduğunu sanmazdım» dedi. Genel olarak ancak ikinci gün nedensiz bir kızgınlık başlar, üçüncü gün insanın canı kavga çıkarmak ister. Dördüncü gün fön sona erer ve ruhsal denge yeniden kurulur. Buranın eskileri böyle söylüyorlar.»

Nevskaya dikleşti:

«Bu da ne demek?»

«Bu demek ki, suyun öte yanına geçmek olanaksız. Sal en iyi olasılıkla denize sürüklenir, kötü bir olasılıkla ise batar.»

«Peki, size göre ne yapmalı?»

«Beklemeli.»

«Bekleyemeyiz!» diye bağırdı Nevskaya. «Bunun sonunun kötü olabileceğini kendiniz de biliyorsunuz!»

Lapşin omuzlarını silkti:

«Kaptana sorun. O bu gibi işlerde bizden daha deneyimli.»

Çop ırmağa baktı. Doğal olarak tehlike büyüktü.

Irmak kahvrengi dalgaları sürüklüyor, uğulduyor, serpintiler saçıyordu. Rüzgar kıyıdaki çalıları yere eğiyor ve onların dallarıyla sanki yeşil suları kamçılıyor, dövüyordu.

Çop elini unutmuştu. Eski denizci gelenekleri, deniz kazalarının o güzel ve yarı yarıya unutulmuş yasaları onu birden eskisi gibi egemenliği altına almıştı. Batan gemilerden önce çocuk ve kadınlar kurtarıldı. Yanık bir el yüzünden bir kadını tehlikeye atmak olacak şey değildi! Birşey olacağı yoktu eline, canı cehenneme! Çop bu nedenle:

«Irmağı geçmek tehlikeli» dedi. «Beklemek daha iyi. Elimin acısı çok daha azaldı.»

Nevskaya yüksek sesle bağırarak onu susturdu:

«Yalan söylüyorsunuz, Çop! Niçin yalan söylüyorsunuz? Eliniz mosmor olmuş. Hemen gidelim.»

Şaşkına dönen Çop:

«Başüstüne!» dedi. «Derhal gidelim.»

Nevskaya, Lapşin'e döndü:

«Haydi!»

Lapşin susuyordu. Yüzünü gömleğinin koluna sildi, kumaş kapkara oluverdi.

Nevskaya kaptanı işaret etti:

«O kürek çekemez. Ben de tek başıma başarabileceğimi pek sanmıyorum. Herşey size bağlı.»

Lapşin sakin bir sesle karşılık verdi:

«Ben gitmeyeceğim.»

Nevskaya'nın benzi attı:

«Korkak!» diye bağırdı. Gözlerinde yaşlar belirmişti. «Şimdi sizin "bilginlerin yüksek ahlakı" sözünüzün ne anlama geldiğini anlıyorum!.. Çop, gidelim!»

Lapşin geriye döndü ve yavaş yavaş terkedilen arabaya doğru yürümeye başladı. Hatta hafif hafif ıslık da çalıyordu.

Nevskaya'yla Çop ağır salı yerinden oynattılar. Kaptan konuşmuyordu. Sonra Lapşin'in arkasından baktı ve:

«Cehennemin dibine kadar yolu var!» dedi.

Nevskaya küreklere asılıyordu. Çop dudağını ısırarak ve inlememeye çalışarak tek eliyle kürek çekiyordu.

Kıyılar, boz bir dönme dolap gibi dönüyordu önünde. Rüzgar, küreklerde ıslık çalıyor ve onları kapıp götürmeye çabalıyordu. Nevskaya'nın beresini rüzgar uçurmuştu, rengi kırmızıya çalan saçları rüzgarda bir bayrak gibi dalgalanıyor.

Dalgalar salın alçak, ahşap bordasına hızla çarpıyordu. Çop acıyan eliyle su boşaltıyordu. Nevskaya iliklerine kadar ıslanmıştı. Kaslarının insanüstü bir çabayla gerildiği görülüyordu.

«Bir kadında bu kadar güç nasıl oluyor?» diye düşündü kaptan.

Gözlerini ırmağın ağzından ayırmıyordu. Ağız hızla yaklaşıyordu. Kirli, köpüklü dalgalar orada birbirine giriyor ve su kuduruyordu:

«İnşallah denize sürüklemez bizi!»

Nevskaya'nın başı fırıl fırıl dönüyordu. Dudağını kan çıkıncaya kadar ısırdı. Rüzgarın güçlü bir darbesi küreğin birini elinden kopardı. Sal sallandı. Kaptan kıyıdaki ağaçların korkuyla yere yapıştıklarını gördü. Rüzgar acımasızca esiyordu.

«İşte şimdi hapı yuttuk!» diye mırıldandı kaptan.

Nevskaya su serpintilerinden göremez olmuştu, ama herşeye karşın küreği yakaladı ve kürek çekmeyi sürdürdü.

Dakikalar hiç bitmeyecek gibiydi.

Kaptan başını çevirdi ve salın hemen yakınlarında kıyıyı, salcıların kulübesini ve iki balıkçıyı gördü. dizlerine kadar suyun içindeydi balıkçılar. Birinin elinde bir zıpkın vardı.

Balıkçı zıpkını sala saplayınca kaptan Nevskaya'ya bağırdı:

«Şimdi kurtulduk!»

Elini tümüyle unutmuştu, ancak kıyıya varınca acıyı yeniden hissetti.

İç donuyla duran genç balıkçı alaycı gözlerle kaptana baktı:

«Ne o, katso? Bu rüzgar senin aklını başından aldı anlaşılan? Görünüşe göre denizcisin, ama budalalıklar yapıyorsun. Üstelik kadını da yanına almışsın.»

Kaptan sağlam eliyle balıkçının sırtına vurdu:

«Boşver, dostum! Limana, bana gel: Şiş kebap var, şarap da var. Kurtuluşu kutlayalım.»

Balıkçılar güldüler.

Kaptan arabanın başında uğraşan Lapşin'i işaret etti:

«Rüzgar dinince su ıslıkçıyı bu tarafa getirin.»

«Olur!»

Kente doğru yürümeye başladılar. Kıyıdaki boz kumulları izleyerek rüzgardan korunmaya çalışıyorlardı.

Nevskaya uzun süre hiçbir şey söylemeden yürüdü, sonra başını çevirdi ve ağlamaya başladı. Çop ne yapacağını şaşırdı. İnsanların sinirlerini laçkalaştırdığı için föne sövüyordu. Fön şiddetinden hiçbir şey yitirmemişti.

Karşılarına kuru, yangından kavrulmuş, garip bir görünüm çıkmıştı gene. Kaptan sadece güneş tutulmasından önce ışığın böylesine bulanık bir renk aldığını ve göğün böylesine arduvazlaştığını anımsadı.

Uzakta Poti bahçelerinin karaltısı görünüyordu. Fön bahçelere dokunmamıştı. Çınar ağaçlarından oluşan duvarlar bahçeleri korumuştu.

«Bakın» dedi kaptan. «Balıkçılar onu bu yana geçirecekler. Hoş, bir gün aç kalsa ne olur sanki!»

«Ne garip adamsınız, Çop! İsterse üç gün kalsın!»

«Öyleyse neden ağlıyorsunuz?»

«Korkuyordum da onun için.»

Çop bunu anlayamadı. Dilini yutmaya karar verdi ve hastaneye varıncaya kadar konuşmadı. Orada yeniden sövmeye ve lak ağacına lanetler yağdırmaya başladı.

FUTBOL MAÇI

Subtropik Deney İstasyonunda bambular çiçek açmaya başlıyordu. Çiçeklenmenin ilk belirtileri Nevskaya'yı kaygılandırıyordu: Bambu, ömrü boyunca bir kez çiçeklenir ve çiçeklenmeden sonra da ölürdü.

Lapşin istifini bozmuyordu. Kaparça'da olup bitenlerden sonra Nevskaya'yla seyrek olarak konuşuyor ve arkasından saygısız bir biçimde alay ediyordu onunla. Nevskaya'nın kaygılarını safça buluyordu: Çiçeklenmeyi durdurmak olası değildi, bambu zaten ölecekti ve heyecanlanmak aptalca birşeydi.

Kaptan istasyona bambuların çiçeklenişini görmeye gelmişti. Eli iyileşiyordu, ama henüz sargılıydı. Çop, Yoloçka'yla Hristoforidi'yi de yanında getirmişti.

İstasyonda, Nevskaya'nın çalıştığı açık renkli ahşap evde S'oma'yla karşılaştı. S'oma kente kazma makinesi için yedekparça almaya gelmiş ve Nevskaya'ya Gabuniya'dan bir pusula getirmişti. Gabuniya, Nevskaya'yla Çop'u kanalı görmek için Çaladidi'ye çağırıyordu.

Pencereler ardına kadar açıktı. Gözleri kamaştıran sabah ve saydam hava ağaçların yapraklarında birbirine karışıyordu. Büklüm büklüm beyaz çiçekler pencerenin pervazına soğuk serpintiler saçıyordu.

Nemli toprağın, çalıların ve mimozaların tatlı kokusu Çop'a Madagaskar'ın havasını anımsattı. Aklına Rojestvenski filosuyla gittiği Madagaskar'daki meyve dolu sepetleri ile baş döndüren pazarların kokusu geldi.

Yoloçka'yla Hristoforidi çalıların arasına kaçtılar. Deney İstasyonu olağanüstülüklerle dolu kocaman, gölgeli bir bahçeydi. Hristoforidi taze limon yapraklarını avcunda ovalıyor ve ellerini kokluyordu.

Yoğun bir duman gökyüzüne doğru yükseliyordu. Bahçede geçen yıldan kalan manolya yapraklarını yakıyorlardı.

Hristoforidi bir oyun uydurdu. Kendisi bir kaplan, Yoloçka ise avcıydı. Hristoforidi çalıların arasına saklanıyor, hiddetten yaprakları çiğniyor, kükrüyor ve müthiş sıçrayışlar yapmaya hazırlanıyordu. Oyuna öylesine dalmıştı ki, kaçınılması olanaklı olmayan nahoş şeyleri tümüyle unutmuştu. Eve, doğru dürüst para götüremezse yaşlı anası onu doğrayabilirdi. Gene Çop'tan elli kopek istemek gerekecekti, yoksa kocakarı yiyip bitirecekti onu.

Hristoforidi:

«Kali mera»(*) diye gürledi. Ağzındaki acılık onu sersemletmişti. Biraz önce kafurlu bir defne yaprağını çiğnemiş ve şakakları gerilmişti.

Güneş çalılıklara, havuzdaki bir çatlaktan suyun akması gibi, yeşil akıntılar halinde dökülüyordu. Topraktan köklerin eczalı kokuları geliyordu. Ağuağaçlarının

(*)**Kali mera:** (Rumca) Günaydın, iyi günler (Ç.N.).

porseleni andıran yaprakları otların içinde denizyıldızlarına benziyordu. Bambuların şeritsi yaprakları hışırdıyordu. Bu hışırtı, daha çok, küçük kuşların billur sesleriyle cıvıldayışına benziyordu. Muzların yırtık yaprakları, sızan koyu özlerden gıcırtılar çıkarıyordu. Kriptomer ağaçlarının iğne yaprakları öylesine keskin bir koku yayıyordu ki, ancak sarı reçineyle kaplı yüz tane çamdan yapılmış gemi bir araya gelse böyle kokabilirdi.

Okaliptüsler ağır terlemiş gibi duran yapraklarını güneşe çevirmişlerdi. Hristoforidi okaliptüslerin uzağından geçti. Okaliptüslerin altına saklanmak olanaksızdı, gölge vermiyorlardı. Yaprakları her zaman güneşe dönüktü okaliptüslerin.

Hristoforidi güllerin üstünde tüylü bir böcek yakaladı. Böcek bu işe çok fena kızmıştı, Hristoforidi'nin yumruk yaptığı elinin içinde vızıldayıp duruyordu. Hristoforidi böceği Yoloçka'ya gösterdi. Sonra ikisi birlikte büyüklere sezdirmeden mantar ağacından bir parça kabuk kopardılar, Hristoforidi olta mantarı yapacaktı bunu.

Işık, gölgeler, yaprak hışırtıları, esmer ellerine düşen çiğ damlaları, denizin sevinçli uğultusu ve pırlanta rengi bir buğu gibi zenit noktasına tırmanan bulutlar - bunların tümü Hristoforidi'yi coşturuyordu. İki yanı ağaçlık yolda yuvarlanır gibi dolaşıyor ve coşkun çığlıklar atıyordu: «Boyayalım-parlatalım, parlatalım-boyayalım!» Çok geçmeden ıtır çiçeklerinin arasına düştü.

Bir ıtırın ezilmesi pahalıya oturabilirdi. Hristoforidi'nin sesi soluğu kesildi. Yoloçka'yı elinden tuttu ve penceresinden sesler gelen eve doğru yürümeye başladı.

Evdekiler tartışıyordu. Hristoforidi, Lapşin'in sesini tanıdı. Hoşlanmıyordu ondan. Lapşin'in kocaman, kırmızı ayakkabılarını boyamak bir işkenceydi. Bu ayakkabıların rengine uygun boya bulmak olanaksızdı.

«Kolhida'nın subtropiklerle hiç ilgisi yok» diyordu Lapşin. «Burada yıllık ısı birçok tropik ürünlerin yetişmesi için yetersiz.»

Nevskaya:

«Saçma!» dedi. «Subtropikler için yıllık ısı toplamı üçbin derecedir, oysa Kolhida'da bu dörtbinbeşyüz dereceye ulaşıyor. Böyle ucuz bir kuşkuculuğa ne gerek var?»

«Sizinle konuşmak olanaksız. Siz herkese küstahça şeyler söylüyorsunuz.»

«Kaparça'da olup bitenler için sizden özür diledim., oysa yerden göğe kadar haklıydım. Bu konuda konuşmayalım.»

Çop bu nahoş konuyu değiştirmek için:

«Ben botanikten hiç anlamam» dedi.

Nevskaya gülümsedi:

«Bitkilerin yaşamında herşey yalındır. Tropik ürünlerin olgunlaşabilmesi için yılda belirli bir ölçüde güneş ısısına gerek vardır. Bu, üçbin dereceden aşağı olamaz. Isıdaki değişmeler o kadar önemli değildir. Bunlarla savaşmak olanaklıdır. Ağaçlar dumanla sarılır, dumanın içi her zaman daha ılıktır, nazik türler sıcak su torbalarıyla ısıtılır ve kış boyunca hasırla sarılır. Önemli olan yıllık ısıdır. Bizde ısının yeterli düzeyi aştığını bile bile Lapşin'in tartışmaya girmesi tuhafıma gidiyor.»

«Ben tartışmıyorum, sadece kuşkularımı dile getiriyorum.»

«Profesörlere yakışacak bir davranış!» Nevskaya güldü. Aklına hoş birşey gelmişti. «Gelin, sınayalım, Sisli ve yağmurlu olan Güney İngiltere hiç de soğuk değildir. Orada yıllık ısı miktarı üçbin dereceye yakındır. Ne dersiniz, Güney İngiltere'de tropik bitkiler var mıdır?»

«Yoktur ve olamaz» dedi Lapşin.

Nevskaya S'oma'yı işaret etti:

«Bu İngiliz denizcisi yalan söylemez. Bizim ne üzerine tartıştığımızdan haberi yok. Onu da alıp bahçeye gidelim. Bizim bahçede bulunan ağaçlardan hangilerini İngiltere'de gördüğünü göstersin.»

Kaptan söylenenleri İngilizce'ye çevirdi. S'oma sağlam, sarı dişlerini göstererek sırıttı. Elbette, Güney İngiltere'de, Wight adasında bulunmuştu ve «lady»nin ricasını yerine getirmeye çalışacaktı. Acaba «lady», Lapşin'le ne kadarına bahse girmişti!

Bahçeye çıktılar. Yolda Çop, S'oma'ya Sovyetler Birliği'nde «lady» sözünü ağza almanın çirkin birşey olduğunu anlatmaya çalıştı. S'oma bunu derhal kabullendi ve Nevskaya'ya «comrade»(*) demeye başladı.

Bir süre önce esen fön rüzgarının istasyondaki görkemli bitkilere hiç dokunmamış oluşu kaptanı şaşırtmıştı. Nevskaya ona deneme bahçesini kavurucu rüzgardan koruyan, okaliptüs ve çınar ağaçlarından oluşan duvarı gösterdi. Okaliptüsün fönden korkusu yoktu.

S'oma, elleri cebinde, bahçede yürüyordu. Bütün tavırlarıyla kendisi gibi bir denizcinin hiçbir şey karşısında şaşkınlığa düşmeyeceğini göstermek istiyordu.

(*)**Comrade:** (İngilizce) Yoldaş, arkadaş (Ç.N.).

Tropikler ha! Trinidad adasında zenci bir gemicinin içeri alınmadığı bir kahvenin camlarına limon atmıştı. Tropikler nedir biliyordu o. O herşeyi biliyordu: Denizaltıların iğrenç periskoplarını, mısır ekmeğinin tadını, polisle yapılan kanlı kavgaları, ölümüne futbol maçlarını, sahte denizci evrakını, grevleri ve nihayet, «büyük dua»yı. «Büyük dua». diye kumlu taştan yapılmış, yarım ton ağırlığındaki levhaya deniyordu. Bu levhayla yelkenli gemilerde güverte temizlenirdi.

S'oma yaşamında, burada, Kolhida'da olduğu gibi hiç şaşırmamıştı. Uluslararası deniz geleneklerine göre S'oma'ya ağız dolusu sövmesi gereken liman başkanı onu evine almış ve bir haftadan fazla karnını doyurmuştu. Poti limanında S'oma öyle tayfa kamaraları görmüştü ki, bunlarda bir tek çiçek eksikti. Yedi gün sonra işe alındı ve genç mühendis Gabuniya elini sıkıp eşitiymiş gibi konuşuyordu onunla. S'oma'yı en çok şaşırtan şey, bu ülkede herkesin, bilgin kadınların bile onunla eşit bir insan gibi konuşmasıydı.

S'oma bahçede yürüyor ve ıslık çalıyordu. Pırasaları gördü ve onlara, eski bir tanıdığa gülümser gibi gülümsedi. Çiçek açmaya başlayan bambuların yanında durakladı, uzağa bir tükürük attı ve şıkırtıya benzeyen bir ses çıkardı:

«Vay canına! İşte bu ağaç bizim Wight odasında yetişiyor.»

Lapşin kızdı:

«Saçma! Siz bu gemiciyle bana kötü bir şaka yaptınız. Doğrusu, şahane bir bilimsel kanıtlama, hiç diyecek yok!»

«S'oma haklı» dedi Nevskaya, «İngiltere'nin güneyinde basbayağı bambu alanları vardır.»

Lapşin öfkelenmişti. Bir Vano, bir bu kadın

onun cahilliğini ortaya çıkarıyorlardı! Vano sukunduzuyla, Nevskaya da bambuyla.

Nevskaya barışmak istercesine:

«Boş yere kızıyorsunuz, Lapşin» dedi. «İyi bir uzman cahil saydığı kişilerden kendi uzmanlık dalıyla ilgili birçok şey öğrenebilir. Daha dikkatli olmalısın.»

Lapşin elini salladı ve mikroklima çalışmaları yaptığı laboratuvara doğru yöneldi. Nevskaya da çalışmaya gitti. S'oma vedalaştı, Çaladidi trenine yetişmesi gerekiyordu.

Çop çocuklarla birlikte kaldı. Hastalığından ötürü iki hafta izin almıştı ve hemen hemen her gün yarıtropik istasyonuna geliyordu.

Çop bambuların önünde duruyor ve başını sallıyordu. Bambuların öleceği açıkça belliydi, Japonya'yı anımsadı ve gemisine pirinç yüklediği ücra bir Japon limanında başından geçen ilginç bir olayı çocuklara anlattı.

Bir şafak vakti nöbetteki gemici Çop'u uyandırmış ve kasabada birşeyler olduğunu anlatmıştı: Bağırışlar ve kadın ağlayışları duyuluyordu. Çop karaya çıkmıştı. Sanki bir yangın var gibiydi. İnsanlar kasabanın dışına doğru koşuyorlardı. Erkekler sövüp sayıyor, kadınlar çocuklarını peşlerinden sürüklüyorlardı. Ortalıkta yangın ateşi görünmüyordu.

Çop herkesin arkasından bambu ormanına doğru yürümüş ve bambuların çiçek açtığını görmüştü. Çiçeklenme geceleyin başlamıştı.

Çop bambu ormanlarının tek bir kökle bağlı olduklarını ve çiçeklenmeden sonra büyük bir alandaki bambuların hep birlikte öldüklerini ilk kez orada öğrenmişti. Kasabada oturanlar ve çevre köylüleri için bambu sadece bir yapı gereği değil, aynı zamanda bir

besindi: Japonlar taze bambu sürgünlerini yiyorlardı. Japonya'da bambunun çiçeklenmesi en büyük felaketlerden biriydi.

«İşte böyle, çocuklar!» dedi Çop. «Her ağaç yeni bir masal demektir.»

Kaptan çocukları aldı ve limana doğru gitmeye başladılar. Çop yolda vedalaşmak için Nevskaya'ya uğradı. Nevskaya tohum örnekleri serpilmiş bir masanın başında oturuyordu.

Kaptan:

«Sırası gelmişken sorayım» dedi. «O (Lapşin'e böyle diyordu) mikroklima üzerinde çalışıyormuş, ya siz ne yapıyorsunuz?»

«Ben Kolhida için en iyi bitki türlerini seçiyorum. Bitkiler insanlar gibi değişiktir. Kaprisliler, cılızları, dayanıklıları ve çabuk üşüyenler vardır. Bazıları çok su içmeyi sever, bazıları rutubetten nefret eder, kimisi kuzeyli, güneylidir, bazıları açgözlü, bazıları çok meyve verir, kimisi zayıf, kimisi şişmandır... Eminim ki, siz, uzun seferlere çıkarken, adamlarınızı çok iyi seçerdiniz. Burada da böyle. Bitki türlerini sefer için adam seçer gibi seçmek gerekli. Bir tane budala yada karaktersiz bir kişi bütün işi berbat edebilir. Şimdi ben en iyi okaliptüs türlerini seçiyorum.»

Kaptan:

«Ben de...» diye söze başladı, ama sözlerini tamamlayamadı: Dışarıdan gelen canhıraş çığlıklar dikkatini o yöne çevirmeye zorladı onu.

Hristoforidi bir sıçrayışta odadan çıktı. Kaptan kulak kabarttı. Bunların sevinç çığlıkları mı, yoksa öfkeli bağrışlar mı olduklarını anlamak olanaksızdı. Kaptan acele adımlarla çitin dışına çıktı.

Yarıtropik İstasyonunun önündeki düzlükte bir futbol maçı vardı. Poti'nin eski bir geleneğine göre bekarlar evlilere karşı oynuyordu. Bu, oyunu iyice çekişmeli duruma getiriyordu. Bekarlar evlilerle alay ediyorlardı. Evliler surat asıp susuyor, ama ellerine geçen her fırsatta faul yapıyor ve bekarların dizlerini tekmeliyorlardı.

Milis Grişa çok geçmeden ortalığı düzene soktu. Olup bitenler daha kolay anlaşılmaya başladı.

Ortada olup biten önemli birşey yoktu. S'oma oyunu seyre dalmış, siniri incinen bir forvet oyuncusunun yerini almış ve evlilere üç gol atmıştı. Bunun üzerine evliler gürültü koparmış ve maçın yinelenmesini istemişlerdi. Falanca filancaya vurmuştu. Filanca falancaya «serseri» demişti.

Çop, S'oma'ya yaklaştı, dirseğinden yakalayıp kalabalığın arasından çıkardı. S'oma kan ter içindeydi. Fazla koşturulmuş bir at gibi soluyordu.

Kaptan öfkeli bir nezaketle:

«Mister Bearling» dedi. «Bana öyle geliyor ki, Çaladidi'ye giden tek treni kaçırdınız, sonra bizim Sovyet Rusya'da zamanında çalışılır, zamanında da futbol oynanır, ne dersiniz? Ben Gabuniya'ya sizin için kefil oldum ve utanıyorum.»

S'oma'nın boynu kızardı. Anlaşılmaz birşeyler homurdandı ve ilk ara sokağa saptı. Köşeyi dönünce durdu, bir sigara yaktı, biraz düşündü Çaladidi'ye yayan gitmeye karar verdi; sabaha karşı oraya varmayı umuyordu.

Nevskaya okaliptüs tohumları üzerinde çalışmaya dalmıştı. Masasının üstünde Kolhida'nın tüm geleceği yatıyordu: Okyanusların ötesinden getirilmiş, içlerinde hoş kokular, iyileştirici öz sular, sert ve yıpran-

ması güç bir tahta, güzel çiçekler ve bu çiçeklerin acı bir biçimde soluşu gibi şaşırtıcı, hatta harika denebilecek özellikler taşıyan küçücük taneler.

Nevskaya, Poti'de Lapşin'in botanikle ilgili birkaç yazısını okumuştu. Başını ağrıtmıştı bu yazılar.

Bu adam en önemli şeyi anlamıyordu. Eczacılara özgü cansıkıcı bir titizlikle ayrıntıların içinde bocalıyordu. Geleceği görmüyor ve bitkilerin yaşamını anlamıyordu. Oysa, Nevskaya'nın kanısınca, bitkilerin de insanlar gibi sevilmesi ve tanınması gerekliydi.

Lapşin yürekli düşüncelerden ve gereçlerle serbestçe uğraşmaktan korkuyordu. Gereksiz yerlerde titizlik ediyordu. Yaratıcı düş gücü yoktu onda. Genellikle bir zanaatkar bilgin tipiydi, soyu tükenmek üzere olan uzman-bireylerden biriydi Lapşin.

Yazıları uzun ve sıkıcıydı. Konuşması daha da sıkıcıydı, sanki bütün noktalama işaretlerini kullanıyor, eski bilim adamlarının yüksek kültür düzeyinin bir belirtisi saydıkları o kuru dille konuşuyordu. Kendisiyle aynı bilgilere sahip olmayan kimselere yukarıdan bakıyor, her fırsatta onların hiçliklerini belirtmeye çalışıyordu.

Nevskaya yazıları okuyunca Lapşin ona ne düşündüğünü sormuştu. Nevskaya yanıt yerine ertesi gün bir Puşkin cildi getirmiş ve Puşkin'in mektuplarından bir cümleyi ona göstermişti:

«Geometride esin, şiirdekinden daha az önemli değildir.»

Lapşin ses çıkarmamıştı.

Nevskaya okaliptüs tohumları üzerinde çalışırken düşünüyordu: Bu şahane ağaç üzerine en güzel şeyleri kim yazabilirdi? Bu «yaşam ağacı»nın ikiyüz türünün tümünü kim onun gibi inceleyebilir ve onun ola-

ğanüstü özelliklerinden oluşan dünyayı okuyucunun önüne serebilirdi? Bu, Nevskaya'nın uzun zamandır düşlediği bir işti.

Nevskaya okaliptüsü tropik bitkilerin en değerlisi sayıyordu. Ona «ormanların elması» adının verilişi boşuna değildi.

Okaliptüsler Kolhida'da iki yıl içinde yedişer metre boyunda, kocaman ağaçlar haline gelmişlerdi. İnanılmaz bir hızla büyüyorlardı. Yaşlı okaliptüsler yüzelli metre gibi baş döndürücü yüksekliklere ulaşıyordu.

Okaliptüslerin enine gelişmeleri de, tıpkı boyuna olduğu gibi, güçlüydü. Nevskaya kısa bir süre önce okaliptüs gövdesindeki yıllık katları ölçmüştü. Üç santimetreden daha az kalınlığı olan yıllık kat bulamamıştı.

Bu ağacın garip yaşama gücü, çeşitli, zengin nitelikleri insanı neredeyse korkutuyordu. Nevskaya beş yaşında bir okaliptüsün ikiyüz yıllık çam ve ladinlerden daha fazla odun verdiğini biliyordu. Bazen ona bile gerçek dışı birşey gibi geliyordu, ama tümüyle doğruydu bu.

Okaliptüs odunu son derece dayanıklıydı. Çürümüyordu. İçinde böcek ve kurtlar hiçbir zaman türemiyordu. Deniz suyunda otuz yıl kalan okaliptüsler ilk çakıldıkları günkü tazeliklerini koruyorlardı. Okaliptüsten yapılmış traversler normal traverslerden iki-üç kat daha uzun dayanıyordu. Okaliptüs sağlamlık bakımından meşe ve cevizden üstündü.

Nevskaya, Çop'un direği okaliptüsten yapılmış yelkenliler üstüne anlattıklarını anımsadı. Kırkıncı enlem dairesi dolaylarında gemicilerin «gürleyen fırtınalar» dedikleri fırtınalarda hiçbir gemideki okaliptüs direkler bir kez olsun gıcırdamamıştı. Bu direkler yalnız-

ca çınlıyordu ve yaprak kıpırdamayan, sakin bir havada olduğu gibi dimdikti. Herhalde, en duyarlı ölçü aletleri bile bu direklerde bir bükülme saptayamazdı. Oysa çamdan yapılmış direkler kırkıncı enlem fırtınalarında usturayla kesilmiş gibi ikiye bölünüyordu.

«Kaldırımlarına okaliptüs döşenmiş bir Moskova! Ne şahane birşey olurdu bu!» diye düşündü Nevskaya.

Okaliptüs yaprakları her zaman güneşe dönüktü, bu nedenle okaliptüs ormanlarında gölge olmuyordu. Okaliptüs bataklıkları kurutmak için en iyi ağaçtı. Ağır yaprakları çok miktarda suyun buharlaşmasına neden oluyordu. Okaliptüs fönlerden, yağmurlardan korkmuyor ve her türlü toprakta yetişiyor.

Sıtma taşıyan sivrisinekler okaliptüs yapraklarının eterli kokusuna katlanamıyordu. Okaliptüs sıtmayı öldürüyordu. Belki de tropik bölgelerde okaliptüse «yaşam ağacı» denilmesinin nedeni buydu.

Ortalık kararmıştı. Nevskaya başını kaldırdı ve sarkaçlı duvar saatine baktı. Bir bitki denizinin tutsak aldığı küçük evin sessizliği içinde hafif hafif tıkırdıyordu saat. Saat henüz beşti. Neden bu kadar kararmıştı ortalık? Nevskaya dışarı baktı. Denizin üzerinde boz bir bulut yükseliyordu. Ağır sessizliğin içinde aceleci olmayan bir gök gürültüsü duyuldu. Buluttan bir rüzgar esmeye başladı. Parlak, kara denecek kadar koyu renkli, ince bir balmumu tabakasıyla kaplı tropik yapraklar kımıldamaya ve hışırdamaya başladı.

Dışarıdan bir ses:

«Sağanak geliyor» dedi.

Aynı anda bulutun içinde kocaman, dallı budaklı bir şimşek çaktı, sanki altın renkli bir cam çatırdamış ve binlerce parçaya bölünmüştü. Limon ağaçlarının

içinde bir an süren, çılgın ışıklar yanıp söndü. Nevskaya'ya, bu, ışık pırıltısı gibi değil, olağanüstü, göz kamaştırıcı limon salkımları gibi geldi.

Rüzgar pencereden içeri akın etti, perdeleri şişirdi ve geldiği gibi çabucak kaçıp gitti. Yeniden bir şimşek çaktı, gök daha belirgin, daha gümbürtülü bir biçimde gürüldedi.

Nevskaya hızlı adımlarla evin yolunu tuttu. Sağanak günlerce sürebilirdi.

Artık rüzgarın egemen olduğu sokaklardan geçerken fırtınanın ilk darbesini düşünüyordu. Şimşek, sanki ona geceleğin Kolhida'sını, altın renkli turunçgillerin tüm görkemiyle göstermişti.

Evde Çop sağanakların yaklaştığını söyledi. Barometre düşüyordu.

Gece yağmursuz geçti. Nevskaya sabah Çaladidi'ye gidip gelmeye karar verdi. Yağmurlar başlamadan dönmeyi umuyordu.

LENİN'İN BRONZ BÜSTÜ

Gabuniya, Hippokrates'i okuyordu. Boş zamanlarında Kolhida üstüne bilimsel bir çalışma yazıyor ve bu amaçla çağdaş ve eski coğrafyacıları inceliyordu: Strabon, Hippokrates, Homeros.

Gabuniya, İlyada'da Truva Savaşı dönemine ilişkin meteoroloji haritasının parlak bir biçimde işlendiğine kuvvetle inanıyordu. Homeros rüzgarlarla bulutların hareketini günü gününe, töresel bir kesinlikle anlatıyordu. Sovyet bilginlerinden biri Homeros'u okuduktan sonra o dönemin atmosfer basıncına ilişkin tabloyu hazırlamış ve Arkhipelagos'un üzerinden geçen bir siklonun Akhaia(*) gemilerini darmadağın ettiğini ortaya çıkarmıştı.

Gabuniya'nın okuduğu kitapta şöyle deniliyordu:

«Phasis'te (Rion'da) yaşayan halkların ülkesi bataklık, sıcak, ormanlık ve çok rutubetlidir. Oraya yılın

(*) **Akhala:** Yunanistan'da Pelepones'in kuzeybatısındaki bölge. Homeros, Yunanlıların tümünü Akhaialı diye adlandırmıştır (Ç.N.).

her mevsiminde bardaktan boşanırcasına, güçlü yağmurlar yağar. Buradaki insanların ömrü bataklıklarda geçer. Kendilerine suyun ortasında çalılardan evler yaparlar. Topraklarının çevresini, burada çok sayıda olan dere ve kanallardan geçerek dolaşmak için ağaçtan oyulmuş kayıklar kullanırlardı. Kullandıkları su ılık, durgundur, yağmurlarla biriken bu su sıcak güneşten bozulmuştur. Burada rüzgarlar güneyden eser, ama bazen doğu yönünden güçlü, sıcak ve kötü bir rüzgarın estiği de olur. Bu rüzgara "kenhron" denir.»

Gabuniya:

«Kullandıkları su durgundur, sıcak güneşten bozulmuştur» diye tekrarladı ve sövdü. Bu suyun sodalı tadını çok iyi biliyordu. Sıtmaya yakalanışına bu suyun neden olduğuna kuvvetle inanıyordu.

Gabuniya kalktı, pencereyi ardına kadar açtı. Havada vanilya kokusu vardı. Bu hafif koku her zaman şiddetli sağanaklardan önce belirirdi.

Gabuniya:

«Bir yerlerde fırtına kopmaya hazırlanıyor» diye düşündü ve sayfayı çevirdi.

İçeri ustabaşı Miha girdi. Gözleri tedirginlik içinde fıldır fıldır dönüyor, yırtık çerkeskasını çekiştirip duruyordu. Usulca barometreye yaklaştı ve aletin camına sarı tırnağıyla vurdu. Miha'nın gözleri süzülmüş, donuklaşmıştı: Barometre bir sarkaçlı saatin topuzu gibi inatla düşüyordu.

Miha:

«Sağanak geliyor. Kokuyu duyuyor musun?» dedi ve çarpık çarpık gülümsedi. Her zaman, yaşamının en kötü dakikalarında bile gülümseme alışkanlığı vardı. Bu özelliğinden ötürü yiğit bir adam olarak ün salmıştı. «Şaliko, dağlardan sular gelecek ve ne var ne yoksa silip süpürecek.»

Gabuniya susuyordu.

Miha:

«Kızıl saçlı İngiliz gelmedi» dedi ve barometrenin camında kendine baktı.. «Bu sıtma beni kanarya gibi sararttı.»

Gabuniya başını kaldırdı. Beşinci bölgede kanalın kıyısındaki toprak setler bir metre çökmüştü. Bunların derhal yükseltilmesi gerekliydi. Doğal olarak bu, insanların başarabileceği bir iş değildi. Bölgedeki tek kazma makinesi önemli bir parçası olmadığı için yatıyordu. S'oma bu parçayı almak için kente gitmiş ve geri dönmemişti.

Miha:

«Sıtmalı insanlar ne yapar?» diye homurdanarak terini sildi.

Bu ülkenin üstündeki hava kocaman, boğucu bir hamam havası gibiydi. Miha yere tükürdü.

«Dinliyorum» dedi Gabuniya.

Düşünüyordu. Dışarıdaki ormanlar sıcaktan ve miyazmadan(*) bunalıyordu. Gökyüzü sağır, kurşuni bir kubbeye benziyordu.

Uzaktan iç çekmeye benzeyen, hafif bir gök gürültüsü duyuldu.

«Eveeet» Gabuniya, Hippokrates'in kitabının üstünde eski bir alışkanlıkla çabucak bir hesap yaptı. «İki saat sonra sağanak, üç saat sonra da dağlardan sular gelmeye başlayacak. Kazma makinesinin eksik parçasını gezici atölyede üç saat içinde yapmak gerek. Ama neyle yapacağız bunu, şeytan alsın? Bir parça bronz gerekli.»

(*) **Miyazma:** Havada bulunan mikroplu tanecikler (Y.N.).

Gabuniya sıtma krizinin yaklaştığını hissediyordu. Kan, vücudunun içinde sivrisinek gibi vızıldıyordu. Canı yatmak, kafasına kadar örtünmek ve hiçbir şey düşünmemek istiyordu.

Rüzgarın ilk darbesi ormanda dolaştı ve ortalığa gene bir ölüm sessizliği çöktü.

«Herkes beşinci bölgeye, katso!» dedi hırıltıyla. «Herkes, hatta kadınlar bile! Ve nereden olursa olsun, hemen bir parça bronz bulmak gerek.»

Miha başını salladı:

«Hah! Çaladidi istasyonunda bronz bir kampana var, ama yedi versta(*) ötede. Emir ver, ben gideyim. Kampanayı öyle bir alırım ki, kimsenin ruhu duymaz.»

Gabuniya elini salladı:

«Saçma! Çabuk! Herkes beşinci bölgeye. Haydi!»

Miha fırlayıp çıktı ve aynı anda Gabuniya aceleci çan sesleri ve bağrışlar duydu. Miha çan yerine kullanılan raya demir bir çubukla vuruyor ve tiz bir sesle bağırıyordu:

«Beşinci bölge! Beşinci bölge!»

Bir dakika sonra Mingrel işçiler, başlarına birer çuval atmış, barakalardan kanala doğru koşuyorlardı. Sarmaşıklar işçilerin ayaklarını paramparça ediyor, çizmelerini ustura gibi doğruyordu. Ağaç gövdelerine çarpan kürekler takırtılar çıkarıyordu.

Gabuniya kinin kristallerini diline koydu, suyla yuttu ve kazık kesilmiş branda yağmurluğunu ağır ağır giymeye başladı. Yüzü ateş gibi yanıyordu.

(*) **Versta:** SSCB'de bir uzunluk ölçüsü birimi (1 versta: 1,07 km).

Pencereden dışarı bir gözattı. Batıdan kara bir duvar gibi yaklaşan bulut, güneşi örtmüştü bile. Bulutun bir ucu tütüyordu. Kirli pamuk parçalarını andırıyordu bu tütsü. Ormanlarda çıt çıkmıyordu. Gabuniya'nın başının içinde bir mezar sessizliği, koyu ve yapışkan bir kan gibi uğulduyordu. Şakakları sızlıyordu.

Gabuniya:

«Kininden mi acaba?» diye düşündü ve sıtmanın doğurduğu gevşek düşünceleri kovalamak için alnını ovuşturdu.

«Ne yapmalı? Adamlar bu işin yarısının bile üstesinden gelemez. Miha'dan başka yardım edecek kimse yok. Abaşidze işçilerle Guliya'yı alıp eski Nedoard kanalının kıyısındaki bataklıkları incelemeye gitti. Eğer sağanağa yakalanırlarsa mahvoldular demektir.»

iki kişi kalmıştı: O ve Miha. Miha korkağın biriydi. Savaş sırasında paslı bir Smith-Wesson'la almanların Göben kruvazörüne ateş etmekle ün yapmıştı. Göben limana yaklaşmış ve ağır toplarıyla kente ateş açmıştı. Miha'nın tütün sattığı pazar yerinde panik kopmuştu. Bunun üzerine Miha tabancasını çekip zırhlı kruvazörün üstüne yedi kurşun boşaltmıştı. Kurşunlar gemiye ulaşmamıştı bile: Göben kıyıdan ikiyüz metre kadar açıktaydı. Miha korkudan çılgına dönmüştü. Kendini savunduğunu sanıyordu.

Bir rastlantı sonucu kruvazör Miha'nın attığı kurşunlardan sonra ateşi kesip uzaklaşmıştı. O günden beri bütün Poti, Miha'yı yürekli bir adam sayıyor, ama Gabuniya onun müthiş bir korkak olduğunu biliyordu. Ona güvenmek olanaksızdı. İstasyondaki kampanayı yürütmeyi önerişinin tek nedeni ormanlardan yüksek bir yere sıvışmak isteyişiydi: İstasyonu su basmayacaktı.

O lanet olası kızıl saçlı İngiliz de, herhalde, kentte içmeye dalmış ve kazma makinesinin yedek parçasını getirmemişti.

«Ne oluyor bana?» Gabuniya buz kesildi. Sanki bir saat geçmişti, oysa ancak iki dakika olmuştu. «Atölyeye gitmek, bronz bulmak gerekiyor.»

Uzun bir sızı bacak kemiklerini kastı ve bütün omurgalarını tek tek titretti. Gabuniya sendeleye sendeleye merdivenlere çıktı.

Batıya doğru baktı. Ormanların üstünü yoğun bir sis örtüyordu. Korkudan rengi atmıştı ormanların. Kızılağaçların rengi iyice açılmıştı. Uzakta toprak boğuk boğuk gümbürdeyip titriyordu. Uğursuz bir uğultu yaklaşıyordu, sanki okyanuslar Kolhida'nın üstüne yürüyordu.

Gabuniya'nın dişleri birbirine çarpmaya, başı dönmeye başladı. Buz gibi bir soğuk ağır ağır sürünerek kafatasının içine sızıyordu. Nöbet! En korktuğu şey buydu.

Ortalık hızla kararmaya başladı, fakat barakaların pencerelerinde tek bir ışık yanmadı: Bütün işçiler kanaldaydı.

Gabuniya gezici atölyeye doğru yürümeye başladı. Birisinin kendisine seslendiğini duydu. Arkasına baktı. Karanlık koyulaşıyordu. Yukarıda rüzgar başlıyor ve gri bulut demetleriyle kuru yaprakları uçuruyordu.

Gabuniya titremeyi engellemek için alnını buruşturdu. dikkatle baktı ve rahat bir soluk aldı. Nevska'yı tanımıştı. Çizmeleri sarmaşıklardan berelenmiş, yağmurluğu paramparça olmuştu.

Nevskaya soluk soluğa:

«İstasyondan buraya gelememekten korkuyordum» dedi. «O tarafa bakamıyorum» Nevskaya başıyla kara bulutları işaret etti. «Kalbim duracak gibi oluyor.»

Gabuniya tedirgince gülümsedi:

«Odama gidin. Şu antenli baraka.»

Nevskaya:

«Ama sizin sıtma nöbetiniz başlamış» dedi. «Niçin çevrede hiç kimse yok?»

«Herkes kanalda. Setlerin yıkılmasından korkuyoruz. Kazma makinesi çalışmıyor. S'oma budalası yedekparçalarla birlikte kentte takılıp kaldı. Ben şimdi dönerim. Ters bir zamanda geldiniz.»

Gabuniya, Nevskaya'nın yüzünün titrediğini farketti. Onu kırdığını anladı. Ne kadar zamansız ve ne kadar aptalca birşeydi bu!

Bağırır gibi:

«Barakaya gidin!» dedi. «Beni bekleyin. Hemen geliyorum.»

Nevskaya döndü ve barakaya doğru yürümeye başladı. Kaşları çatılmıştı, dudakları titriyordu. Yoksa bu sırık gibi uzun boylu delikanlı tehlikeler sırasında onun da diğerleri gibi çalışamayacağını mı sanıyordu? Budalaca bir şölvalyelikti bu!

Barakanın yanında durdu ve kanala baktı. Kanal balta girmemiş ormanları yarıyor ve elli kilometre boyunca uzanıyordu. Kanalın suyu kapalı gökyüzünü ve bulut yığınlarını yansıtıyordu.

Bir kuş canhıraş çığlıklar atarak toprağın hemen üzerinden geçti ve kanadı Nevskaya'ya çarptı. Fırtınadan kurtulmak için dağlara uçuyordu.

Nevskaya barakaya girdi. Gabuniya'nın odasında

bir ispirto ocağı yanıyor, ocaktan mavi bir pırıltı yayılıyordu. Nevskaya çevresine bakındı. Kitaplar, barometreler, ağır bataklık çizmeleri, haritalar ve rendelenmemiş ağaçtan yapılmış rafın üzerinde küçük bir Lenin büstü vardı.

Pencerenin kanatları çarptı. Ormanlar sarsıldı ve boğuk boğuk uğuldamaya başladı. Rüzgar ağaçların tepesinde geziniyor ve onları yere doğru eğiyordu.

Gabuniya içeri girdi. Kül rengi yüzünde bir sinir tiki oynaşıyordu. Gözlerinde kuru bir pırıltı vardı. Hızlı ve güç anlaşılır bir sesle:

«Dinleyin» dedi. «Sadece yüz Mingrel işçi var... evet, sadece yüz işçi, sizin ve benim Kolhida'nın bu bölümünün tamamını su baskınından korumamız gerekiyor. Kilometreler boyunca çevremizde tek bir kişi yok... Kazma makinesi yatıyor... Ellerimizle çalışmamız gerekecek. Bronz yok. Denizci yetişemeyecek. On dakika sonra sağanak başlayacak. Dayanabilecek misiniz?»

Nevskaya yumuşak bir sesle yanıtladı:

«Eğer sıtmalı olmasaydınız bana bu soruyu sormazdınız. Korkulacak hiçbir şey yok. Herşey yolunda gidecek.»

Gabuniya kızgın kızgın güldü:

«Korkulacak birşey yok mu? Sizin bu yürekliliğinizi seviyorum. Namussuzum ki seviyorum!.. Neyse, gidelim!»

Bir şimşek çaktı ve Gabuniya şimşeğin aydınlığında ağaç rafın üstündeki Lenin büstünü gördü. Lenin kısık gözüyle belli belirsiz gülümsüyor ve Gabuniya'ya sınar gibi bakıyordu.

Gabuniya masaya sımsıkı yapıştı. Gözleri donuklaşmıştı.

«Bronz!» O kadar hafif ve hırıltılı bir sesle konuşuyordu ki, Nevskaya sadece kuş sesini andıran birşey duyuyordu. «İşte bronz. Ne aptalım ben!»

Büstü aldı ve güldü. Nevskaya kaygıyla Gabuniya'ya bakıyordu. Gabuniya, aklını kaçırmış gibi geliyordu ona.

Dışarıda hafiften çiseleyen bir yağmurun kestiği koyu bir alacakaranlık kendini oradan oraya atıyordu. Sağanak hâlâ başlamamıştı.

Gabuniya büste bakarak:

«Eritmek, tapayı dökmek ve torna etmek üç saatten fazla zaman alır, ama başka çıkar yol yok» dedi ağır ağır. «Benim yerimde o da olsa aynı şeyi yapardı.»

Nevskaya sordu:

«O kim?»

Gabuniya yanıt vermedi. Hızla dışarı çıktı, gezici atelyeye gitti ve bronzu kızgın demirci ocağının içine attı.

İki, Mingre işçi asık suratla Gabuniya'ya baktılar ve başlarını çevirdiler. Herşeyin farkındaydılar, ama ses çıkarmamışlardı. Ateş asık yüzlerini aydınlatıyordu.

Gabuniya kısaca, tapanın hazırlanması ve her ne pahasına olursa olsun kazma makinesine götürülmesini emretti.

Yaşlı dökümcü başıyla onayladı:

«Ha! Hepsini yaparız, yoldaş... Rahatça git sen!»

Ve yağmur, sanki bu sözleri bekliyormuş gibi, boşandı. Uğulduyor ve düz çağlayanlar halinde gökten iniyordu. Yirmi adım ileride hiçbir şey gözükmüyordu.

Gabuniya ılık, mide bulandırıcı yağmurdan tıkanarak Nevskaya'yı almak için barakaya doğru yürümeye başladı. Ayağı kayıyor, sövgüler savuruyordu. Sanki Karadeniz göğe tırmanmıştı ve oradan yere kırk gün, kırk gece boyunca boşanacaktı.

Nevskaya, Gabuniya'yı bekliyordu. Yağmur damda uğulduyor ve camlardan parlak renkli bir mürekkep gibi akıyordu.

Nevskaya gaz lambasını yaktı. Telefon çalmaya başladı.

Heyecanlı bir ses bağırıyordu:

«Burası Kvaloni! Su dağlardan boşanıyor, Şaliko, korkunç birşey. Beşinci bölgede adamın var mı?»

Nevskaya yanıt verdi:

«Var!»

Telefondaki ses yanıt vermedi.

Nevskaya ahizeyi astı ve o andan sonra Gabuniya'nın, kendisinin ve işçilerin, ormanların ve bataklıkların içinde terkedilmiş bu bir avuç insanın, tüm dünyaya bağlantısının kesildiğini anladı. Yardım yoktu ve olamazdı.

Yağmur çılgınca yağıyordu. Sağanağın sesi gittikçe tizleşiyor ve sezinlenen bir biçimde güçleniyordu. Arasıra bulutlar şimşeklerin asık yüzlü yansıyışıyla bir an için aydınlanıyor ve gök dağlara çarparak, biçimsiz kopuşlarla gürlüyordu.

Yarım saat sonra Nevskaya'yla Gabuniya beşinci bölgeye vardılar.

Zifiri karanlığın içinde sağanak uğulduyor ve işçiler gırtlaklarını yırtarcasına bağrıyorlardı. Fener yoktu. Tek ışık kaynağı kazma makinesindeydi ama, o da çalışmıyordu.

İnsanlar el yordamıyla kazma sallıyorlardı. Hırıldayarak soluyor, tükürüyor ve toprağı öylesine acımasızca atıyorlardı ki, yaylım ateşinin altında siper kazdıkları sanılabilirdi. Sanki çevrede ne toprak, ne ormanlar, ne gökyüzü ve ne de hava vardı, var olan tek şey ilkel bir kaostu.

Kanal uğulduyordu. Gabuniya cep fenerini yaktı ve kanalın dibine saplanmış olan dereceli tahtaya doğru tuttu. Su, kanalın içinde bir borudan boşanır gibi, kirli dalgalar halinde, hızla akıyordu. Kütükleri ve parçalanmış ağaçları sürükleyip götürüyordu.

Gabuniya bağırdı:

«Miha! Suyun yükselişi nasıl?»

Miha karanlığın içinden kanalın kenarında fenerinin donuk ışığını gezdirerek cevap verdi:

«Dakikada iki santimetre, katso.»

Su setin tepesinden iki metre aşağıdan akıyordu.

Gabuniya kafadan bir hesap yaptı. Yarım saat sonra su beşinci bölgede seti aşacak, önüne katıp götürecek, ormanlara hücum edecek ve Kolhida'nın Horga denilen bu bölgesinin tümünü çamurlu bir göl altında bırakacaktı.

Sağanak hızlanmasaydı bari!

Gabuniya soğuktan titriyordu. Su, yağmurluğunun üstünden oluk oluk akıyor, çizmelerinden şıpırtılı sesler çıkıyordu. Kepini çıkardı ve çamura fırlattı: Kep ıslanmıştı ve başının üstüne kurşun gibi ağırlık veriyordu.

Nevskaya, kanalın içinden garip bir uğultu ve şırıltı duyuluncaya kadar ne kadar zaman geçtiğini farketmedi. O da toprağı, tıpkı Mingreller gibi, acımasızca kürekliyordu. Saçları yüzüne düşmüştü ve soluk al-

masını engelliyorlardı. Nevskaya saçlarını yapışkan bir çamura bulanmış olan elleriyle sıvazladı. Saçları birbirine yapıştı. Kısa bir süre için biraz rahatladı.

Nevskaya çevresine insanların ıslıklı soluklarını, küreklerin çıkardığı takırtıları, ıslak toprağın ağır şıpırtısını, Miha'nın bağırışlarını ve Gabuniya'nın hızlı, gırtlaksı sesini duyuyordu. Arasıra yağmur ve rüzgar sırtına var güçleriyle çarpıyorlardı. Nevskaya kayıyor ve cıvık çamurun içine düşüyordu.

Setler şişiyor ve çabalar yararsız gibi görünüyordu.

Birden kanalın içindeki su kötü kötü tıslamaya başladı. Gabuniya feneri hemen dereceli tahtaya tuttu. Tahtanın çevresinde su köpürüyor, yükselişi gözle görülüyordu.

Gabuniya bağırdı:

«Ağaçlar yığıldı! Tıkandı!»

Kayığa doğru atıldı. Çamurun üzerinden kayığa doğru hızla ayakta kaydı, kuzeydeki erkek çocukların buzlu tepelerden aşağı kayışı gibi. Arkasından Miha ve birkaç işçi daha kaydılar.

«Baltalar!» diye bağırdı Gabuniya.

Mingreller çalışmayı bırakmamışlardı. Kayık yerinden koptu, dönmeye başladı ve karanlığın içinde kayboldu.

Nevskaya:

«Tıkanıklığı açmayı başarsalar bari! Bir başarsalar!» diye mırıldanıyor ve toprağı küreklemeyi sürdürüyordu.

Kanal kabarıyordu. Gecikmiş bir şimşek çaktı.

Nevskaya, gökten yan yan boşalan okyanuslar, çamura batmış, ayak bileklerine dek su içinde duran in-

sanlar, setlerin tepelerini yalayan kudurmuş akıntılar gördü. Sanki bazı yerlerde su setleri aşıyor gibiydi.

Uzun bir gök gürültüsü denizden dağlara doğru yürüdü ve göğü sarstı. Yağmur daha hızlanmıştı. Uzakta İşçiler bağrışmaya başladılar. Kara bir gölge yapışkan çamurun üzerinde kulakları sağır eden gürültüler çıkararak geçti. Nevskaya'nın yanında duran çocuk küreğini attı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

«Mahvolduk! Hiçbir şeyin yararı olmayacak!» dedi boğuk bir ses.

Aşağıda, kanalın üzerinde baltalar sık ve hızlı takırtılar çıkarıyorlardı: Gabuniya'yla işçiler orada tıkanıklığı temizlemeye uğraşıyorlardı.

Nevskaya bağırdı:

«Ne oldu?»

Aceleci bir ses Rusça karşılık verdi:

«Birisi suya kapıldı. Çalış, kızım, konuşma!»

İnsanların soluyuşları ölüm öncesi hırıltılarına benziyordu. Toprak küreklere tutkal gibi yapışıyordu. Nevskaya'nın başı dönüyordu.

Geri dönmekte olan Gabuniya'nın sesini duyuyordu. Gabuniya işçileri yatıştırmaya çalışıyor, hatta şakalar yapıyordu. Tıkanıklık açılmıştı, ama su yükselmeye devam ediyordu.

Gabuniya setin üstüne tırmandı. Su setin tepesinden yirmi santim aşağıda akıyordu. Gabuniya kulak kabarttı. Sağanağın hafifleyip hafiflemediğini kulağıyla duymak istiyordu. Ama yağmur aynı inatla sürüyordu.

Gabuniya setin üzerinden yavaş yavaş yürümeye başladı ve bir çatlakla karşılaştı. Çatlaktan su sızıyordu. Gabuniya bir anda, bütün benliğiyle setin buradan patlayacağını anladı.

«Habarda! Miha!» diye bağırdı. «İşçileri buraya gönderin! Çabuk!»

Miha koşmaya başladı ve havaya ateş etti, bu kararlaştırdıkları alarm işaretiydi. İşçiler sarmaşıkları sessiz birer köpek gibi, kürekleriyle savuşturarak Gabuniya'ya doğru koşuyorlardı.

Gabuniya yağmurun geldiği, görünmeyen denize doğru döndü, dişlerini sıktı ve yumruğunu karanlığın içine doğru salladı.

Alçak sesle:

«Kesileceksin işte!» dedi ve güldü. Sıtma, düşüncelerini allak bullak ediyor, abuk sabuk konuşturuyordu onu.

İşçiler çatlağın üstüne hızla toprak yığıyorlardı. Miha Gabuniya'nın birkaç adım ötesinde yeniden ateş etti. Suyun daha hızlı sızdığı ikinci bir çatlak bulmuştu.

Gabuniya:

«Yararı yok!» diye mırıldandı ve ayaklarını güçlükle çamurdan kurtardı.

Yürüyemiyordu. Sendeledi ve ellerini toprağa dayayarak cıvık çamurun içine oturdu. Elleri ters yönlere doğru kayıyordu. Gabuniya son bir irade gücüyle kendini topraktan kopardı, ama ayakları ona boyun eğmiyordu. Toprağın üstüne yattı ve bir küfür savurdu. Sıtma onu dövüyor ve savuruyordu, tıpkı kanaldaki suyun çürük kütükleri savuruşu gibi.

Gabuniya:

«Sıtmalılar... aslanlar...» diye fısıldadı ve gözlerini kapadı. «Miha aldatmadı...»

Gabuniya üçüncü bir silah sesi duydu. Birisinin ayağı mühendise takıldı ve bir çığlık attı. Nevskaya,

Gabuniya sandı bunu. Hırlıyor ve ağzındaki çamurlu suları, çamurları tükürüyordu. Birisi onu kaldırdı ve oturttu. Sonra canhıraş bağırışlar, koşanların çamurda çıkardıkları ayak şapırtıları duydu ve setlerin patladığını, şimdi yapışkan çamurların onu çekeceğini, suyun altında kalacağını kayıtsızca düşündü.

Gözlerini açtı ve irkildi. Ormanın içinden üzerine doğru parlak, beyaz bir yıldız, madensel uğultularla sürünerek geliyordu.

Far!

Gabuniya ayağa kalktı. Birisinin onu omzundan dikkatle desteklediğini farketmedi. Yıldıza bakıyor ve ağlıyordu. Utanmıyordu. Sıtma ve bu vahşi gece tüketmişti onu. Zaten onun çamura bulanmış yüzünde gözyaşlarını kim görebilirdi ki!...

Kazma makinesi paletlerinde dağ gibi çamur yığınları topluyor, şakırtılar çıkarıyor, ağır bir topçu bataryası gibi gümbürdüyor ve beşinci bölgeye doğru hızla sürünerek yaklaşıyordu. Dikmesinin üstünde göz kamaştıran bir far vardı. Buhar püskürtüyor ve harcadığı müthiş çabanın etkisiyle uğulduyordu.

İşçiler yol açtılar ve kazma makinesi dev bir kaya dolusu çamuru insanların başlarının üstünden hızla aşırıp bendin üstüne atarak çatlağı kapattı.

İşçilerin coşkun bağırışı yağmuru kesmişti sanki.

Gabuniya yukarı kalkmış kollar, solgun yüzler, paramparça yağmurluklar görüyordu. Yaşlı, bir Mingrel'in titreyen ellerini makineye doğru uzattığını görüyordu. Beline kadar çıplak, dişleri kenetli S'oma'yı görüyordu. Kanlı bir yara izi göğsündeki koyu renkli üç lekenin üzerinden geçiyordu. S'oma güç harcayarak bir takım kolları oynatıyordu, yüzü tanınmaz durumdaydı: Elmacık kemikleri kül gibi olan derisinin altın-

da kıpır kıpır oynuyordu, gözleri bir çizgi kadar incelmişti.

Gabuniya gülümsedi ve birden sessizliği duydu. Bunu, daha ne olduğunu anlamadan önce hissetmişti.

Yağmur bir anda kesilmişti. Çevreye yıkanmış ormanların derin sessizliği yayılıyordu.

Gabuniya sendeledi ve kendini kaybetti.

SON SU BASKINI

Liman telsiz kulesinin içinde buzlu lambalar yanıyordu. Telsiz ocak çekirgesi gibi cırıldıyordu. Telsizci, kaşlarını çatmış, omuzlarını kızgın kızgın oynatarak Batum Liman başkanına şu telgrafı çekiyordu:

«Rion ve Kaparça taştı. İki ırmağın suları birleşti ve kente hücum etti. Sadece liman, baskın bölgesinin dışında. Su yükseliyor. Sokaklar yaklaşık bir metre su altında. Derhal halkı kurtarmak için vapurlar ve yüzer araçlar gönderin.»

Çop omuz silkti. Dışarıda 11 Ball gücünde bir fırtına vardı. Kara dalgalar dalgakıranı aşıyor ve var güçleriyle limanda demirli olarak sallanan vapuru dövüyorlardı. Yağmur limanın oluklu saçtan yapılmış depolarının üstünde makinalı tüfek gibi takırdıyordu.

Acaba hangi vapur Batum'dan Poti'ye gitmeye cesaret edecekti ve liman başkanı hangi yüzer araçları kastediyordu? Böyle bir fırtınada bir transatlantik bile denize açılma riskine girmezdi.

Çop kaşlarını çattı. Berbat bir gündü bu! Hristo-

foridi sabahtan beri ortalıkta yoktu ve Yoloçka'nın hiçbir şey okumadığını, korktuğunu ve zaman zaman ağladığını çok iyi biliyordu. Kaptan bunu anımsayınca üzüldü. Dışarıda böyle bir pislik varken korkmamak elde değildi ki: Dalgalar neredeyse evin duvarlarını dövüyordu.

Kaptan Hristoforidi'yi düşünerek:

«Dur hele, sen benim elime geçersin, küçük yaramaz!» diye hırladı. Lanetli bir gündü bu! Telsiz kulesine gelirken iki kere yılana rastlamıştı. Selden kaçan yılanlar limana geliyor ve manganez yığınlarının içine saklanıyorlardı.

Çop sürüngenlerin her türünden, özellikle de yılan ve kurbağalardan nefret ederdi. Tuzlanmış bufa görmeye bile dayanamazdı. Bataklıklardaki yabandomuzlarının limana akın etmediği kalmıştı tek bir!

Telgrafı bitiren telsizci sordu:

«Liman başkanı ne yapıyordur acaba? Kuyruğu titriyor mudur?»

«Yok» dedi Çop. «Horozlanıyordur.»

Çop'un başında üçüncü bir bela daha vardı. Gündüz mandalina yüklü bir taka kayalara çarpıp parçalanmıştı. Takada sadece yaşlı bir adam vardı. Onu kurtarmışlardı. Geçirdiği kaza bu hiddetli ve mızmız ihtiyarı şaşkına çevirmişti, Çop'un mandalinaları toplamak için bir sandal göndermesini istiyordu. Mandalinalar limanın her yanında, dalgaların üzerinde geziniyordu. Türk mandalinaları mahvolduğu için Çop'u mahkemeye vereceği üstüne yeminler ediyordu. Çop başından defetmişti onu.

Yüzer bir meyhaneye benzeyen, pis, koyun eti ve kahve kokan bir Yunan vapurunun gemicileri, uzun iplerin ucuna bağlanlanmış kovalarla mandalinaları ya-

kalamaya çalışıyorlardı. Vapur yalpalıyor ve ikide bir zavallı, sarı, çizmelerden aşınmış güvertesine gösteriyordu.

Çop pisliklerinden ve Yunanlı gemicilerin hiç yakışıksız boyalara düşkün oluşları yüzünden Yunan vapurlarından genellikle pek hoşlanmazdı. Yunanlı tayfalar mavi bir bacanın üstüne koskoca, çiğ al renkli bir gül yada bütün bir gül demeti çizerlerdi. Her zaman çeşit çeşit fistolarla ve neredeyse aşk tanrılarıyla süslü olan Yunan gemilerinin bacaları genellikle Çop'u çılgına çevirirdi. Bunlar da gemici olacaktı ha! Limoncu herifler!

Telefon çaldı. Çop ahizeyi kaldırdı. Manganez iskelesinden, dalgaların kayaların üstünden kudurmuş bir kedi gibi aştığı dalgakıranın sonundaki şimşekli fenerin söndüğünü bildiriyorlardı.

Çop siyah kaputunu sırtına atıp çıktı. Bir bu eksikti işte! Gece vakti enayi vapurun birinin aklına fırtınadan korunmak için limana sığınmak esebilirdi; şimşekli fener olmadan girişi bulamaz, kayalara bindirirdi.

Feneri onarmak hemen hemen olanak dışıydı: Dalgalardan dalgakırana yaklaşmak olanaksızdı, sandalın içine bir saniyede beş ton su dolabilirdi.

Çop iskelenin sonuna kadar yürüdü. Şimşekle fener yanıyordu. Uzun süre fenere baktı. Fener yeniden söndü ve beş dakikayı aşkın bir süre ışık vermedi. Şimşeklerin on saniye arayla birbirini izlemesi gerekiyordu. Besbelli, mekanizma bozulmuştu.

Sonra fener gayet düzenli bir biçimde yanıp sönmeye başladı, arkasından yeniden söndü. Ne lanetli işti bu böyle!

Dürbünü gözlerine yaklaştırdı ve şimşekli fene-

rin balkonunda dalgalardan korunmaya çalışan bir insan gördü.

Çop çileden çıkmıştı. Limanda tam bir düzensizlik vardı! Adam şimşekli fenere nasıl gitmişti acaba? bunun tek bir açıklaması olabilirdi: Dalgakıranın sonuna gitmiş, birşeye dalmış («İlginç şey, fırtına sırasında dalgakıranda neye dalabilir insan?» diye düşündü Çop) ve dalgaların şiddetlendiğini farketmemişti. Arkasına baktığı zaman artık dalgalar dalgakıranın üstünden aşıyordu ve karaya giden yol kesilmişti. Adam dalgalardan kurtulmak için şimşekli fenerin küçük balkonuna tırmanmıştı; orada demir bir merdiven vardı. Dalgalar küçük balkona doğru ulaşmıyordu. Cüce gibi, ufak tefek birisiydi bu.

«Merak ediyorum, kim bu namussuz acaba?» diye homurdandı Çop. «Böyle bir herifin yüzünden bir gemi kayalara çarpıp parçalanabilir. Rezalet!»

Ama ne olursa olsun, adamı oradan almak gerekliydi.

Limanda iki filika kalmış, diğerlerinin hepsi kente halkı kurtarmaya gönderilmişti. Çop bunlardan birine atlayıp fenere doğru yola çıktı. Yanına iki gemici almıştı. Bu «lanetli Kafkasya'ya», onun yağmurlarına ve buradaki çalışmanın yarattığı sorunlara ağız dolusu sövüyordu.

Filika taş merdivenlere güçbela yanaştı ve Çop, dünyadaki herşeye lanetler savurarak, kazık kesilmiş, ağlayan Hristoforidi'yi fenerden indirdi.

«Rezilin birisin sen!» dedi kaptan Hristoforidi'ye. «Seni öldürmek az bile! Gene mi balık tutuyordun?»

Hristoforidi titriyor ve ağlıyordu. Kaptan onu eve götürdü, üstünü değiştirttirdi ve ağzına bir kadeh

votka akıttı. Sonra Hristoforidi'ye çay hazırlanmasını söyleyip çıktı.

Hristoforidi hıçkırıyordu. Fenerin üstünde sekiz saat kalmıştı. Bu, yaşamının en tüyler ürpertici anılarından biriydi.

Sabah balık tutmaya gitmişti. İstavrit kum gibi kaynıyordu. Dalgakıranın limana bakan bölümü sakindi, ama Hristoforidi'nin arkasında deniz uğulduyordu. Sonra üstüne serpintiler sıçramaya başlamıştı. Hristoforidi ayağa kalkmış ve mendireğin kıyıya doğru keskin bir dönüş yaptığı yerde dalgaların dalgakıranın üstünden bir çağlayan gibi atladıklarını görmüştü. Kurtuluş yoktu. Hristoforidi'nin tüm dünyayla bağlantısı kesilmişti.

Korkuya kapılmıştı. Dalgaların uğultusu, kudurmuşluğu onu ürkütüyordu. Sanki dalgalar mendireği sürükleyip götürecekler ve onu unufak edeceklerdi.

Hristoforidi fenere tırmanmıştı: Fener onu serpintilerden koruyordu. Kulakları fırtınadan işitmez olmuştu. Denizin böylesine kulakları sağır edici, azgın bir gürültü çıkarabileceğini hiç düşünmemişti.

Çop, Hristoforidi'yi eve götürdükten sonra limana döndü ve birkaç dakika sonra kente gitmek üzere motorlu bir botla yola çıktı.

Sular yükseliyordu. Elektrik santralının çalışması durmuş ve kent karanlığa gömülmüştü. Sadece limanın yeşil ışıkları parlıyordu. Işıklar, üzerinde ot bitmiş ve tuzlu su birikintileri oluşmuş boş iskeleleri aydınlatıyordu.

Bot, Rion ırmağının ana akış çizgisini büyük bir güçlükle aşabildi. Burada su, sanki altında ırmak boyunca uzanan, dev bir yılan yüzüyormuş gibi, kabarıyor ve çatırtılar çıkararak su altındaki sokaklara doluyordu.

En büyük güçlüğü hayvanlar çıkarıyordu. İnek ve atların üst katlara çıkarılması gerekiyor ve bu tehlikeli iş kadınların ağlayışları, gemicilerin küfürleri arasında yapılıyordu.

Yağmur hafifliyordu. Sokaklarda öküz arabaları yüzüyordu. Üstü çiçek ve yapraklarla örtülü olan su durgundu. Evlerin pencerelerinde ve çitlerin tepelerinde kurbağalar bağrışıyordu. Motorlu bot dalgaları yararak, ok gibi su altındaki geniş sokaklara dalınca kurbağalar patır patır suya dökülüyordu.

«Atıştıracak birşey bulunur» meyhanesinin önünde yağlı bir sazan sudan dışarı fırladı. Kaptan, Hristoforidi'nin limanda kalmış olmasına üzüldü: Burada istediğini yapabilirdi! İnsanın kendi odasının penceresinden balık tutması olanaklıydı.

Kentin tümden olağan dışı bir görünüşü vardı. Motorlu bot, suların taşarak aktığı sokakları güçlü farlarıyla aydınlatarak ilerliyordu. Suyun içinde balıklar çırpınıyor, üstünde güller çiçek açıyor ve hafif dalgalar pencere camlarını dövüyordu.

Kahiani bir pencereden Çop'a seslendi. Ondan Pahomov'u bulmasını rica ediyordu. Su baskını başlar başlamaz ihtiyar kendini kolmatasyon alanına atmıştı.

Alana yaklaştıklarında gün ağarıyordu. Her yanı suyla çevrili olan kolmatasyon alanı bir kale gibi duruyordu. Havuzlar açıktı. Setlerin topu topu birkaç santimetresi suyun üzerindeydi, ama zarar görmemişlerdi.

Pahomov işçilerle birlikte birinci havuzun yanında duruyordu. Ufka kadar uzanan uçsuz bucaksız, bulanık göle, yağmur sularının altında kalan ülkeye bakıyor ve gülümsüyordu. Şafak sisinin içinde Pahomov'un yüzü gri gibiydi.

Kaptan:

«Niye gülüyorsunuz?» diye sordu. Sonra:

«Gülümseyecek zamanı bulmuş, kaçık!» diye düşündü.

«Setler dayandı» dedi Pahomov. «Kolmatasyon alanına birşey olmadı. Ama Gabuniya'nın orası, Çaladidi ne müthiş durumdadır, kimbilir! Orada su kudurmuşçasına akmıştır.»

Kaptan:

«Evet, hoş birşey değil» diye homurdandı ve evde bıraktığı çocukları anımsayıp, nedense, kaygılandı.

Pahomov eve gitmeyi reddetti. Çop'a yavaş yavaş yükselen sisli güneşi gösterdi. Bütün ülke, bir denizkulağına dönüşen tüm ülke, güneşin altında bir anlık beyaz bir ateş gibi parlamıştı.

«Yazık!» dedi Pahomov. «Ne görünüm! Bir ay sonra bir kanal açıp kum tepelerini deleceğiz ve bu ülkenin tarihinden su baskınları bir daha dönmemek üzere çekip gidecek. Son su baskınına tanık oluyorsunuz. Bunu unutmayın.»

«Tanrıya şükür!» diye homurdandı Çop. «Haydi bakalım çocuklar, alarga!»

Yoloçka uzun süre uyuyamadı. Yatağının içinde oturdu ve Çop'un bıraktığı masalları okudu. Hristoforidi mutfağa yerleşmişti. Kaptanın eski paltosuyla battaniyeyi üstüne çekmiş, ısınmaya çalışıyor ve müthiş horluyordu.

Yoloçka'nın okuduğu kitapta genç bir kız kır saçlı bir oyuncakçının odasına girdi. Oda o kadar küçüktü ki, kızın güzel bayramlık elbisesinin kuyruğu odaya sığmıyordu.

Oyuncakçı kördü. Kıza şöyle diyordu:

«Gülümsediğinizi hissediyorum ve sizi bir mutlu-

luğun beklediğini biliyorum. Kör olduğuma ve sizin mutlu gözlerinize bakarak sevinemediğime üzülüyorum.»

Limanda Yunan vapurunun düdüğü acı acı ötmeye başladı. Yoloçka irkildi ve ağlamaya başladı. Annesi daha dün gitmişti. Çop yoktu. Ve bundan başka, kör oyuncakçıya da acıyordu: Niçin kördü sanki?

Yoloçka başını yastığa gömdü ve uzun uzun ağladı. Sonunda uyuyakaldı. Rüyasında, güneşin odasına girdiğini gördü. Sonra baktı, bu güneş değil, parlak giysili genç bir kızdı, bu giysinin kuyruğu odaya bir türlü sığmıyor ve açık kapının dışında hışırdıyordu. Ve genç kız annesinin bildik sesiyle şunları söylüyordu:

«Yoloçka'yla uğraştığınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır, Çop! Siz olağanüstü bir insansınız.»

Evin açık kapısının dışında deniz hışırdıyor ve rengi bir maviye, bir yeşile dönüşen bir tavus tüyü gibi oynuyordu.

DİŞE DİŞ

Hiç kimse Kürkçülük Enstitüsü görevlisi Vano Ahmeteli'yi korkaklıkla suçlayamazdı. Bu nedenle, Abaşidze'nin işçilerle birlikte Türklerden kalma eski Nedoard kanalına harita yapmaya gittiğini işitince Vano da oraya gitmeye karar verdi.

Cengellerin en tehlikeli ve geçit vermez yeri olan Nedoard yakınları sukunduzlarının çoğalması için en uygun yerdi. Burada sık hasırotları, orman kamışları, aknilüferler ve sukunduzunun en sevdiği besin olan süsenler vardı.

Vano Nedoard'a hiç gitmemişti ve bunu görevi yönünden bir kayıp sayıyordu: Burası sukunduzu için en zengin bölgeydi, oysa Vano raporlarında buradan tek bir söz etmemişti.

Kanala demiryolu yönünden yaklaşmaya karar verdi. Bir süre önce fön rüzgarı toprağı kuruttuğu için geçebileceğine inanıyordu.

Yanına bir pusula, bir tüfek ve kendi yaptığı bir haritayı alarak kentten yaya olarak yola çıktı. Sırt çantasında dört gün yetecek kadar kumanya vardı.

Kentten çıktığı sırada kızıl saçlı İngiliz denizcisi S'oma ona yetişti. Birkaç kilometre birlikte yürüyüp işaretlerle anlaştılar. Sonra denizci Çaladidi yönüne saptı.

S'oma, Vano'ya bir buhar makinasına ilişkin bazı bakır parçalar gösterdi, diliyle bir takım sesler çıkardı ve bir kazma makinesinin çalışmasına öykünmeye çalıştı. Vano denizcinin Gabuniya'nın yanında kazma makinacısı olarak çalıştığını anladı.

«Garip bir tip!» diye düşündü Vano. «Neden otuzbeş kilometrelik yola yayan gidiyor acaba? Oysa yarın sabah tren var.»

Dost olarak ayrıldılar.

Vano, Rion ırmağını bir sandalla geçti ve cengellere daldı.

Boğucu hava, sanki dallara takılmış gibi, asılı duruyordu. Bataklıklardan ekşi ve sersemletici bir koku yayılıyordu. Bastığı yerdeki toprak sarsılıyordu. Attığı adımlar gürgen ağaçlarının tepesini titrettikçe Vano irkiliyordu. Sanki ağaçlar neredeyse başına devrilecekti.

Vano, görünmeyen Gabuniya ile söyleşerek:

«Sen bütün bunları kökünden söküp yakacaksın» dedi.

Ormanda tek başına kalan bir insan genellikle ya kendi kendine konuşur, ya ıslık çalar, ya şarkı söyler yada bir sopayla kuru dalları kırar. Çıkardığı bu gürültüyle çevresinde geniş bir savunma bölgesi oluşturduğunu sanır.

Vano bataklıkların arasında belli belirsiz bir patika buldu. Arasıra çamura saplanacak bu patikadan yürüyordu. Yaşlı avcılardan öğrendiği bir kurala sıkı sıkıya uyuyor, patikadan bir adım olsun ayrılmıyordu. İki yanındaki bataklıkların zehirli bir yeşilliği vardı.

Arasıra sarmaşıklar Vano'nun sırt çantasını sımsıkı kavrıyordu. Çantayı çıkarmak ve sarmaşıkların iri, kıvrık dikenlerini bıçakla kesmek zorunda kalıyordu. Dikenleri elle çıkarmak olanak dışıydı.

Vano akşama doğru kanalın kıyısına vardı ve neşeyle ıslık çalmaya başladı. Kanalın genişleyerek bir göle dönüştüğü ve sukunduzlarının bulunduğu yere üç kilometre kadar yol kalmıştı.

Vano mola verdi. Ormanların içindeki boğucu hava çay gibi koyulaşıyordu. Havayı ciğerlere çekmek için çaba harcamak gerekiyordu.

Sırt çantasını çıkardı ve bir anda put kesildi: Batı yönünden bir top patlaması duyulmuştu. Gökyüzüne baktı: Bulut yoktu. Patlama yeni bir güçle yinelendi ve Vano'nun yüreği çarpmaya başadı. Kendini korkaklıkla suçladı ve en yakın kızılağaca tırmandı.

Ağacın tepesinden gördükleri paniğe kapılmasına neden oldu. Deniz yönünden yüksek bir bulut geliyordu. İnce şimşekler bulutu parçalara ayırıyordu. Şimşekler kara bir mermerin içindeki gümüş renkli damarları andırıyordu. Bulut serin bir yağmur kokusu getiriyordu.

Vano ağaçtan indi. Ne yapmalıydı? Geri gitmenin yararı yoktu. Nasıl olsa en yakın köye varamayacaktı. Gabuniya ona Nedoard'da bir kale yıkıntısı olduğunu söylemişti. Yıkıntılara girip selden korunmak olanaklıydı.

Bir su baskını olması kaçınılmazdı. Sağanak dağlara varır varmaz bulanık suların oluşturduğu binlerce akıntı Kolhida'nın üstüne yüklenecekti.

Vano kalenin yerini bilmemekle birlikte ilerlemeye karar verdi. Bulunduğu yerde kalması olanaksızdı. Heyecandan yüreği sıkışıyordu.

Yürümeye başladı. Sık sık çakan şimşekler patikayı aydınlatıyordu. Bulut gökte yavaş ve gözdağı verircesine ilerliyordu. Arasıra boğuk ve uzun bir gök gürültüsü çırararak homurdanıyordu. O zaman cengellerin içinde saklanmış dev kaplanların kürkreyişini duyuyor gibiydi.

Vano gökyüzünde olup biten korkunç ve görkemli şeyler karşısında hiçbir zaman böyle bir çaresizlik duygusuna kapılmamıştı.

Sık sık duruyor ve buluta bakıyordu. Bulutun yandan geçip gideceğini umuyor, fakat her seferinde bulutun doğrudan doğruya Nedoard kanalının üzerine geldiğine biraz daha fazla inanıyordu.

Bulutun bulanık kara bir rengi vardı. Duman, toz ve yağmur demetleri saçıyordu. Bulut, ufukta yoğunlaşıp zifiri karanlık bir geceye dönüşüyordu.

Çakan her şimşek Vano'ya ürküntü veriyordu. Sağanak bir an önce başlasaydı bari! Çalıların içinde çakallar, ağlar ve kahkaha atar gibi sesler çıkarıyorlardı.

Vano ağaçların tepeleri üstünden hızla geçen ateşten beyaz bir top gördü. Ağaçlardan duman tütmeye başlamıştı sanki.

Bir kızılağacın gövdesine yaslandı ve bağırdı. Bir gök gürültüsü göğü ikiye ayırdı. Kendi sesini duymak Vano'yu yatıştırmıştı. Bir kez daha bağırmaya karar verdi.

Bağırdı. Boğuk bir insan bağırışı ona karşılık verdi. Vano bunun yankı olduğunu düşündü. Yeniden bağırdı ve tanıdık ses ona yeniden karşılık verdi. Bağıran Abaşidze gibi gelmişti Vano'ya.

Patikadan hızla ilerlemeye başladı. Kendisine doğru yaklaşan adamla birbirlerine sürekli olarak sesleniyorlardı.

Ortalık iyice kararmıştı. Yağmur hâlâ başlamamıştı. Sadece tek tük, iri yağmur damlaları yaprakların üzerinde ağır hışırtılar çıkarıyordu. Vano bağırıyor ve ıslık çalıyordu: Korkusu tümüyle geçmişti.

Birden karşıdan gelen adamın sesi birkaç adım ileriden duyuldu. Vano bir insan karaltısı gördü. Bir şimşek çaktı, Guliya'yı tanıdı.

Guliya kötü kötü:

«A-a-a!» dedi. «Demek sendin bu, sıçan bekçisi!»

Vano susuyordu.

«Ne susuyorsun, neden konuşmuyorsun? Mahkemede dilin kafesteki bir kuş gibi açılmıştı.»

Vano boğuk bir sesle sordu:

«Ne istiyorsun?»

Tüfeğine el atmak istedi, ama böyle bir hareketin yıkımına neden olabileceğini anladı.

Guliya hırıltılı bir sesle:

«Yaşlılar aşağılamaya aşağılamayla karşılık verilmesini öğütlerler. Yaşlılar bize doğru yaşamayı öğretiyor. Ne dersin, çocuk?»

Bir şimşek daha çaktı ve gök gürledi. Vano, Guliya'nın zayıf, sivri yüzünü gördü. Avcının gözleri alaycı alaycı parlıyordu.

«Guliya...» Vano çaresizce gülümsedi. «Benden ne istiyorsun, Guliya? Mühendisler geldi, seninle benim işimiz kötü. Ormanları kesecekler. Sen avcısın, sana ekmek parası kalmayacak, benimse çalışmam mahvolacak. Bu lanetli hayvanla üç yıl uğraştım. Biz birbirimize kızamayız, katso.»

Guliya susuyordu. Vano'nun yüreği hızlı hızlı atıyordu.

«Akıllı bir adamın bir budalaya kızmasına ne ge-

rek var?» dedi Guliya boğuk bir sesle. «Sen budalanın birisin. Tüküreyim bu çürük ormanlara. Ben artık avcı değil, iş güç sahibi bir insanım. Yaşlılar bize doğru yaşamayı öğretiyorlar. Gençler de. Ama senin gibiler değil. Niye titriyorsun, katso? Sen beni hapse tıktırmak istiyordun, Gabuniya ise bana iş verdi. Sen bir budala gibi düşünüyorsun, o ise akıllı bir adam gibi.» Guliya güldü, «Neden titriyorsun, katso? Korkuyor musun? Seni öldürmek istemiyorum ben. Gidelim.»

Guliya döndü ve ilerlemeye başladı.

Birkaç dakika sonra kale yıkıntılarına yaklaştılar. Abaşidze onları gürültülü bir biçimde karşıladı.

Bir duvar yıkıntısının üstüne kurdukları çadırda yirmidört saatten fazla kaldılar. Yağmur yağıyordu. Çevre deniz gibi olmuştu.

Vano utançtan alev alev yanıyordu. Guliya'nın yüzüne bakamıyordu. Bu vahşi avcı ondan daha akıllı çıkmıştı. «Tüküreyim bu çürük ormanlara» demişti. Ve haklıydı.

Vano vaktin nasıl geçtiğini hissetmiyordu. Tam bir kayıtsızlıkla öbürleriyle birlikte Nedoard'dan Rion'a gitti.

İkide bir sulara gömülerek bütün gün yürüdüler. İşçiler ağır, ölçü tahtaları taşıyorlardı. Ormanlar boş ve sessizdi. Tek bir kuş sesi duymuyorlardı. Canlı ne varsa cengellerden uzaklaşmıştı. Çakallar bile ulumuyordu. Sadece bastıkları yerlerden kurbağalar sıçrıyor ve bataklıkların içinde yağlı bataklık yılanları, başlarını kaldırıp, yüzüyorlardı.

«Lanetli bir yer!» diye düşündü Vano. Ve tüm bu miazmaları, bataklıkları, çürüyen ormanlar dünyasını; bu sel, sıtma, mısır ve acı turba dünyasını korumak için nasıl olmuş da savaşabilmişti.

Canı cehenneme! Tek bir portakal yüzlerce uyuz çakala değerdi!

KAHİANİ'NİN RAPORU

Rapor yazmak Kahiani'ye her zaman güç gelirdi, ama buna karşılık onun raporları her zaman matematik bir kesinlik taşırdı.

Şöyle yazıyordu Kahiani:

«Güneybatı yönünden gelen 11 Ball gücündeki fırtına Poti'ye üç kilometre uzakta olan Kaparça ırmağının ağzına muazzam bir kum seti yığarak bu ırmağın ağzını tıkadı. Aynı zamanda şiddetli bir sağanak başladı. Sağanak altı saatten fazla sürdü.

Çok sayıdaki küçük dere sayılmazsa, Rion, Kaparça, Tsiva ve Hopi ırmakları büyük bir süratle taşarak Kolhida'nın tüm kıyı bölümünü sular altında bıraktı.

Kentin sokaklarındaki su, evlerin ikinci katlarına kadar ulaşıyordu. Su baskınından ürken vahşi hayvanlar kendilerini kente ve limanın bulunduğu adaya attılar. Adayı su basmadı. özellikle yılan sayısı çoktu.

Su baskını, kurutma çalışmalarımıza büyük bir za-

rar verdi, ancak bu zararlar yağmurun şiddetine göre beklenen zarardan az sayılır.

Çaladidi'deki ana kanalda suyun setleri yıkması ve üç yıldır inatla sürdürülen çalışmaları sıfıra indirmesi olasılığı belirmişti. Ancak, işçilerin ve mühendis Gabuniya'nın yiğitliğiyle bir felaket önlendi.

Çalışmalar geceleyin, el yordamıyla yapıldı. Elde bulunan tek kazma makinası yedek parça yokluğu yüzünden çalışmıyordu.

Mühendis Gabuniya, tropik sıtma nöbetine karşın, işçileri yönetti. Fena halde üşüten Gabuniya şimdi Poti hastanesinde zatürreden yatıyor. Çaladidi'deki gece çalışmaları sırasında işçi Yefrem Çanturiya yaşamını yitirdi.

Kolmatasyon alanı sınavdan başarıyla çıktı. Ne setler, ne de havuzlar bir zarar görmedi. Mühendis Pahomov yaklaşık yirmidört saat boyunca alandan ayrılmadı ve kolmatasyon alanını yıkılmadan korumak için yapılan çalışmaları yönetti.

Abaşidze yönetiminde Nedoard kanalı bölgesine giden tapografya ekibine bağlı kişiler üç gün süreyle öldü sayıldılar. Deneyimli kılavuzlar olmadan kanala sokulmanın olanaksızlığından aramalar bir sonuç vermedi. Yöreyi iyi bilen tek kişi olan Guliya ekiple birlikte gitmişti. Ekip dün Çaladidi'ye döndü. İşçilerimizin ormanlarda kurtardığı Kürkçülük Enstitüsü görevlisi Vano Ahmeteli'yi de yanlarında getirdiler.

Baş botanikçi Lapşin'in bildirdiğine göre, ekim alanları hemen hemen hiçbir zarar görmedi.

Su baskınlarının ana nedenlerinden biri olan ırmak ağızlarındaki tıkanıkları temizleme çalışmalarına başlamış bulunuyorum.»

Kahiani noktayı koydu ve suratını buruşturdu. Rapor ona aşırı ozansı gelmişti. Biraz düşündü ve «ırmaklar büyük bir süratle taşarak» ve «şiddetli bir sağanak» kelimelerini çizdi, ama bunların dışında «ozansı» bir söz bulamadı.

«Şeytan bilir» dedi Kahiani. «Bu şairlik bulaşıcı birşey!»

SİGORTA ŞİRKETLERİ ÜSTÜNE BİR SÖYLEŞİ

Gabuniya'nın sağlık durumu yavaş yavaş düzeliyordu. İlk günler hastanede kendini bilmeden yatmıştı. Doktorun, göğsüne batan diken gibi bıyıklarını, alnına konan soğuk eli, kaptanın boğuk fısıltılarını, yıldızlardan oluşan ipi belli belirsiz anımsıyordu. Yıldızlar pencerenin dışında durmadan dağlara doğru uçuyorlardı.

Gabuniya sayıklarken ne olup bittiğini anlamaya çalışıyordu. Herhalde, yıldızlar yağmur gibi dağlara yağıyor ve Kolhida'da her gece görülmemiş bir su baskını başlıyordu. Ülkeyi su yerine beyaz bir alev basıyordu. Alev göğsüne yaklaşıyor ve yüreği bu alevin içinde inanılmaz bir acıyla yanıyordu.

«Habarda!» diye bağırıyordu Gabuniya. «Herkes beşinci bölgeye, katso!»

Doktor başını sitem edercesine sallıyordu. Bu sayıklama hoşuna gitmiyordu.

Sonra Gabuniya, Çop'la birlikte cengellerden geçerek mavi şafak çizgisine doğru yürüdüklerini sanı-

yordu. Şafak rüzgarı yüzüne ve saçlarına soğuk soğuk çarpıyordu. İkisi birlikte yürüyor ve S'oma'yı arıyorlardı. S'oma hâlâ ortalarda yoktu. Bunun üzerine Çop cebinden bir jilet çıkarıyor, «Onu buralarda bulamayız, görünümü değiştirmek gerek» diyor, jileti toprakla gök arasındaki ufuk şeridine sokup anahtar gibi çeviriyordu. Gök çıtırdayarak geri uçuyor ve yeni bir dünya beliriyordu. Artık cengellerde değil, Neva nehrinin kıyısında yürüyorlardı. Kara suyun içine ak bir gece pırıldıyordu. Demir parmaklıklardan sarkan kuşkirazları soğuktan titriyordu.

Çop gökyüzünü yeniden çıtırdatıyordu ve ışıkların çokluğundan rengarenk bir suyun üstünde vapurla gidiyorlardı. Uzakta, kıyıda bir kentin yığıntısı görünüyordu. Eski bir cam yığınına benziyordu kent, parlıyor, renk değiştiriyordu. Çop Gabuniya'ya bunun Venedik olduğunu ve burada kaçakçılardan kavun büyüklüğünde portakal tohumları satınalıp Lapşin'e hediye edebileceklerini fısıldıyordu.

Gabuniya:

«Lapşin'in canı cehenneme!» diye bağırıyor, kendine geliyor ve inliyordu.

Bu sayıklamanın gecede birkaç kez tekrarlandığını biliyordu. Bitkin düşürmüştü bu onu. Kaçmaya çabalıyor, karyoladan aşağı sıçramak istiyor ve hastabakıcılar onu güçlükle yerine yatırıyorlardı.

Kinin başının içinde fırtına gibi uğultular yapıyordu. Gabuniya'ya denizde kesintisiz bir fırtına var gibi geliyordu. Pencerenin dışındaki menekşe rengi göğe anlamsızca bakıyor ve güneş gözleri yakacak kadar parlarken fırtınanın nasıl olabileceğini düşünüyordu.

Nöbetten sonra güç günler geldi. Gabuniya'nın duyduğu tek şey yorgunluk, derin, görülmemiş bir yor-

gunluktu. Kendi fısıltısı ve eliyle yaptığı küçücük bir hareket onu bitkin düşürüyordu.

Arkasından birkaç gün hemen hemen hiç uyanmadan uyudu.

Gürültülü ayak sesleriyle uyandı. Gabuniya, henüz gözlerini açmadan, bu insanın herhalde, yaşamında ilk kez parmak uçlarında yürüdüğünü anladı. Bir adım atıyor, döşeme tahtası gıcırdıyor, adam put kesiliyor, sesli sesli burnundan soluyor ve öbür ayağını sakınarak atıyordu.

Gabuniya gözlerini açtı ve kapıda S'oma'nın geniş omuzlarını gördü. S'oma gidiyordu. Kendini yerde dengelemeye çalışıyordu, harcadığı büyük çabadan ensesi kıpkırmızı olmuştu.

Karyolanın yanındaki sehpanın üstünde birazı içilmiş pipo tünüyle dolu teneke bir kutu vardı. Bu, S'oma'nın en değerli şeyiydi. Gabuniya, S'oma'nın bu tütünü nasıl esirgediğini ve günde sadece bir kez içtiğini anımsadı.

Gabuniya, S'oma'ya seslenmedi. Bir kasınç boğazını sıkıyordu.

Ertesi gün akşama doğru Nevskaya geldi. Gabuniya'ya deneme istasyonunda yetiştirilen turfanda meyvelerden getirmişti. Meyvelerin adı Feyhoa'ydı. Açık yeşil, mat, oval biçimliydi bu meyveler.

Gabuniya meyvelerin tadına baktı. Tatları ananasa ve çileğe benziyordu.

«Tropik kokuyor» diye fısıldadı Gabuniya. «Şahane!»

Feyhoa'da hafif bir yaz havasının kokusu vardı, uzun süren yağmurlardan sonra deniz ve bahçeler kokardı böyle.

Nevskaya:

«Bu ender bir meyvedir» dedi. «İçinde bol miktarda iyot vardır. Feyhoa'yla doku sertleşmesi tedavi edilebilir.»

Nevskaya dalgın dalgın bitkilerden sözediyor ve Gabuniya'ya dikkatle bakıyordu. Yukarıda herhalde hekimin konutunda, piyano çalınıyordu. Nevskaya kulak kabarttı.

Gabuniya gözlerini kapattı. Bu ezgiyi tanımıştı. «Maça Kızı»ndan Liza'nın «Bir bulut geldi, fırtına getirdi» diye başlayan aryasıydı bu.

Nevskaya ansızın kalktı, Gabuniya'nın nemli saçlarını okşadı ve çıktı. Kapıda geriye doğru döndü ve ona sessizce başıyla selam verdi.

Ertesi gün hastanede skandal türünden birşey oldu. Çop'la S'oma gelmişlerdi. S'oma'nın incinmiş bir görünümü vardı. Sanki bu kazık kadar herif dokunsan ağlayacaktı. Gözlerini kırpıştırıyor, burnunu çekiyordu.

Gabuniya'nın İngilizcesi iyi değildi, ama S'oma'nın ulur gibi söylediği cümlelerden anladığına göre sözkonusu olan bir sigorta şirketiydi. S'oma birşeyler saçmalıyor ve Miha'ya sövüp sayıyordu.

Çop söylenenleri çevirdi. Meğerse, S'oma su baskınından sonra birkaç gün çalışamamıştı. Çaladidi'den kanala giderken sarmaşıklar göğsünü ve ellerini parçalamıştı. Yaralar kabarmış ve iltihaplanmıştı. S'oma beş gün kentte kalmış ve pansuman için dispansere gitmişti.

Kanala dönünce Miha ona bu beş gün için sigortadan para alacağını, çünkü şimdi sigortalı olduğunu söylemişti. S'oma, Miha'yı haydutlukla suçlamış, onunla kavgaya girişmiş, bağıra çağıra burasının İngiltere

olmadığını, buraya pis İngiliz yöntemleri getirenleri biftek gibi döveceğini söylemişti.

Miha korkmuş ve sıvışmıştı. S'oma bağırıyor ve Jim Bearling'i isteği dışında hiç kimsenin sigorta etmeye hakkı olmadığını ve sigortanın her türlüsünün dolandırıcılık ve gözbağcılık olduğunu söylüyordu.

Çop şunları ekledi:

«Herhalde, çocuk kafayı çekmiş, yarım litre votka içmişti.»

S'oma anlamıştı. Eski denizcilik yaşamından «votka» nın ne demek olduğunu biliyordu. Kızardı, «No! No!» diye bağırdı ve başını olumsuz anlamda salladı. Sonra denizci gömleğinin önünü açtı, göğsündeki üç mor lekeyi gösterdi ve Çop'a:

«İşte sizin sigorta şirketlerinden kazandığım bu oldu benim. Benden bu kadar. Dünyada hiçbir sigorta şirketiyle işim olmasını istemiyorum.»

S'oma mor lekelerin öyküsünü anlattı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Klondike adlı bir gemide dümencilik yapıyormuş. Gemi Liverpool'la Newfoundland arasında çalışıyormuş. Bilindiği gibi, Newfoundland bitip tükenmek bilmeyen fırtınaları, sisi ve buzdağlarıyla tanınır.

Newfoundland'de Lightweest adında, uzaktan bakıldığında karşıdan gelen bir yelkenliyi andıran bir fener, bu deniz fenerinin içe geniş bir tabanı ve bodur, beyaz bir kulesi vardır.

S'oma şunları anlatıyordu:

«Bu fener kazaların çokluğuyla tanınırdı. Kaptanlar fenerin üstüne üstüne gider, su altındaki kayalara çarpar sonra da gemilerin düzmece kütüklerine: «Kaza siste vardiya tutan gemicinin Lightweest fenerini

karşıdan gelen bir yelkenliye benzetmesi sonucunda meydana geldi» diye yazarlardı.

Aslında bunlar baştan aşağı yalandı. Bütün kaptanlar Lightweest fenerinin özelliğini çok iyi bilir ve bundan bir kaza düzenleyip mahkemeden kurtulmak için yararlanırlardı. Nedenini mi soruyorsunuz? Batıda hurda vapurları sigorta ettirip bunlara türlü türlü süprüntüyü doldurmak, sonra da gemiyi batırıp sigortadan para almak alışkanlıktır.

Klondike'ın, takma adı, «Gübre Böceği» olan kaptanı, (bu adı ona üstünün başının pisliğinden dolayı takmışlardır; yaşamında bir kez olsun pantolonunu fırçalamamıştı ve bunu ona dostça hatırlatanlara "Ben zenci miyim ki pantolon fırçalayayım?" derdi) Klondike'ı Lightweest yakınlarındaki kayalara gümbürtüyle oturttu. Birinci sınıf bir kaza düzenlediğini düşünüyordu.

Telsizciye bağırıp SOS vermesini söyledi, ama o sırada bir felaket oldu. Telsiz bozulmuştu, telsizci ne kadar çabaladıysa birşey yapamadı. «Gübre Böceği»nin renği atmıştı.

Aksi gibi, okyanusun üzerinden de bir fırtına geliyordu. ertesi gün öyle bir rüzgar esmeye başladı ki, sadece geminin donanımı değil, mutfaktaki tencereler bile ulumaya başladı. «Gübre Böceği» şapa oturduğunu anlamış ve mosmor olmuştu.

Üçüncü gün telsizcinin şansı yardım etti, telsizi onardı ve SOS verdi. Dördüncü gün gemi burundan su almaya başladı, üstelik hava ayazlamıştı.

Dördüncü gün bir buz kitlesine dönüşmüştük. Fırtına şiddetleniyordu.

Şafakta bir gemi yardıma geldi. Hepimiz güverteye toplandık ve dalgaların bizi sürükleyip götürmemesi için kendimizi halatlarla bir yerlere bağladık.

Gemi çevremizde dolaştı, bu işi başaramayacağını gördü ve uzaklaştı. Bunun üzerine dindar bir adam olan «Gübre Böceği» gemiyi bile bile kayalara oturtuğunu itiraf etti. Armatöre ağız dolusu sövüp sayıyor ve kendisini bağışlamamızı istiyordu.

Artık onun ağzını burnunu dağıtacak gücümüz kalmamıştı.

Ben kendimi dümenci kulübesine bağlamıştım. Beni oradan üçüncü gün, Klondike, güvertesine kadar su altındayken çekip çıkardılar. Dümenin kollarından üç tanesi donup göğsüme yapışmıştı. Onları derimle birlikte çekip kopardılar.

Size şunu söyleyeyim: Bu Lightweest'te armatörün sigortadan tazminat yerine hava aldığı ilk kazaydı. «Gübre Böceği» bize söylediklerinin tümünü mahkemede doğruladı. Kaçacak deliği yoktu.

Şimdi mesleğini değiştirdi, Londra limanında fareleri öldürme işinde çalışıyor. Elinde bir sepetle dolaşıp deliklere arsenikli bayat ekmek atıyor.

İşte! Oysa siz bu olup bitenlerden sonra sigorta şirketlerinin dürüstlüğüne inanmamı istiyorsunuz, ha? Daha o zaman, hastanede, kendi kendime: «Evet, Jim Bearling, eğer yaşamını bin sterline bile sigorta ettirsen, bütün Eski ve Yeni Dünyanın en budala adamı olursun. Yeter artık! dedim.»

S'oma elini masaya vurdu. Çop gözlerini faltaşı gibi açmış, kahkahayla gülüyordu. Gabuniya hastalığı süresince ilk kez gülümsedi.

Çop, S'oma'ya İngiltere'deki ve Sovyetler Birliği'ndeki sigortalar arasındaki ayırımı uzun uzadıya anlatmaya çalıştı. S'oma sonunda anladı, ama hemen teslim olmak istemedi. Homurdanarak başka başka şeylere aynı adın verilmemesi gerektiğini, ortaya mutlaka bir karışıklık çıkacağını söyledi.

S'oma bu sigorta işinden utanmıştı, çok geçmeden kalkıp gitti. Çop kaldı.

Çop, Gabuniya'nın hastalığıyla ilgili olarak sıtma üzerine bitip tükenmek bilmeyen şeyler anlatıyordu:

«Çarlık döneminde Poti'deki garnizon her üç yılda bir sıtmadan kırılırdı. Fena değil, değil mi? «Öldürücü Kafkasya» üstüne asker şarkısı buradan çıkmış. Kızıl saçlı (kaptan doktora «kızıl saçlı» diyordu) burada özel bir sıtma türüne rastlandığını söylüyor. Buna bataklık kaşeksisi(*) deniyormuş. Sizin Mingrel işçilerden yarısı bu hastalıktan yakınıyor. Anımsıyorum, Miha hep şaşar, Adamların ateşi yok, ama ayaklarını bile güçlükle uzatıyorlar derdi. Bu hastalıkta vücut ısısı normalin altına düşüyor. Ama sizinki bataklık sıtması değil, gerçek Poti sıtması. Bu da doğal birşey: Her yerde çürüme, su ve sıcak var, tıpkı Batı Afrika'daki gibi.»

«Siz Batı Afrika'yı gördünüz mü?»

«Görmüştüm» dedi kaptan. «Sırası gelmişken söyleyeyim, zenciler sıtmaya tutulmaz. Malayalılar tutulur, geri kalan tropik bölge halklarının hepsi tutulur, sadece zencilere dokunmaz. Şaşılacak şey! Kızıl saçlıya bunun nedenini sordum. Meğerse, sıtma paraziti vücudumuzda ultraviole ışınlarının etkisiyle gelişirmiş. Oysa, zencilerin derisi siyah olduğundan bu ışınları geçirmiyormuş.»

«Gene uyduruyorsunuz, Çop» dedi Gabuniya. «Sizin konuşmalarınızı seviyorum.»

Çop, Gabuniya'ya kurnaz kurnaz baktı:

«Uyduruyor muyum? Kızıl saçlıya sorun. Bunu hastalığınıza vererek kızmıyorum.»

(*) **Kaşeksi:** Bedensel yada akılsal güçsüzlük.

«Peki, sonra?»

«Kinin, damarların cidarlarında ince bir tabaka oluşturuyor ve uzun süre erimiyormuş. Ultraviole ışınlarını geçirmiyor, ışınları iyice kesiyormuş. Işınlar insan organizmasına giremiyor, sıtma paraziti de ölüyormuş. Kininin gücü buymuş. Ben de sarı sıtmaya tutulmuştum.»

«Nerede?»

«Pasifik okyanusundaki adalarda. Ve, bir düşünün hele, bende bu adalardan kininli bir izlenim kaldı. Kinini çay kaşıklarıyla yiyordum. Aptallaşmıştım, kulaklarım duymaz olmuştu, alkolik biri gibi yalpalıyordum. Muz yiyordum, acı geliyordu, su içiyordum, acı geliyordu. Ellerim mosmordu. İskemleden kalkıp kamaranın içinde yatağıma kadar yürümek büyük bir olaydı. Oranın sıcağı da bana su katılmadık bir yalan gibi geliyordu. İnsan havanın sıcak olduğunu biliyordu, ama sanki hava değil buzdu bu. Miazmalar, kokular, o görkemlilik... Genelde biraz korkunç yerler oralar. Soysuzlaşma. İnsanlar cam gibi gözleriyle oradan oraya koşuyorlar, böğürüyorlar. Saçmalık! Bu lanetli sıtma ülkesinin kökünü kazıyıp onun yerine yeni bir ülke kurmanız çok iyi birşey. Eskiden burada ıvır zıvır şeylerle uğraşılırdı. Sıtma istasyonunda binanın çevresine zamk sürülmüş camlar dizerler ve hangi cama daha fazla sivrisinek yapıştığına bakarlardı. Eğer kuzeydeki cama daha fazla sivrisinek yapışmışsa sivrisinek kuzeyden, doğudakinde daha çoksa doğudan geliyor demekti. Sonra bidonları alır, sivrisineğin geldiği yerlere gider ve bataklıklara gazyağı püskürtürlerdi. Hepsi bu. Çocukça bir uğraşı... Neyse, benim gitme zamanım geldi.» Kaptan telaşlandı. «Gevezeliğe daldım, aptal gibi. Sizin dinlemeniz gerekiyor.»

Gabuniya kaptanı istemeye istemeye bıraktı. Hastalığı sırasında onun gevezeliğini saatlerce dinleyebilir ve «dışarıda», hastane duvarlarının ötesinde neler olup bittiğini sorabilirdi.

BATAKLIĞIN EFENDİSİ

Guliya, Abaşidze'den ava gitmek için izin istedi. Abaşidze ona kuşkulu gözlerle baktı, parmaklarını çizim masasının üstünde tıkırdattı.

Alaylı alaylı:

«Çakalın canı hâlâ ormanı mı çekiyor?» diye sordu.

Guliya keçe şapkasını avcunda utangaçça buruşturarak:

«Son bir kez, katso» dedi. «Sana kesin söz veriyorum. Son kez. İşim var. Çok önemli bir iş, katso.»

«Ne işi?»

«Yakında öğrenirsin.»

«Git bakalım!» dedi Abaşidze. «Ama iki gün sonra dön. Bataklıkları ölçmek için Hopi'ye gideceğiz.»

Guliya gezici atölyeye uğradı. Tesviyeciye tüfeğinin horozunu onarttı. Tesviyecinin yanıbaşına çömeldi ve eğenin, gümüş rengi çeliğin üstünde yürüyüşünü uzun uzun seyretti.

Parlak metal tozları, güneş ışınlarının içinde uçuşuyordu. Güneş, duvardaki bir yarıktan içeri giriyor ve Guliya aynı yarıktan kanalın toprak setini, sıcaktan yorgun düşmüş ormanları görüyordu. Ağaçlar solmuş, ince dallarını yere kadar eğmişlerdi.

«Evet, dostum!» dedi tesviyeci. «Dağlardan sular yürüdüğü zaman burada neler oldu! Mühendis Gabuniya bronz bir büst getirip ocağa attı ve bu bronzdan bir tapa yapmamızı söyledi.»

Guliya şaşırarak sordu:

«Büst mü?»

Tesviyeci gizemli bir sesle:

«Lenin büstü» dedi. «Dediklerine göre, bu büstü Leningrad'dan Tiflis'e, oradan da buraya kadar yanında gezdirmiş ve yitirdiğine üzülüyormuş.»

Guliya yeniden sordu:

«Büst nedir?»

«Şöyle küçük bir anıt, buna büst denir.»

Guliya başını salladı: Evet, biliyordu. Görmüştü büst denen şeyleri. Kadın heykelini anımsadı. Bir süre sustu ve sordu:

«Çok mu üzülmüş?»

«Çok, katso.»

Guliya tüfeğini aldı, tesviyeciye ücret yerine bir demet kuru tütün verdi ve uzaklaştı.

İki gün bataklıklarda dolaştı. Üçüncü gün Poti'ye, «Atıştıracak birşey bulunur» meyhanesine geldi ve patronla uzun uzun fısıldaştı. Yanında içinde ağır birşey olan bir torba getirmişti.

Güneşli bir günde, meyhane bir bayram görünümü almıştı. Beço'nun yaptığı tablonun taze boyaları pı-

rıl pırıl parlıyordu. Boyaların mavi ve sarı yansıları Guliya'yla patronun gözlerinde yanıyordu. Bu, onların konuşmasına son derece neşeli ve kurnaz bir görünüm veriyordu.

Patron burnundan soluyor, coşkulanıyordu. Torbayı eliyle uzun uzadıya mıncıkladı ve başını salladı. Sonra torbayı Guliya'yla birlikte kilere taşıdılar.

Guliya akşama doğru Gabuniya'yı ziyaret etmek için hastaneye gitti. Mühendis, artık iskemlelere ve duvarlara tutunarak koğuşun içinde dolaşabiliyordu.

Guliya kedi gibi yumuşak bir hareketle içeri girdi. Kapıda durdu ve Gabuniya'yı yerlere kadar eğilerek selamladı. Makinayla traş edilmiş kafasındaki kır saçları gümüş gibi parlıyordu.

Gabuniya'ya:

«Merhaba, arkadaş» dedi ve koynundan büyük bir paket çıkardı. «Yalın bir insanın armağanını kabul et. Afiyetle ye ve iyileş.»

Gabuniya ağır paketi açtı. Paketin içinde altın renkli yağla kaplı, islenmiş bir domuz budu vardı. Et hafifçe reçine kokuyordu.

Gabuniya elini Guliya'ya uzattı:

«Sağol, dostum! Sen daha avcılığı bırakmadın mı?»

Guliya dikleşti:

«Bıraktım. Bu son yabandomuzu. Sen beni mahkemeden kurtardığın zaman kendi kendime: Bataklıkta vuracağım son yabandomuzu Smtredili yaşlı makinistin oğlu mühendis Gabuniya'ya hediye edeceğim. Beni o adam etti demiştim. Bu, son yabandomuzu. Bataklıklara ölüm, insanlara da yaşam geldi. Sana birşey daha söylemek istiyordum: Sen odandaki heykelciği ateşe atmışsın. Çok üzüldün mü?»

«Elbette, katso.»

«Tesviyeci de bana öyle söyledi. Üzülme. Yürümeye başlayıp taburcu edilince seninle birlikte bir günlüğüne bataklıklara gideriz, sana nefis birşey gösteririm. Bataklık onu insanlardan saklıyor. Sadece ben gördüm.»

«Nasıl birşey?»

«Acele etme, göreceksin. Bin yıldır bataklıkta duruyor» Guliya güldü. «Nasıl bir zamanlar Prens Dadiani, Mingrelya'nın efendisiydi, ben de bataklıkların efendisiydim. Bataklıkta bulduğum herşey benimdi. O da benim. Madem heykelcikleri seviyorsun, onu sana armağan edeceğim.»

Gabuniya'nın tüm üstelemelerine karşın Guliya bataklıkta saklı olanın nasıl birşey olduğunu söylemedi. Sadece başını olumsuz anlamda sallamakla yetindi.

Sonra meyhaneye gitti. O akşam orada Art'om Korkiya, Beço ve birkaç dost Pati'nin en yürekli insanı olan işçibaşı Miha'nın şerefine içiyorlardı. Miha'nın su baskını sırasında gösterdiği yiğitçe davranış ağızdan ağıza yayılmıştı.

Guliya içeri girince. Art'om Korkiya, şimşir bastonunu tavana doğru kaldırıp bağırdı:

«Duyduğuma göre av köpeğini satmışsın, katso!»

Guliya masaya otururken:

«Bugün av tüfeğimi satıyorum, koca geveze» dedi. «İş güç sahibi adamın tüfek nesine gerek? Ona akıllı eller gerekli.»

KAÇIŞ

Altı ay önce Lapşin, Nevskaya'yla «ak kaçlar» türü çayın tepe yamaçlarına mı, yoksa düzlüklere mi dikilmesinin daha iyi olacağı konusunda tartışmıştı. Lapşin dikimin düzlüklere yapılması konusunda diretiyor, fidanların rüzgardan korunacağını söylüyordu. Nevskaya, çayın, tepelerin yamaçlarına dikilmesini istiyordu. Düzlük yerlerde çayın soğuktan zarar görebileceğini kanıtlamaya çalışıyordu.

Deneme amacıyla hem yamaçlara hem de düzlüklere dikim yapmışlar ve fidanların gelişimini dikkatle izlemeye başlamışlardı. Herkesin ilgisi sürekli olarak çay fidanları arasındaki yarışmadaydı.

Fakat o sırada Lapşin mühendis Gabuniya'yla takışmıştı.

Lapşin ana kanalın açılmasıyla kurutulan topraklara limon dikmeye karar vermişti. Gabuniya buna kesin bir biçimde karşı çıkmıştı. Onun düşüncesine göre, kanalın iki yanındaki topraklar rami yetiştirmeye daha uygundu.

Tartışmaya Kahiani'de karışmış ve Moskova'ya bir rapor göndermişti. Moskova yanıtında rami dikiminin gerekli olduğunu bildirmişti.

Bu olaydan sonra Nevskaya, Lapşin'e, botanikçiler için düzenlenen ilerletici kurslara gitmesi, gerektiğini söylemişti. Lapşin buna alınmış ve Nevskaya'yla konuşmamaya başlamıştı. Bu kadının kendine duyduğu güven onu kızdırmaya başlıyordu. Lapşin Nevskaya'ya iğneli bir söz söylemek için fırsat kolluyordu. Çok geçmeden bu fırsatı elde etti.

Konservatuvardan Provence kamışıyla ilgili bir mektup gelmişti. Konservatuvar bu kamışın Kolhida'da yabani olarak yetişip yetişmediğini soruyor ve Poti yakınlarında bu kamıştan yetiştirmek için bir dikim alanı kurulup kurulamayacağını öğrenmek istiyordu. Lapşin mektubu evirip çevirdi ve omuzlarını silkti: Konservatuvar kamışı ne yapacaktı? Mektubun köşesine ince bir yazıyla:

«Yanıtla Kolhida'da Provence kamışının bulunmadığı bildirilecek» yazdı.

Mektup Nevskaya'nın eline geçti. Nevskaya, Lapşin'in yanına geldi, mektupla yuvarlak, kuru bir kamış parçasını onun masasına koydu ve:

«Yanıldınız» dedi. «Bu kamış burada yabani olarak yetişiyor. İşte örneği.»

«Evet, ama ne yapacaklar bu kamışı?»

«Nasıl ne yapacaklar? Bu kamıştan flüt, fagot, obua yapılır.»

«Bizim düdüklerle uğraşmaktan daha ciddı işlerimiz var.»

«Peki, müzik ciddi birşey değil mi?»

«Bir hiç yüzünden bir sürü gürültü» dedi Lapşin. «Benim müzik üstüne söyleyebileceğim bu kadar.»

Nevskaya kıpkırmızı oldu. Kolhida'da yeni bir doğanın yaratılmasına, en güçlü senfoniye konu olabilecek böyle bir olaya katılan bir insan böylesi barbarca şeyleri nasıl söyleyebilirdi?

Lapşin akşam geç vakit «Atıştıracak birşey bulunur» meyhanesine gitti. buraya eski alışkanlıkla meyhane deniyordu. Aslında meyhane çoktan kooperatif yemekhanesine dönüştürülmüştü.

Lapşin'de uykusuzluk başlamıştı. Bundan Kolhida'nın hamama benzeyen iklimiyle Nevskaya'nın küstahlıklarını sorumlu görüyordu. Kendi deyimiyle «sinirsel öfke» uyandırıyordu bu küstahlıklar onda. Meyhaneye şarap içmeye uğramıştı, şarabı içtikten sonra derin bir uykuya dalmayı umuyordu.

Meyhane tenhaydı. Patron tezgahın başında gri bir baykuş gibi uyukluyordu. Donuk lambalar Beço'nun tablosunu aydınlatıyordu.

Lapşin tabloya dikkatle baktı. Herşey nasıl da karmakarışıktı burada! Ağuağacının yaprakları böyle mi olurdu? Neden sanatçılar gerçeği her zaman kendilerine göre yeniden biçimlendiriyorlardı ve ne gereği vardı bunun?

Lapşin uzaktaki bir masada Gabuniya'yla Nevskaya'yı gördü. Gabuniya, Lapşin'e seslendi ve ona bir sandalye uzattı. Lapşin istemeye istemeye oturdu. Nevskaya'nın orada bulunuşu onu rahatsız ediyordu.

Lapşin söz açmak için kıskıs güldü ve:

«Bu tabloya baktıkça şaşkınlığım artıyor» dedi. «Bunlar da limon mu? Birer bira şişesi sanki!.. Ya yapraklar! Yeşil renkli tabak-çanak parçası bunlar... Sonra, Rion sığ olduğu için vapurlar hiçbir zaman girememiştir buraya, Kolhida'daki bitki örtüsü de resimdeki kadar çeşitli olmayacak. Sanatçıların herşeyi akıl-

larına estiği gibi değiştirmelerine neden izin verildiğini anlamıyorum.»

Gabuniya gülümsedi. Lapşin soğuklaştı:

«Bundan ne anladığınızı sormama izin verir misiniz?» dedi, kendine bile iğrenç gelen bir sesle. «Bu boya bulaşığında ne buluyorsunuz?»

«Geleceği» dedi Gabuniya. «Bu arada birşey sorayım: Siz Lenin'i ve Pisarev'i okudunuz mu?»

«Birşeyler okudum.»

«Size anımsatayım.» Gabuniya ağır ve isteksiz konuşuyordu. «Lenin en ilkel ortak düşüncede bile bir parça düşgücü olduğunu söylüyor, en ciddi bilimde de düşgücünün rolünü yadsımanın saçma olduğunu belirtiyor. Hayalgücü olmasaydı kolmataj olamayacağı gibi Kohlida'da okaliptüs ormanları da olamazdı.

Lenin, Pisarev'e dayanıyordu bunları söylerken. Pisarev yaklaşık olarak şöyle yazmıştı: "Eğer insan ileri doğru koşamasa ve ellerinin altında henüz biçimlenmeye başlayan yapıtın bitmiş durumdaki tablosunu düşünde canlandıramasaydı hangi nedenlerin insanı sanat, bilim ve pratik yaşam alanlarında geniş ve yorucu çalışmalara girişmeye ve bunları sonuna dek götürmeye zorladığını anlayamazdım." Görüyorsunuz ya, hemen hemen ezbere alıntı yapıyorum, oysa ben sıtmanın belleğimi mahvedeceğinden korkuyordum. İşte sorunuzun cevabı, Beço'nun tablosunda geleceğin Kolhidası var. Bu tabloya bakarken Beço'nun çizdiği ülkede yaşamak istiyorum. Ve o ülkede yaşayacağım.»

Lapşin sararak:

«Çok güzel!» dedi. «Bunu kabul etmek gerekiyor. Ama buraya çizilmiş olan şeyin gerçeğe benzemeyişini neyle haklı çıkarıyorsunuz?»

Nevskaya bakışlarını Lapşin'e kaldırdı:

«Neyle mi?» diye sordu. «Her türlü yaratıcılığın, bu arada bilimsel yaratıcılığın da, çevrenin, aptalca ve çıplak bir biçimde kopya edilmesinin bittiği yerde başlamasıyla. Doğa üretir, ama yaratmaz. Yaratan yalnızca insandır.»

Lapşin karşılık vermedi. Nevskaya'yı doğru dürüst anlamıyordu.

Tartışmanın hararetli bir anında meyhaneye kent bahçesinden iki kemancı girmişti. Boş bir masanın başında sessizce oturuyor ve kemanlarının tellerini dikkatlice tırnaklıyorlardı.

Çevreye, sanki kemanların içinde kristal bilyalar varmış gibi, ince sesler yayılıyordu.

Lapşin'in suskunluğuna ve yorgun görünüşüne şaşıran Nevskaya ona gereğinden daha sert bir biçimde salsıldıklarını düşündü ve yumuşak bir gülümsemeyle:

«Siz müzikten pek hoşlanmıyordunuz, değil mi?» dedi. «Kemancılar size şimdi bir arya çalacaklar...» Nevskaya Lapşin'e doğru döndü. «Nasıl yanıldığınızı göreceksiniz.»

Müzisyenlere yaklaştı ve «Maça Kızı»ndan Liza'nın «Bir bulut geldi, fırtına getirdi...» diye başlayan aryasını çalmalarını rica etti.

Gabuniya müzisyenlerin masasına bir şişe şarap koydu.

Müzisyenler aralarında konuştular ve kemanlarını uyumlu bir hareketle omuzlarına kaldırdılar. Bu kaygılı ezgi meyhaneciyi uyandırmıştı. Gözlerini ovuşturdu, esnedi ve bakışlarını kemancılara dikti. Ömrü boyunca tezgahın arkasında oturmuş olan bu şişkonun pörsümüş yüzünde gülümseyişe benzer birşey belirmişti.

Kemanlar, sanki kendi seslerinin verdiği acıyla, ağlıyorlardı. Sonra birden sustular. Meyhaneci derin bir iç geçirdi.

Nevskaya Lapşin'e sordu:

«Nasıl?»

«Hiç!» Lapşin ayağa kalktı. «Sanırım, müzik yalnızca aşıkları ilgilendiriyor. Eğer birisi müzikle ilgileniyorsa, doğal olarak, müziğe değin herşeyle de ilgilenmeli. Provence kamışıyla bile.»

Nevskaya patladı:

«Ne demek istiyorsunuz?»

«Yalnızca sizin duygusal olduğunuzu.»

Nevskaya:

«Saçma!» dedi ve başını çevirdi.

Ortalığa tatsız bir sessizlik çöktü. Lapşin öcünü almıştı. Meyhaneden çıktı. Meyhaneci kıllı göğsünü kaşıdı ve gözleriyle Lapşin'in çıktığı kapıyı işaret ederek:

«Sevimsiz!» dedi.

Çok geçmeden Lapşin'in eline ikinci kez bayram etme fırsatı geçti. «Ak saçlar» türü çay, yamaçlarda da, düzlükte de aynı biçimde boy atmıştı. İçlerinde Kahiani'nin de bulunduğu bazıları düzlüklere dikilen fidanların daha iyi olduğunu bile düşünüyorlardı: Bunlar daha fazla yaprak vermişti ve daha sağlamdı. Nevskaya yanıldığını kabullendi ve Lapşin'den özür diledi.

Her iki dikim alanından da en genç ve henüz yapışkanlığını yitirmemiş yapraklar toplanarak çay fabrikasına gönderildi. Çayın tat bakımından sınanması gerekiyordu.

Fabrika her iki çayı da hazırladı ve geri gönderdi. Nevskaya çay örneklerini eve getirdi, yeniden deneme istasyonuna gitti.

Çop her iki tür çayı da derhal demledi. Aklına, yelkenlide, tayfaların bu çaydan çalıp, rengi yeşile kaçan, inanılmaz derecede hoş kokulu bu içki hazırlayıp içişleri gelmişti.

Nevskaya akşam geç vakit döndüğünde Çop'u büyük bir coşku içinde buldu. Çop odanın içinde dolaşıyor ve birine müthiş sövgüler savuruyordu. Nevskaya ve Hristoforidi'nin gene bir aptallık yaptığını düşündü, çocuğa arka çıkmayı düşünüyordu ki, kaptan onu gördü ve bağırdı:

«O yavan herifin burnunu sürttünüz! Kutlarım! Onun çayından içtim, midem bulanıyor: Sanki kaynatılmış süpürge. İsterseniz kendiniz deneyin.»

Nevskaya'ya bir fincan çay doldurdu. Çayda gerçekten de bakıroksit kokusu vardı.

Çop zafer kazanmış gibi:

«Bu adam Sovyet yarı tropiklerini gözden düşürüyor!» dedi. «Şimdi bir de bunu deneyin, sizinkini.»

Nevskaya denedi. Bu çayın sert kokusu sanki bambaşka bir türe aitti.

«Birinci kalite!» diye bağırdı Çop. «Birinci kalite! İkisi de "ak saçlar" türü.»

Nevskaya tat ve kokudaki bu farkın nedenini düşündü. Anlaşılan bunun nedeni, yamaçların daha ılık ve kuru oluşuydu. Düzlüklerde soğuk hava takılıp kalıyordu. Nevskaya birçok gözlem yapmıştı ve hava her zaman, özellikle kışın, düzlüklerde yamaçtakine göre beş derece kadar daha soğuktu. Çay deneyi, mikroskopik iklimin bu derece kesin bir biçimde dile geldiği Kolhida'da tropik bitki dikiminin ne denli olağanüstü bir titizlikle yapılması gerektiğini ortaya koyuyordu.

Birkaç gün sonra Çakva'dan her iki çay türünün

analizi geldi. Lapşin'in çayının orta kalitede, Nevskaya'nınki de en yüksek kalitede bulunmuştu. Aynı gün Lapşin, Kahiani'ye ayrılmak için başvurdu. Öfkelenen Kahiani'yle uzun uzun tartıştılar. Kahiani akıl erdiremiyor ve omuz silkiyordu.

Onun düşüncesine göre insanlar iyice aptallaşmıştı. Ne istiyordu? Dinlenmek mi? Araştırmaları bırakmadan burada da dinlenmek olanaklıydı. Güneş mi? Burada gereğinden fazlası vardı. Deniz de öyleydi. Kolhida'nın havası çok güzeldi. Sessizlikse, özellikle Lapşin'in oturduğu varoşta istemediğin kadardı, köpek sesi bile duyulmuyordu. Ülke değil bir şiirdi bu. Lapşin direndi ve Kahiani kabul etti. Zaten daha çok ilke açısından karşı çıkıyordu. Lapşin çıkınca Kahiani homurdandı:

«Eğer bir kadın benim gibi yaşlı bir mühendisten baskın çıksaydı kulu-kölesi olurdum. Şuna da bak, alınmış! Neden gitmek istediğini anlayamıyorum! Amma da çapraşık bir adam! Onur herkeste var, ama onu, zamanında cebine saklamayı, zamanında da cepten çıkarmaya bileceksin, katso!»

ART'OM KORKİYA'NIN SÖYLEVİ

Hristoforidi küçük bir Mingrel pionerinin(*) potinlerini hararetle boyuyordu. Pionerin adı Sosoy'ydu.

Soso potinlerin parlak burunlarında geniş, güleç yüzünü ve yepyeni, kırmızı kravatını görüyordu.

Soso'nun dedesi Art'om Korkiya, bastonuna dayanmış, yanında duruyordu. Potinlerin boyanışını izliyor ve Hristoforidi'ye homurdanıyordu. Uyanık Rum yavrusu az boya koyuyor gibi geliyordu Korkiya'ya. Hristoforidi küçümser bir tavırla tersledi:

«Ne kadar az boya koyarsan o kadar çok parlar. Sıktın be!»

Art'om Korkiya o güne kadar böyle bir bayram yaşamamıştı. Torunu, bu küçük oğlan, pioner olmuştu. Korkiya bu ünvanı Şalva Gabuniya gibi bir mühendis olmanın ilk basamağı sayıyordu.

Ama hepsi bu kadar değildi. Pioner örgütü, biliadamlarına, Kolhida'ya verdikleri emeklerden ötürü teşekkür etme görevini Soso'ya vermişti.

(*) **Pioner:** Sovyetler Birliği'ndeki çocuk örgütünün üyesi (Ç.N.).

Hristoforidi, Soso'ya sordu:

«Söylevi nerede vereceksin, altın çocuk?»

Soso alınır gibi oldu: Bu soruda bir alay sezinlemişti. Ama öfkeli ayakkabı boyacasından korkuyordu, Hristoforidi'nin, cebinde bir sapan taşıdığını biliyordu ve sesini çıkarmamaya karar verdi.

Soso'nun çevresinde bir kalabalık toplanmaya başlamıştı. Denizcilerin giydiği türden mavi bir ceket ve mavi pantolon giymiş olan Guliya, adalı ihtiyar çamaşırcı kadın ve sonunda milis Grişa yaklaştılar.

Korkiya bağırmaya başladı; alçak sesle konuşmayı bilmiyordu.

Bağıra çağıra bilginlerin Poti'de bir sergi açtıklarını, burada yeni meyve ve sebzelerin, çeşit çeşit değerli bitkinin gösterileceğini, serginin açılışında Soso'nun bir konuşma yapacağını söylüyordu. İnsanın Pravda'da bile okuyamayacağı türden bir konuşma olacaktı bu.

Grişa:

«Bu yaşlı böbürleniciyi dinlerken güleceğim geliyor» dedi. «Onun okuması-yazması yoktur ve Pravda'yı hiçbir zaman okumamıştır.»

Korkiya bozuldu:

«Yaşıl bir adama böyle sözler söylemek günahtır. Ben okuma bilmiyorum, ama bu çocuk Poti'den Kutaisi'ye kadar tüm milislerden daha iyi okuma biliyor.»

Bir tartışma başladı. Bağırışlar Hristoforidi'yi bıktırınca fırçaları sandığın üstüne var gücüyle vurdu. Taştışanlar sustular. Hristoforidi boya için para almayı reddetti.

İlgisiz bir tavırla:

«Pionerlere parasız!» dedi ve yaptığı bu soylu davranış yüreğini gururla doldurdu.

Korkiya torununun elinden tutup caddeye yürümeye başladı. Kısa bir süre önce yağan yağmurla yıkanan bugün ona bir bayram gibi geliyordu. Solmuş yaşamının üstünde yeni bir güneş gibi yükselmişti bugün.

Korkiya serginin açılışında söyleyebileceği belirsiz ve görkemli sözler düşünüyordu. Eğer başarabilirse bu sözleri bugünlerde ana kanalın açılacağı Horga'nın en yaşlısı olarak söyleyecekti doğal olarak.

Nevskaya açılıştan önce bütün bir gün ve bütün bir gece sergideydi. Salonda Çop'la ondan başka hiç kimse yoktu. Çop gevezelik etmeyi deniyor, ama Nevskaya isteksiz ve yersiz yanıtlar veriyordu. Canı konuşmak istemiyordu. Çop bunu sezdi ve sesini kesti.

Nevskaya bitki ve meyvelerin önünde tek tek duruyor onları, sanki ilk kez görüyormuş gibi, dikkatle inceliyordu.

Bitkilerin arasında asılı duran elektrik ampulleri göz kamaştıran beyaz birer böceğe benziyordu. Yapraklar ampullerin ışığını boğuyordu.

Nevskaya kulak kabartıyordu. Yaprakların belli belirsiz hışırtısını, dalların çıtırdayışlarını, suyu emen toprağın sesini duyuyordu sanki.

Bütün bu bitkileri tanıyor, seviyordu, onların kaprislerine ve güçsüz yanlarına alışmıştı, onların açık ve gizli zenginliklerinin değerini biliyordu. Bu suskun varlıklar köklerinde, gövdelerinde, kabuklarında, çiçek ve tanelerinde değerli özsular hazırlıyorlardı.

Bu özsular, tıpkı eski, hoş kokulu bir şarap gibi, çeşit çeşit ve sertti. İçlerinde şifalı olanlar, hoş kokulu olanlar, besleyici özsular, çürümeden koruyanlar, baş döndürenler, ayıltanlar, kauçuk gibi koyu olanlar, akışkan, yağlı özsular ve açlık giderenler vardı.

Bitkilerin damarlarında çapraşık ve şaşırtıcı bir

kimyasal dönüşüm süreci sürüyordu. Güneş, hava, tatlı su, Rion çamuru ve karanlık -evet, karanlık, çünkü gece karanlığı olmadan yaşayamıyordu bitkiler- bunların tümü, kokusu baş döndüren meyveleri oluşturuyordu.

Nevskaya bitkilerin çevresinde dolaşırken önünde görkemli bir dünya açılıyordu. İnsanlığın, onun maddi kültürünün tüm tarihi, tüm coğrafya bu sakin ağaçlara dolmuştu.

Burada bambular, okaliptüsler, nişastalı, tatlı, pembe yerelmaları ve her biri sekiz kilo gelen Japon turpları vardı.

İri greyfurtların tadı portakal ve limonu andırıyordu.

Limon, portakal ve mandalina gibi turunçgillerde gizemli C vitamini vardı. Eğer besine bu vitamin katılmazsa kutup keşif yolculuklarının hastalığı olan skorbüt başlıyor, dişetlerinden kokuşmuş kan akıyor, insanlar güçsüzleşen dişlerini ağızlarından parmaklarıyla hiçbir acı duymadan çekip alıyorlar ve her hareket insana bir angarya gibi geliyordu.

Bu bitkiler çocukların sadık dostlarıydı. Japon mandalinalarının yapraklarının çocuk ellerine benzeyişi boşuna değildi. Nevskaya bu yapraklara dokundu: Yaprakların üzerinde, tıpkı çocukların ellerinde olduğu gibi, parlak kabarıklar vardı. Bu türün, küçük mandalina ağaçlarının herbiri yılda dört bin kadar meyve veriyordu. Çiçek açtıkları zaman yapraklar görünmez oluyordu.

Nevskaya portakalları elden geçirdi. İşte en kaba portakal türü olan Rize portakalları. Her sonbahar Türkler bu portakalları takalarla Trabzon'dan getiriyorlardı. Ham portakallardan oluşan piramitleri taşı-

yan takalar limanda yalpalıyor ve kayıkçılar portakalları çuval çuval satıyorlardı.

İşte keskin bir şarap tadındaki portakallar. İşte fındık büyüklüğündeki portakallar.

Şafağın sarı ışığıyla yıkanmışa benzeyen soğuk limonlar, serilen otların üzerinde yatıyordu. Nevskaya eline bir misket limonu aldı. Saydam bir limondu bu. İnce kabuğundan çekirdekleri görünüyordu. Bu limon sert kışlara dayanabiliyordu.

Nevskaya bu meyvelerin tümünün Kolhida iklimine ve Kolhida'nın ender olarak kar yağan kışlarına dayanacağına inanıyordu. Yalnızca biraz korumak gerekiyordu. Kolhida'nın eskileri nazik bitkilerin soğuktan fazla, kardan öldüklerini anlatıyorlardı: Dallar karın ağırlığına dayanamayıp kırılıyordu.

Poti'ye kar ender olarak yağıyordu. Bu yarıtropik kar'ı kuzeydekinden farklıydı: Yosuna benzeyen, bol ve ağır bir kardı buradaki.

Nevskaya saate bir gözattı. Vakit geceyarısını geçmişti. Çop'a beklememesini ve eve gitmesini rica etti. Çop gitti.

Nevskaya acı portakalları uzun uzun kokladı. Eskiden düğünlerde bulunması gereken portakal çiçeğinden en hoş kokulu esansların yapımında yararlanılıyordu.

Mavi bir tozla örtülü, al renkli Trabzon hurmaları dokunmaya gelmiyor, hemen bozuluyorlardı. İki kilo gelen kocaman meyvelerdi bunlar, şeker ve meyve suyu yapmakta kullanılıyordu.

Trabzon hurmasının yanında böbrek hastalarına iyi gelen alçakgönüllü muşmulalar, tel bir kafesle ayrılmış olarak Çin lakı ve laleağacı örnekleri duruyordu. Bu ağacın dikey katları bütün normal ağaçlardaki gibi

birbirine paralel değildi, karışık düğümler oluşturuyordu. Bu özellik ağaca esneklik ve sağlamlık veriyordu. Laleağacı uçak pervaneleri için yetiştiriliyordu.

Nevskaya şeftalinin pembeden sarıya kadar her renginden hoşlanıyordu. Ayva tüyüyle örtülü bebek yanaklarını anımsatıyorlardı. Tek bir şeftalinin suyu bir bardağı doldurabiliyordu.

Nevskaya lifli bitkiler bölümüne geçti. Burada biçimli, ama görünüşte pek birşeye benzemeyen bir ısırgan türü vardı: Rami.

Ana kanalın kuzeyinde geniş rami ekim alanları kurulmuştu. Rami yılda iki kez biçiliyordu. Bu basit ısırganın her hektarından sekizyüz kilo sarımsı renkli, parlak ve ipek gibi sağlam lif alınıyordu.

Gene orada sivri kardeşkanı yaprakları vardı. Limanın en güçlü hamalları bile bunları parçalayamıyordu; sadece elleri kesiliyor, kan ter içinde kalıyorlardı.

Ve en sonunda, burada eski denizci kaptan James Cook'un armağanı olan Yeni Zellanda keteni vardı.

Nevskaya, Çop'un Cook üstüne anlattıklarını anımsadı. Her meslekte güzel gelenekler bulmak olasıydı. Çop sağduyuyla yiğitliği, alçakgönüllülükle görkemli davranışları özünde birleştiren sert ve yalın kaptanların adlarını anımsayınca içinde bu gelenekler özel bir güçle alevleniyordu.

Çop onların yaşam öykülerini biliyordu ve saatlerce söz edebilirdi onlardan.

Nevskaya bu adamın, belleğinden, son derece ilginç bilgi serpintilerini sakladığına gittikçe daha çok inanıyordu.

Çop, Cook'tan fönden sonra sözetmişti. Lapşin'in davranışını anımsamış ve Nevskaya'ya:

«Lapşin bir bilimadamı» demişti. «Bense konunun yabancısıyım. Kaptan Cook ömrü boyunca cahil bir adam sayılmıştı. Bilginler onu deneyimli bir denizci ve keşif gezileri yönetmeni olarak hoşgörüyle karşılıyor, ama araştırmacı olarak hiç değer vermiyorlardı. Düşündüklerini düzgün bir biçimde anlatamayan bir kişiden ne beklenebilirdi! Cook bunu biliyor ve ne tayfunlardan, ne buzlardan, ne tanrıdan, ne şeytandan korkan bu denizci, bilimadamlarından müthiş korkuyor, onların önünde kekelemeye başlıyor ve düşüncelerini çok seyrek olarak günlüğüne kaydediyordu. Düşünceleri kendisine biçimsiz geldiği için bunları kağıda geçirmekten bile korkuyordu. Fakat bazen Cook'un rüzgarlar, bulutlar, enlem ve boylamlar üzerine aldığı noktaların arasında beklenmedik satırlara rastlanır. Cook buzlarla fırtınaların arasından bir çılgın gibi Antartika'ya varmaya çalışırken, mürettebat bu sakin kaptanın tanınmayacak kadar değiştiğini düşünüyor ve Cook, günlüğüne şöyle yazıyordu: «Bu yerlerin güzelliği yüreğimi hayranlık ve dehşetle doldurdu.»

Nevskaya lifli bitkilerden sonra çok güzel bir yağ veren tung ağaçlarının yanından geçip ıtır çiçeklerinin yanına gitti.

Yaprakları avcunda ovaladı ve ıtır yağının keskin kokusu ona güneşli taşrayı, yaz günlerini ve ince perdelerin arkasındaki ıtır saksılarını anımsattı.

Eskiden ıtır küçümsenir, onun küçük burjuva ve kasabalıların çiçeği olduğu söylenirdi. Aslında bu, işçi mahallelerinin çiçeği, işçi mahallelerindeki yoksulların zorlu yaşamına güzellik veren tek çiçek, güneşli ülkelerden oraya gelen bir konuktu. Itır ucuzdu ve kömür kokusunun en çok sindiği bodrumlarda bile hızla büyüyordu.

Nevskaya haksız yere aşağılanan ıtırlara dokundu. Üzerinde yuvarlak yelpazeye benzeyen çiçekler olan dallarını yukarı doğru uzatmışlardı. Kriptomerlerin tüylü dalları ise onların üzerine uzanmıştı. Üstlerinde, yaban mersini salkımları gibi, binlerce ufak, cendereden geçmişe benzeyen yumru vardı.

Sebzelerden nemli toprak, kuru puroluk tütünlerden de tatlı bir toz kokusu yükseliyordu. Ağır pirinç ve buğday teneleri dağ gibi yığılmıştı.

Nevskaya kafurlu defnelerin yanındaki divana oturdu. Yorgunluktan başı ağrımaya başlamıştı, kafur kokusu ise baş ağrısını dindiriyordu. Yağ ağacının, üstü kalın ve sert bir yağ tabakasıyla kaplı meyvelerine dokundu. Çin'de bu yağdan çok güzel mum ve sabun yapılıyordu.

Nevskaya Kolhida'da onbeşbin türlü tropik ve yarıtropik bitki yetiştirilebileceğini biliyordu. Sergide toplanan zenginliklerin tümü bu ülkenin geleceğini yalnızca sezdiriyordu.

Uyuklamaya başladı. Bir rüzgarla uyandı. Rüzgar açık pencereden içeri esiyor, yaprakları kıpırdatıyor ve su birikintilerinin parlak yansımalarını tavanda gezdiriyordu.

Rüzgar Nevskaya'nın saçlarını dağıtmış, gözlerini kaşındırmış, dökülen ıtır yapraklarını yere saçmıştı.

Nevskaya dışarı çıktı. Islak kaldırımlar deniz kokuyordu. Mandalar turp yüklü bir arabayı çekiyorlar, mavi, hüzünlü gözleriyle Nevskaya'ya bakıyorlardı. Arabacı uyuyor, turplardan su damlıyordu.

Sokaklar boştu. Sadece milis Grişa kavşakta durmuş sigara içiyordu. Nevskaya'ya gülümsedi ve elini şapkasının siperine götürerek selam verdi.

Güneş yavaş yavaş doğdu.

Nevskaya limana gitti ve dalgakırandan denize girdi. Arasıra dalgakıranın bir ucundan öbür ucuna doğru hüzünlü bir uğultu geçiyordu, uyku sersemi taşlara çarpıp parçalanan dalgaların sesiydi bu.

Su çok soğuktu, yorgunluğunu bir anda alıvermişti. Nevskaya giyinirken güneş limanı, iskelelerin önündeki sakin suyu ve vapurun paslı bordalarını bir uçtan öbür uca dek doldurmuştu.

Geminin güvertesinden ince bir duman tütmeye başlamıştı. Gemiciler bordanın kıyısında yıkanıyor, gülüşüyor, birbirlerini sırtlarını dürtüklüyor ve enselerinden içeri su döküyorlardı.

Bir istavrit sürüsü sakınganlıkla su bitkilerine yaklaştı, bitkilerin yanında, saydam suyun içinde biraz oyalandı ve gümüş renkli serpintiler halinde dağıldı. Su bitkilerinin arasından öfkeli bir yengeç fırladı, patlak gözleriyle taşların üzerinden yan yan seğirtmeye başladı.

Nevskaya eve döndü ve Yoloçka'yla Çop'u uyandırdı. Serginin açılışına gitmek için hazırlanmaları gerekiyordu.

Sergi, öğleye açıldı. Horga, Supsa, Senaki ve Anakliya'dan birçok kolhozcu gelmişti. Gabuniya'yla Miha, Pahomov da oradaydılar.

Sergi Kahiani'nin yaptığı bir konuşmayla açıldı.

Kahiani:

«Yoldaşlar!» dedi ve sert bakışlarını toplananlar üzerinde gezdirdi. «Size küçük bir sorum var. İçinizden kim sıtmaya tutuldu? Lütfen sıtmaya tutulmuş olan herkes elini kaldırsın... Evet! Herkes hastalanmış, sadece şu kırmızı kravatlı küçük çocuk bu kötü hastalığa tutulmamış.

Sıtma nedir? Sıtma yoksulluk demektir, yoldaşlar! Ülkemiz sıtma yüzünden yoksuldu, bataklıklarda ne kadar ölmüş ve terkedilmiş köy olduğunu siz kendiniz bilirsiniz.

Oysa Kolhida Sovyetler Birliği'nin en zengin toprağı, Şato Rustaveli(*) ve Aleksandr Puşkin gibi şairlerin diliyle konuşursak, en ılık, verimli ve güneşli topraktır.

Fakat bu toprak bataklıkların altında. Biz, bataklıkları kurutup, burada tropik bir bölge yaratacağız. Bu sergide ilk ağızda Kolhida'da yetişecek bitkilerin tümünü göreceksiniz.

Bu altın topraklarda -yaptığım karşılaştırma için özür dilerimmısır ve darı gibi kaba şeyler yetiştirmek için son derece büyük bir suç olurdu. Siz yaşamınız boyunca bunları yetiştirdiniz, şimdiyse çay, mandalina, rami ve limon yetiştireceksiniz. Deniz kıyısı, Anakliya'dan Kobuleti'ye kadar, dinlenme yerlerinden oluşan bir şeritle dolacak.

Ama yaptığımız işin değeri yalnızca bataklıkları kurutup yeni bir toprak yaratmamızda, eski bataklık bitki örtüsünü, yani kızılağaçlarla hasırotlarını kökünden yok edip tümüyle yeni bir bitki örtüsü yetiştirmemizde değil. Çalışmamızın anlamı yalnızca bu değil, yoldaşlar. Çalışmalarımızın önemi aynı zamanda genç, sağlıklı bir kuşak yetiştirmemizde.

Siz günde dört saatten fazla çalışamıyordunuz. Sıtma sizi paçavraya çeviriyordu. Ahşap evlerde sürünüyor, inliyor, bacağınızı kımıldatamıyordunuz. Bu yüzyıllardır sürüyordu, yoldaşlar. Ama artık böyle birşey olmayacak. Hastalığı öldüreceğiz ve çocuklarımızın yanakları cennet elmaları gibi pespembe olacak...»

(*) **Şato Rustaveli:** XII. yüzyılda yaşamış büyük Gürcü şairi (Ç.N.).

Kahiani ozansı bir karşılaştırma yaptığını anladı ve kızardı.

«Nemli bir yarı tropik bölge yaratıyoruz. Sosyalist çağa yaraşır bir doğa yaratıyoruz. Ama unutmayın ki, yoldaşlar, doğa sağduyulu insanın sürekli ve uyanık gözetimi olmadan gelişemez. Yeni doğayı koruyun, yoksa yabanileşir.

Dünya tarihi, insanın, elden bıraktığı durumlarda, doğanın yozlaştığını kanıtlayan birçok örnek vermiştir. Kocaman, tatlı meyveler veren şu incir ağacını kendi haline bırakın, on yıl sonra soysuzlaşacaktır. Meyveleri fındık büyüklüğünde kalacak ve tadını yitirecektir. Yabani üzümle işlenmiş üzümün, yabanelmasıyla işlenmiş elmanın arasındaki farkı hepiniz çok iyi bilirsiniz. Bu iki kere ikinin dört ettiği gibi gerçektir, ama bazıları...» Kahiani, Vano Ahmeteli'ye baktı. «Buna uzun süre inanmak istemediler...»

Müzisyenler tellere vurdular. Korkiya, Soso'yu sırtından itti.

Çocuk çıktı, pancar gibi kızardı ve Gürcüce birkaç söz söyledi. Mingrel çocuklarının yeni ormanı ve ağaçları koruyacağından, mutlu bir ülke yaratan mühendislere yardım edeceğinden sözediyordu.

Çocuk çok alkışlandı. Orkestra yeniden bir tören havası çaldı. Kolhozcuların arkasına sinen Hristoforidi kıskançlıktan kuduruyordu.

Sonra Pahomov ve Nevskaya konuştular. Sonunda ihtiyar Art'om Korkiya çıktı ve kalabalığın içinde bir kıpırtı oldu.

Korkiya Kahiani'ye doğru eğildi, ağzını açtı, biraz düşündü ve:

«Madlobeli, katso,»(*) dedi.

(*) **Madlobeli katso:** (Gürcüce) Sağol, dostum (Ç.N.).

Yeniden ağzını açtı, bir süre sustu, bir hırıltı çıkardı ve şimşir bastonunu Kahiani'ye uzattı.

Korkiya bu bastonla övünüyordu. Yirmi yaşındayken kesmişti onu. Demirden daha sağlamdı bu sopa. Kahiani'nin bununla ömrünün sonuna kadar dolaşmasını ve yüz yaşına dek yaşamasını istiyordu.

Kahiani bastonu aldı ve ihtiyarla öpüştü. Orkestra uyumlu bir marş çalmaya başladı ve herkes sergiyi görmek için yürüdü.

Akşam Art'om Korkiya meyhanede Beço'yla, Guliya'ya sabah serginin açılışında yaptığı parlak konuşmayı anlatıyordu.

«Herkesin önüne çıktım ve şöyle dedim: "Ömrüm Horga'da geçti ve tarlalarım her gün su altında kaldı. İki kere bataklıklara saplandım ve sadece çadiyle(*) peynir yedim. Sıtma vücudumu kuruttu, derimi gerdi. Üç oğlum sıtmadan öldü." Böyle dedim onlara. "Size teşekkürler" dedim "Yaşlılar adına! Torunlarımız ve torunlarımızın çocukları adına teşekkürler! Sovyet yönetimi bizim iyi yaşamamız için bunca para harcıyor. Ne para, katso! Makinalar, mühendisler, işçiler kaça patlar! İnsan aklının da bir değeri vardır!" Böyle dedim onlara sergide. "İşte benim torunum" dedim. "Dedesinden daha akıllı. Yeni zaman, oynak ata binmiş bir binici gibi koşuyor ve biz yaşlılar, gerçi geri kalıyoruz ama peşisıra koşuyoruz. Çünkü binici emin bir yoldadır ve biz artık yolumuzu yitirmekten korkmuyoruz." Böyle dedim, katso. Herkes alkışladı, hatta müzik bile gümbürdedi.»

«Abartıyorsun» dedi Beço. İhtiyarın serginin açılışında tek söz söylemediğini biliyor, ama nezaket olsun diye sesini çıkarmıyordu.

(*) **Çadi:** (Gürcüce) Gürcü ekmeği (Ç.N.).

«Hayır, abartmıyorum» dedi Korkiya. «Artık zenginler ve menşevikler, Senaki'deki ayaklanmayı düzenleyen kişiler yok, insanlar birbirine karşı güleryüzlü olmak zorunda. İşte hepsine bunları söyledim, katso.»

Guliya inanıyor ve şaşırıyordu. Serginin açılışına gitmeye çekinmişti ve şimdi buna pişmandı.

«Beş gün sonra» dedi. «Gabuniya ana kanalı açacak ve dağlarla ormanlardan gelen su Hopi çayına, oradan da denize akacak. Beço, Gabuniya benden seni bulup kanala gelmeni söylememi istedi.»

«Neden?»

«Evleri süsleyip takın üstüne altın sözler yazacaksın.» Beço gülümsedi:

«Ohoo! Prens Dadiani'lerin hiçbirinin görmediği bir bayram düzenleyeceğiz.»

Guliya, Art'om Korkiya'nın omzuna vurdu:

«Sana da bir sır, koca geveze. Önemli bir sır. Bugün seninle birlikte kanala, yarın da bataklıklara gideceğiz ve sen benim Gabuniya için büyük bir iş yapmama yardım edeceksin.»

«Nasıl bir iş, katso?»

«Sus! Bu politikadır. Burada susmak lazım.»

Korkiya başıyla onayladı. Gerçi yaşlıydı ama, son bir kez bataklıklara gidecekti, varsın olsun. Samtredili yaşlı makinistin oğlu Gabuniya için bataklığa gidip gelmeye değerdi. Politika için olsa bile!

FASİSLİ KADIN

Art'om Korkiya, Guliya'nın gizemli görünüşünden o kadar etkilenmişti ki yol boyunca konuşmadı.

Telaşlı bir gün olmuştu bu. Sabahleyin Guliya'yla birlikte iki mandaya baltalarını, küreklerini, hasırlarını ve iplerini yükleyip cengellerin yolunu tutmuşlardı.

Mandalar isteksizce yürüyor, durmadan bataklığın içine yatmaya çabalıyorlardı. Guliya onların mavimsi sağrılarına öyle şiddetli tokatlar vuruyordu ki, ormanların içinde yankılar duyuluyor ve ürken çakallar uzakta bir yerde ağlamaya, kahkahaya benzeyen sesler çıkarma başlıyorlardı.

Öğleye doğru avcılar Roma kalesinin yıkıntılarına vardılar.

Guliya ormanların değiştiğini zannetti. Gri ve ölü yapraklar üzüntüyle sarkmış, yerlere değiyordu. Yaprakların üzerinde kızgın güneş ilerlemekteydi.

Kale yıkıntılarının içinde birşeyler yemek için oturdular. Guliya ağzındaki peyniri çiğnerken:

«Eski zamanlarda burada bir kale, kalenin içinde de bir anıt varmış, Art'om» dedi. «Anıt burada kalmış. Bataklık içine çekmiş onu. Bu çok para eder, katso!»

Korkiya, Guliya'nın verdiği habere tümüyle ilgisiz kaldı. Sonra iki tane ufak ağaç kesip dallarını baltayla temizlediler ve bunlara bir kızak biçimi verdiler. Bir tür kızak olmuştu bu. Guliya kızağın üstüne taze yaprak attı, mandaları koştu ve bu aracı kuru dalların dağ gibi yığılı olduğu küçük bataklığa doğru sürdü.

Korkiya sordu:

«Ne yapacağız?»

«Anıtı çıkarıp hediye olarak Gabuniya'ya götüreceğiz. O, anıtları çok seviyor, katso.»

Bu niyet, Korkiya'nın hoşuna gitmişti. Kuru dal yığını dağıttılar ve pembe mermerden yapılmış ince bir kadın eli gördüler. Elin bir parmağı eksikti.

Korkiya başını salladı:

«Çakal kemirmiş, vay lanetli hayvan!» Yüzündeki şaşkınlık sürüyordu.

Heykeli gömülü olduğu yerden dikkatle çıkarmaya koyuldular. Önce bir baş, sonra bir göğüs göründü ve bir saat sonra yarı yarıya su dolu derin çukurun içinde mermerden yapılmış, gülümseyen bir kadın duruyordu. Kadının kalçalarını taştan yapılmış, ince bir kumaş örtüyordu.

Korkiya durmadan kazıyor, avuçlarına tükürüyor, burnundan soluyordu. İş bitene kadar heykele bir bez bile bakmadı. İş bitince gözlerini kaldırdı ve sendeledi. Çukurdan dışarı çıktı, sendeleye sendeleye yürümeye ve bağırmaya başladı:

«Bayağı bir dolandırıcısın sen! Politika bunun neresinde? Bu taştan yapılmış, çıplık bir kadın.»

Guliya alaylı alaylı karşılık verdi:

«Yaşlı bir adamdan özür dilerim. Senden çok özür dilerim, katso. Akıllı bir adamsın, ama gene de budalanın birisin. Bu anıt çok para eder. Onu Gabuniya'ya hediye edeceğiz... Hasırlarla ipleri ver!»

Korkiya şaşkınlık içerisinde hasırları getirdi. Guliya bataklıktan su alıp heykeli birkaç kez yıkadı. Eski mermerin canlı sıcaklığı yeşil çamurun içinden belirdi.

Guliya heykeli hasırlara sardı, kestiği dallarla destekledi ve iple bağladı. Sonra mandaların yardımıyla heykeli sürüklemeye başladılar.

Dönüşte yavaş yavaş yürüyorlardı. Mandalar ikide bir duraklıyordu. Guliya uygarlık, kültür ve anıtlar gibi son derece çapraşık ve güç anlaşılır konular üstüne Korkiya'yla tartışıyordu.

Kendisini heykeli getirme kararına iten belirsiz duyguyu ihtiyara bir türlü açıklayamıyordu. Kanalda bayram vardı, bütün Kolhida'da bayram vardı ve Guliya bu heykelin bayramın süslerinden biri olacağını, bataklıklardan koparılan beklenmedik bir armağan olacağını düşünüyordu.

Guliya'yla Art'om kanala gece döndüler, Gabuniya'nın odasında ışık vardı. Guliya pencereyi hafifçe tıkladı. Gabuniya dışarı çıktı.

Guliya fısıltıyla:

«Bir fener al» dedi. «Gidelim! Sana ilginç birşey göstereceğim. Bataklıkta buldum.»

Gabuniya karşılık vermedi. Guliya'ya güvensizce baktı, feneri aldı ve eski avcının peşine düştü.

Ormanın sık bir yerinde, son barakanın yanında mandalar birşeyler çiğniyor ve soluyorlardı. Mandala-

rın yanında Korkiya duruyordu. Benzi atmıştı. Gabuniya'nın onlara bağırmasından yada daha da kötüsü, onları, bu iki ihtiyar budalayı alaya almasından korkuyordu.

Gabuniya yaklaştı.

«Işığı tut!» dedi Guliya.

Gabuniya güçlü elektrik fenerini yaktı. Fenerin gümüş renkli ışığında serilen dalların üstünde gülümseyen mermer heykel göründü.

Korkiya, Gabuniya'ya baktı ve put kesildi. Mühendis gözlerini ayırmadan, hatta kaşlarını çatarak heykele bakıyordu. Yüzüne özel, görkemli bir solgunluk gelmişti. Uzun süre sustu. Kesik kesik sordu:

«Nerede buldunuz?»

«Eski kalenin yıkıntıları içinde, katso» diye mırıldandı Guliya. «Bu senin. Sen anıtları seviyorsun.»

Gabuniya yavaşça:

«Teşekkür ederim» dedi. «Bazan çok akıllı kişilerin bile anlamadığı birşeyi anlamışsın. Eski zamanlardan kalan tüm güzel şeyleri toplayacağız ve bizim servetimiz insanların bildiği bütün zenginliklerden daha yüce olacak... Çok mutluyuz, arkadaş... Sağol, Guliya! Bu kadar güzel birşey tek kişinin malı olamaz, bu herkesin malı olmalı.»

Gabuniya heykeli yeniden hasırlara sarıp odasına getirmelerini söyledi. Üçü taşıdılar. Sonra Guliya'yla Korkiya barakaya gittiler. Keyifleri yerindeydi.

Gabuniya uzun süre eski kitapları karıştırdı. Arrianus'ta(*) bir yer buldu ve altını kurşun kalemle çizdi. Burada şöyle deniyordu:

(*) **Arrianus:** M.S: II. yüzyılda yaşamış Nikomedeialı yazar (Ç.N.).

«Easis'in sol kıyısında Fasis'in en güzel kadının heykeli vardır.»

Anlaşılan, Guliya bu heykeli bulmuştu.

Kale yıkıntılarını gören az sayıdaki Avrupalı'dan biri olan İsviçreli arkeolog Dubois de Montperet bu kalenin milattan yüz yıl önce yapıldığını ileri sürüyordu. Demek ki heykel ikibin yaşındaydı.

Gabuniya hasırı attı ve heykelin yüzüne baktı. Heykelin temiz alnını ve ince kaşlarının, insana karşı -Korkiya'nın meyhanede sözünü ettiği- o sevecenlikle dolu gülümseyişinin üstünden ikibin yıl geçmişti. İkibin yıl pembe mermeri ince, gri çatlaklarla örtmüştü.

Güneş doğarken Gabuniya pencereyi açtı. Ağaçların üstünde kuşlar uçuşuyor, sabah yeli yaprakları titretiyordu. Henüz yükselmemiş olan güneş ormanların içinde kocaman bir elmas gibi parlıyordu. Bütün bunlar odayı, hızla hareket eden pırıltılar ve gölgelerle dolduruyordu. Işık heykelin yüzünde dolaşıyor, rüzgar onun gülümseyen dudaklarına doğru esiyordu. Gabuniya adsız ve dâhi bir heykeltıraşın yapıtıyla karşı karşıya bulunduğunu anladı.

Kanalın girişindeki yüksek gönderlere çekilmiş kızıl bayraklar hışırdıyor, dağlara doğru kopup gitmeye çabalıyorlardı. Bir batı musonu esiyor, kıyı ülkesinin havasını hafif, genç bir güçle dolduruyordu.

Gabuniya heykele baktı ve unutulmuş ustanın milattan yüz yıl önce bu heykelde Kolhida'nın görkemli geleceğini canlandırmış olduğunu düşündü.

ORMANLARDA ŞENLİK

Bazen insanın keyfinin yerinde olması ne kadar ufak tefek şeylere bağlı oluyor! Masadaki parlak yaprak vazosunu deviren bir rüzgar. Bir deniz dalgasının üstünde sallanan bir şeftalı kabuğu. Çakıl sesleri, dışarıdan gelen tanıdık bir ses, en sonunda sakinleşen denizin üstünde mavi bir duvar gibi duran gök.

O sabahın erken saatlerinde Nevskaya böyle düşünüyordu, ama Çop onunla aynı düşüncede değildi.

Sudaki şeftali kabuğu bir düzensizlikti. Yunan gemilerinin utanmaz aşçıları gene cıvıtmışlar, mutfakta ellerine geçen her pisliği dışarı atıyorlardı.

Vazodaki su gazetenin üstüne akmıştı. Bu da iş değildi. Çakıllar yeni deri gibi gıcırdıyor, bu da sinirli insanlar üzerinde kötü etki yapıyordu.

Dışarıdan gelen ses herkese ait olabilirdi. Takma adı «Antonius Ateşi»(*) olan kızıl saçlı lostromonun tanıdık bir sesi vardı, ama bu sesi dışarıdan duymak hiç kimsenin ilgisini çekmezdi. Lostromo peltek konuşuyor ve:

(*) **Antonius Ateşi:** Ortaçağ'da, özellikle Fransa'da görülen salgın hastalık (Ç.N.).

«Şabujak palamarı çözmeli» diyordu.

«Ama gökyüzüne gelince sorun değişik. Gök hiç de boş birşey değil. Gök ciddi birşey.»

Ama o sabah Nevskaya, Çop'la tartışmıyordu. Onun homurdanışı bile sevinç veriyordu Nevskaya'ya. Evin önünden bir otomobil kornası duyulunca özellikle sevindi. Araba onları Çaladidi'ye, kanalın açılış törenine götürmeye gelmişti.

Çop tepeden tırnağa beyazlar içinde çıktı. Üniformasının sırmaları altın gibi parlıyor, morarıncaya kadar kazınmış yanakları gri gözlerinin keskinliğini açıkça belirtiyordu.

Çop, Yoloçka'yı şoförün yanına oturttu. Hristoforidi arabanın basamağına tırmandı. Yüzündeki gülümseme bayramın başından sonuna kadar kaybolmadı. Ertesi gün şakaklarının neden ağrıdığına bir türlü akıl erdiremedi.

Nevskaya içeride takılıp kaldı ve herkes arabadaki yerini aldıktan sonra çıktı. Kaptan gece yağan yağmurdan kalan temiz su birikintilerinden yeşil bir pırıltı gördü. Nevskaya'nın ipek elbisesi su birikintilerinin içinde bir deniz dalgasının tüm nüanslarıyla parlıyor ve dalgalanıyordu.

Nevskaya rüzgar ve hışırtının içinde arabaya doğru yürüyor ve kaptan güneş ışınlarının onun gülümseyen gözbebeklerini derinliğine aydınlattığını görüyordu.

Çop daha önce hiç yapmadığı birşeyi yaptı ve Nevskaya'nın arabaya girmesine yardım etti. Nevskaya'nın sıcak, güçlü elini hissetti ve içini çekti. Ah, lanetli deniz yaşamı!

Güverteler, dümenler, ambarlar, kömürlükler,

kazalar yaşam bunlarla geçip gitmiş, böyle güler yüzlü, güzel kadınlar bir kıyıda kalmıştı... Hem de çizgili pijama giymiş, tırnaklarını kırmızı boyamış bir takım burjuva kadınları değil, cephelerde dövüşmeyi, özveri göstermeyi, gelecek için yaşamayı bilen o aziz kadınlar.

Ah, denizci hayatı, dört kez lanet olsun!

Çop:

«Uyudun!» diye düşünerek kaşlarını çattı. «Gençler seni geçti, yaşlı şeytan»

Yarı tropik istasyonuna uğrayıp bir yığın çiçek topladılar.

Rüzgar Nevskaya'nın yeşil eşarbını sık sık kaptanın yüzüne çarpıyordu. Bu hafif vuruşlar Çop'u bir sevgilinin eli değmişçesine irkiltiyordu.

Nevskaya yol boyunca güldü. Köy köpeklerinin davranışı neşelendiriyordu onu.

Uzaktan arabayı görünce tembel tembel yola çıkıyorlardı. Suratlarında olağanüstü bir sıkıntı ve dünyadaki herşeye karşı bir umursamazlık vardı. Hatta bazıları esniyor, oturuyor ve kaşınıp pirelerini döküyorlardı. Ama araba herhangi bir köpeğin hizasına gelir gelmez köpek birden yapmacık, gözdağı verircesine bir öfkeye kapılıyor ve tekerleklerin yanı sıra hırlayarak, havlayarak koşuyordu. Arabayı kendi topraklarının sınırına kadar uğurladıktan sonra köpek hemen sakinleşiyor, yüzündeki öfke maskesini atıyor ve suratındaki o eski sıkıntıyla, topallaya topallaya evine koşuyordu.

Arabanın hızlı gidişi yaprakların içinde dörtnala koşan güneş lekelerini, beyaz tozları, köpek havlamalarını, çocuk çığlıklarını ve motorun boğuk uğultusunu avuç avuç suratına çarpıyordu.

... O gün Gabuniya'nın odasındaki barometre «açık»ı gösteriyordu.

Gabuniya'yla Miha sabahın erken saatlerinden beri coşkuluydular. Miha bulut görünüp görünmediğini anlamak için sık sık gökyüzüne bakıyordu. Ama bulut yoktu. Mavi bir gün, rüzgarsız, derin bir sessizliğin içinde doğuyordu. Boğuk balta sesleri duyuluyordu: Dülgeler ormanında, kanalın kıyısında uzun bir masayla sıralar yapıyorlardı.

Mingrel işçiler barakalarda traş oluyorlardı. S'oma kağıt tüplere gizemli bir toz dolduruyordu. Sabahtan beri ıslık çalıyor ve homurdanıyordu. Bu onun keyfinin yerinde olduğunun belirtisiydi.

Kanalın suyunda kırmızı bayraklar dalgalanıyor, yüz kişi için donatılan masanın üstüne sarmaşıklar sarkıyordu.

«Atıştıracak birşey bulunur» daki meyhaneci masaya örtü yetişmediği için kahırlanıyordu. Sahra mutfağından çıkan kızartılmış koyun eti kokusu göğe yükseliyor ve domuz etinin kokusuyla, leylak rengi «İzabella» şarabının kokusuyla karışıyordu.

Suyun tam üstünde kanalın bir yakasından öbür yakasına ince, kırmızı bir kurdela gerilmişti.

Kahiani, Gabuniya ve kanaldaki en yaşlı kişi olan Art'om Korkiya motorbota indiler.

Traş olmuş ve törensi bir havaya girmiş olan S'oma dümende duruyor, botu kancayla kıyıya yanaşık tutuyordu. S'oma donanmada lumbar ağızlarında durulduğu gibi, dimdikti. S'oma da düzen denen şeyin ne olduğunu biliyordu ve eski gemi disiplinini anımsamıştı.

İşçiler kıyılara toplanmışlardı.

Kahiani elini salladı. S'oma motoru çalıştırdı.

Yapacakları, botun burnuyla kırmızı kurdelayı kesmekti. Bu güç birşeydi. S'oma bir gözünü kıstı, piposunu ağzından aldı ve bakışlarını kurdelaya dikti. Bot suyun üstünde düdük çalıp hız alarak ilerliyordu.

Motorun burnu, kurdelanın ortasına çarpıp gerdi. Kordela koptu, uçları havada daireler çizdi ve motor sık, kulakları sağır eden patlamalar arasında kanalın içinde ileri doğru atıldı.

S'oma elini kaldırarak:

«Hip, hip, hurra!» diye bağırdı.

Kıyıdan çok sesli bir bağırış ona yanıt verdi. Bando «Enternasyonal»i çalmaya başladı. İşçiler keçe şapkalarını çıkardılar. S'oma motoru susturdu. Motordakilerin hepsi ayağa kalktı.

Bakir ormanlar ilk kez müzik ve insan seslerinde oluşan boğuk bir koro duyuyordu.

Nevskaya'nın gözü Çop'a ilişti. Çop bileğinin beyazlığı yanında kara gibi görünen elini şapkasının siperinde tutuyordu. Tüm görünüşünde ölçülü bir güç ve bir sakinlik vardı. Nevskaya insanların «Enternasyonal»i, bu tören müziğini pek sık dinlemediklerini ve her keresinde onu büyük çalışmaların ürünü olarak, bir zafer müziği olarak, bir çalışmanın başarıyla sona erişi olarak algıladıklarını düşündü. Yüzlerin böylesine belirli ölçüde solgunlaşması belki de bundandı.

Bando susunca Kahiani işçilere seslendi:

«Zaferinizi kutlarım, arkadaşlar!»

Kalabalık:

«Kutlu olsun!» diye yanıtladı.

«Arkadaşlar!» dedi Kahiani. «Kanal bitti, bir akşam dinlenmeyi ve eğlenmeyi hak ettik... Arkadaşlar, yaşlılardan Sovyet yönetiminin yetiştirdiği genç mü-

hendislere kadar hepiniz büyük bir iş başardınız. Parti adına size teşekkür ederim. Siz bataklıkları, ormanları, yağmurları ve sıtmayı yendiniz. Yalnız ülkedeki bataklığı kurutmakla kalmadınız, çok daha fazlasını yaptınız. İki olay anlatmama izin verin. Bu olaylarda şiir filan değil, sadece çıplak gerçek var. İşte şu yaşlı adam, Art'om Korkiya, Yaşamı boyunca göğsünde, içinde kurutulmuş bir örümcek bulunan, bir ceviz kabuğu taşıdı. Bu cevizi onun dedesi ve babası da taşımışlardı. Biliyorsunuz, eski, karanlık zamanlarda bataklık insanları kurutulmuş örümceği sıtmanın en iyi ilacı sayarlardı. Kocakarılar örümceği okuyup üflerler, insanlar da bu örümcekle kocakarıların dualarının onları hastalıktan koruduğuna inanırlardı. Ve işte Art'om Korkiya bu cevizi demin boynundan çıkarıp suya attı. "Mühendisler sıtmayı bütün örümceklerden daha iyi öldürürlerken cevizle örümceğe ne gerek var?" dedi. Çalışmalarınız insanları kültüre nasıl yaklaştırdığını görüyorsunuz. Size bazılarınca yanlış anlaşılabilecek birşey daha söylemem gerekiyor, arkadaşlar. Bataklıkta bulunan Fasisli Kadın heykelinden sözedeceğim. Ben heykeltraşlıktan hiç anlamam. Ben Michelangelo yada Antokolski değil, bir toprak islah uzmanıyım. Ama şurası bir gerçek ki, dünkü avcı Guliya'yla şu yaşlı Korkiya bu tür şeylerin kültürel değerini, çok açık bir biçimde olmasa bile, anladılar, arkadaşlar, gerçi ben bu işin inceliklerinden hiç anlamam, ama bu gerçek beni sevindiriyor. Arkadaşlar, biz bütün kültürlerin en değerli yanlarını alacağız, bunların tümünü sosyalist düşüncemizin potasında eriteceğiz ve kuşkusuz, insanlığın bugüne kadar tanıdığı en yüce kültürü yaratacağız. Yaşasın Sovyet yarı tropikleri! Siz onları kendi ellerinizle yaratacaksınız. Eğlenin ve dinlenin, arkadaşlar!»

Kahiani'nin söylevinden sonra herkes kocaman masaya doğru yürüdü. Meyhaneci masanın çevresinde mor ve terli yüzüyle koşup duruyordu. Korkuyor ve seviniyordu. Sevinişinin nedeni yaşamında ilk kez açık havada böyle bir şölen düzenleyişiydi, tıpkı Beço'nun tablosundaki gibi, yüz kişilik bir şölen. Korkusunun nedeni ise masa örtülerinin yetmeyişi, sofra takımlarının da yetmeme olasılığının oluşuydu.

Pahomov şölendekilere zeki ve neşeli gözlerle bakıyordu.

«Sizler birer argonotsunuz»(*) dedi Gabuniya'ya. «İason Kolchis'te altın postu nasıl bulduysa siz de tropikleri buldunuz. Sırası gelmişken sorayım: Antik çağda "altın post" diye adlandırılan şeyin ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Sıradan bir koyun postu. Onu, suyunda altın bulunan bir ırmağın dibine serer, kenarlarına taş yığarlarmış, akıntıya kapılmaması için ve su posta altın tozu getirip yığarmış.»

Kahiani:

«Çok kolay» dedi. «Şiir falan da yok bunda. İlkel bir altın elde etme yolu. Gerçek!»

Pahomov hafifçe karşı çıktı:

«Çok kolay olan şeyde genellikle şiirsel olan çok şey vardır. Destanlar geleceğin tohumlarını içerirler. İnsanın yüce şeylere ulaşma çabası yaratır destanları. Ikarus destanı destanların en basitidir. Günümüzde her pilot bir Ikarus oldu. Iason destanında onun ateş soluyan boğalarla tarlaları sürdüğü anlatılır. Nedir bu ateş soluyan boğalar?»

(*) **Argonotlar:** Yunan mitolojisinde altın postu bulmak için «Argo» adlı gemiyle Pelion'dan Kolchis'e (Mingrelya'ya) giden kahramanlar (Ç.N.).

Gabuniya güldü:

«Traktörler.»

Pahomov başını salladı. Çop kahkahayla güldü.

Pahomov konuşmasını sürdürdü:

«İnsanın kendi gücüne inanması gerekir, o zaman ırmakların akışını tersine çevirecek ve Sibirya'da limon yetiştirecektir. Ciddi konuşuyorum. İnsanın, sanatının gücüne inanması gerekir. Argonotların seferine katılanlardan Orpheos lir çalıp şarkı söylerken denizin uğultusu kesilirmiş. Yunanlılar bunu gayet ciddi olarak yazıyorlardı. Buna safça inanıyorlardı. Onlar sanatın gücüne inanıyorlardı, teknik de bir sanattır, Kahiani Yoldaş. Ona, Yunanlıların Orpheos'un lirine inandıkları gibi inanalım. Sizler Kolhida'nın fethi destanını, altın post destanını, argonotların yürekli seferinden sözeden destanı gerçekleştiriyorsunuz. Bravo!»

Kahiani:

«Size saygım büyük» dedi ve utandı. «Bu nedenle size inanıyorum. Haydi dediğiniz gibi olsun!»

Nevskaya konuşmalara kulak veriyordu. Iason'dan, destanlardan, traktörlerden ve pilotlardan sözeden konuşmaları, işçilerin neşeli konuşmalarını, Miha'nın tiz gülüşünü, Guliya'nın hırıltılı sesini, çocukların gevezeliklerini ve Çop'un ölçülü şakalarını duyuyordu.

Orkestra bilmediği, coşkun bir ezgi çalıyordu. Güneş masa örtülerinin, bardakların, şişelerin, insanların yanık ellerinin üstünde geziniyor, bardakların içine bir göz atıyor ve koyu renkli şarabın rengini açıyor, domuz etinin kabuğunu altın bir kat haline getiriyordu.

Herşey iyi geçinen, büyük ailedeki gibi gürültülü ve yalındı.

Nevskaya susuyordu. Şimdi kendisine kesin olarak açıklayamadığı, ama iyi birşey olduğunu söyleyen yanılmaz bir duygu onu bırakmıyordu. Ama neydi olan?

Birden:

«Dostluk!» diye düşündü. «Gerçek dostluğu, dünyada olabilecek şeylerin en iyisini buldum. Çağımıza özgü bu duygu, insan duygularının en iyisi ancak emekte, tehlikelerde, çarpışmalarda ve zaferlerde, yenilgilerde ve tartışmalarda dövülüp biçimleniyor!»

Nevskaya işçilere baktı. Çoğu ona gülümsüyor ve kadehlerini onun için kaldırıyorlardı. İşçiler onunla, bu kadın bilginle, setler yıkıldığında bütün bir gece bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında kendileriyle omuz omuza çalışan bu kadınla övünüyorlardı. Nevskaya'yla, olağanüstü, parlayan bir elbise giymiş olan bu güzel kadınla övünüyorlardı.

Nevskaya, Gabuniya'ya, Kahiani'ye, Pahomov'a baktı. Hepsi birer dosttu. Efsaneler üstüne tartışmaya devam ediyorlardı.

Gözleri Çop'un üstünde durdu. Hristoforidi, Yoloçka ve Soso, ağızları açık, kaptana bakıyorlardı. Kaptan onlara ciddi bir yüzle birşeyler anlatıyordu. Sonra güldü ve çocuklar çınlayan kahkahalara boğuldular. Neye olduğunu bilmeden Nevskaya da güldü.

Güneş ağaçların tepelerine değdi. Hızla ufka doğru alçalıyordu. Eğik ışınları, yaprakları bronz yığınlarına dönüştürmüştü.

Miha'nın bir genç kız sesi gibi tiz olan sesi ortalığın uğultusunu, gülüşleri kestiğinde güneş artık ağaçların ardından denize batmıştı. Miha eski bir Gürcü şarkısı söylüyordu:

İrakli'nin(*) krallığı ve gücü vardı,
Sadece birşeyi satın alamıyordu
Evet, kraliçe sevmiyordu onu.
Uğratmıyordu eşiğine.

Gabuniya şarkının sözlerini çevirmek için Nevskaya'ya doğru eğildi. Pahomov gözlerini eliyle kapadı. Kahiani gözlerini kısmış, koyu ve temiz suyun aktığı kanala bakıyordu. Kanalda akşam göğe yansıyordu.

Kral tek başına bahçelere gidiyor,
Gün batana dek orada dolaşıyordu,
Çobanlar, çiftçiler, köpek bakıcıları
Acımadan alay ediyorlardı onunla.

Çop boş şarap bardağını titreyen parmaklarıyla çeviriyordu. Kaptan Gürcüce biliyor ve şarkının sözlerini anlıyordu. Lanet olası gemici yaşamı! Sanki şarkı ondan, sevgiyi hiç tanımamış, yaşlı bir denizciden sözediyordu.

Sırtımda tek bir mintan,
Belimde bir hançer var,
Ama Kraliçe Tamara'nın gülümseyişiyle
Ben İrakli'den daha zenginim.

Ağır bir çiçek Çop'un eline çarptı. Koyu taç yaprakları masaya saçıldı.

Kaptan çiçeği ellerinde çevirdi ve düğme iliğine soktu. Tanımamıştı çiçeği: Böyle siyah ve artık dökülmeye başlamış güller sadece tropik deneme istasyonunda vardı.

Çop Nevskaya'ya baktı. Nevskaya'nın dudakları titriyordu. Gülmemeye ve kaptana bakmamaya çalışıyordu.

(*) **İrakli:** Eski Gürcistan krallarından biri (Ç.N.).

S'oma birden ayaklarını yerde patırdatıp bağırdı:

«Hey! Hey! Bayanlar, baylar, yaşamaya devam ediyoruz!»

İşçiler ayağa fırladılar. Orkestra bir Lezginka havası çalmaya başladı. Gabuniya yerinden kopar gibi fırladı, hafif, kıvrak bir dansa başladı. Arkasından Miha da kalktı. Kollarıyla masadaki şarap bardaklarını yere devriyor ve vahşi çığlıklar atıyordu.

Davulların gümbürtüsü boğuk ve aceleciydi. İşçiler dansedenlerin çevresini almış, el çırpıyorlardı:

Hey! Hey! Hey! Hey...

Şişman meyhaneci jembere katılınca bağırışlar güçlendi. Meyhaneci ayak bileklerinden sıkılmış basma pantolununu şişirerek topaç gibi dönmeye başladı. Başının üstünde el çırpıyor ve çabuk adımlarla çemberi dolaşıyordu:

Hey! Hey! Hey! Hey.

Ormanın üstünde hafif bir toz bulutu belirmişti.

Ama Nevskaya çembere katılınca herkesin coşkunluğu son düzeye vardı Nevskaya'nın parlak, yeşil elbisesi uçuşuyor ve yüzlere ılık bir rüzgar çarptırarak hışırdıyordu.

Hristoforidi:

«Hurra!» diye bağırdı ve dansedenlerin çevresinde fırıl fırıl dönmeye başladı. «Boyayalım - parlatalım, parlatalım - boyayalım!»

Arkasından Soso da dönmeye başladı.

Art'om Korkiya bastonunu sallıyor ve öksürüyordu. Guliya bulunduğu yerde ayaklarını vuruyordu.

Korkiya bağırdı:

«Sonunda neşe denen şey bizim bataklıklara da geldi, katso!»

Çop, dansı daha iyi görmesi için Yoloçka'yı omzuna aldı. En çok coşup kendinden geçen Vano Ahmeteli'ydi. Sukunduzunun canı cehenneme! Orkestra, devam et!

Vano coşkuyla, taşkınlıkla dansediyordu. Yoloçka'nın yanından geçerken dilini damağında şaklatıyor, naralar atıyor ve gözlerini kocaman kocaman açıyordu.

Grişa:

«Ah, bu adamları gördükçe gülmekten katılacağım!» diye bağırdı ve halkanın arasına daldı.

Herkes durakladı. Grişa öyle hızlı oynuyordu ki hemen hemen görülmüyordu. Dansedenler patlamaya hazır bir bombadan kaçar gibi ürkmüş, onun yanından açılmışlardı.

O sırada tiz bir ıslık gökyüzünü yırttı ve havai fişeklerin ilki yıldızların yanında patlayıp ateşten bir kar gibi saçıldı.

Havai fişekler demetler halinde yükseliyor ve kulakları sağır eden bir biçimde patlıyorlardı. Gecenin, barut ve şarap kokan lacivert bir gecenin bastırdığını herkes ancak o zaman farketti.

Kanalın kıyılarında ateşten yanmıştı. Su sıvı bir aleve dönüşmüştü. Göğe yükselen havai fişeklerin çizdiği yaylarla parçalanan kıpkırmızı bir ateş suyun içinde oynaşıyordu.

Binlerce ateş böceği, yanıp sönerek, sık ormanların içinde geziniyordu. Sanki yıldızlı gök yere inmiş, ormanların üstünde uçuyor, fırıl fırıl dönüyor, bazen kestane fişeklerinden ürkerek uzaklaşıyor, bazen eşarbını yeniden ağaçların üstünde sallıyordu.

Yoloçka kaptanın kollarında uyuyakalmıştı, Çop onu Gabuniya'nın odasına götürdü ve dar portatif kar-

yolanın üstüne yatırdı. Havai fişeklerin pembe ve beyaz ışıkları Fasis heykelinin gülümseyen yüzünden ılık şimşekler gibi geçiyordu. Kaptan:

«Ah, gemici yaşamı, lanet olsun!» dedi.

Pencerenin önünde duruyor ve gökyüzünde olup biten ateş harikalarını seyrediyordu.

Nevskaya sessizce içeri girdi. Çop'a yaklaştı, sıcak, ince elini onun omzuna koydu ve çatırtılı, dumanlı havai fişekleri uzun süre seyretti. Çop kımıldamaya korkuyordu. İkisi de susuyorlardı.

Sonra Nevskaya gene hiç ses çıkarmadan dışarı çıktı. Çop onun giysisinin hışırtısını, kapının kapanış sesini duydu ve birden gece gözlerinin önünde fırıl fırıl dönmeye başladı. Pencerenin çerçevesine tutundu ve avucunu gözlerinde gezdirdi. Avucu nemlenmişti.

«Budala!» diye homurdandı Çop. «Kırkyedi yıl kendini sıktın da şimdi bırakıverdin!»

Gecenin içinde müzik uğulduyor, ateşten oklar atılıyor. şarkılar fırıl fırıl dönüyordu. Çop tam mutluluğun ne demek olduğunu ancak yaşamının kırkyedinci yılında öğrendiğini düşündü.

Hızla geri döndü ve dışarı çıktı.

ÇIPLAK AYAKLI ARGONOTLAR

Şafak sökerken S'oma motoru iskeleye yanaştırdı. Poti'ye kanaldan, Hopi ırmağından ve sonra da denizden gitmeye karar vermişlerdi. Hava bir gün öncesi gibi sakin olacağa benziyordu.

Kanalın kıyısında ateşler sönmek üzereydi. Yaprakların üstünden sıcak küllerin içine çiy damlıyor ve ince ince cızırdıyordu. Çalıların içinden sakıngan kuş şakıyışları duyuluyordu.

Nevskaya, çocuklar, Çop ve Gabuniya birlikte gideceklerdi.

Motor barakaların yanından hızla geçerken işçiler şapkalarını sallıyor, şarkılar söylüyorlardı. Sonra karşıdan ormanlar yeşil bir çağlayan gibi yaklaşmaya başladılar ve motor, kıvrıntılı Hopi ırmağının iki yanı ağaçlık yolunda sallana sallana uçmaya başladı.

Kocaman beyaz güneş arkalarından doğuyor ve uzun gölgeler oluşturuyordu.

Motor, uzun süre, ılık yaprak kokularıyla suyu yara yara ilerledi ve ta ileride deniz görününceye kadar

bir türlü bunları yarıp çıkamadı. Deniz görününce motordakilerin yüzlerini yosun ve ıslak kum kokan sert bir rüzgar yaladı.

Ridut-Kale kasabasının kazıklar üstüne oturtulmuş, mavi ve pembe boyalı evleri suda yansıyordu. Sanki suyun içinde rengarenk, çürümüş bir şal sallanıyor gibiydi.

Motorun sesi kıyı evlerini birer birer dolaşıyor, kapıları çalıyor, hafifliyor, dinliyor ve insanları uyandırıyordu.

Bir kadın kucağındaki çocukla terasa çıktı. Bir yerde bir horoz öttü ve güvercinler gürültüyle havalandılar.

Motor denize çıktı ve güneye doğru geniş bir daire çizerek, serpintiler sıçratarak demirli duran eski bir yelkenlinin yanından takırdayarak geçti.

Uzak kumsallarda dalgaların sesi duyuluyordu.

Yelkenlinin güvertesinde çıplak ayaklı, güneşten yanmış gemiciler, bacaklarını sarkıtmış, oturuyorlardı. Sigara içiyor, tükürüyor ve yeni birer Argonot gibi Kolhida kıyılarını seyrediyorlardı.

1934

1892 yılında Moskova'da doğan Konstantin Paustovski, yaşamını yazarak geçirmiştir. 1968'de ölen Paustovski, kendi deyişiyle, yarattığı karakterlerin hayatını yaşamış, onların iyi yönlerini bulmaya çalışmıştır. Paustovski, çağdaşlarının ahlak yapısını sergileyen, sevinçli ve üzüntülü anlarında, severken ve yaratırken onların karakterlerini ortaya koyan eserler yazmıştır. Paustovski'nin lirik üslubunda yansıyan çarpıcı gerçek, *Bataklık*'ta da okuyucuyu büyüleyecektir. *Bataklık*, Sovyetler'de, insanın doğaya egemen oluşunun ve sosyalizmin kuruluşunda, vahşi doğanın, insandan yana, insanın çıkarları doğrultusunda değiştirilişinin romanıdır. Bu değişim sırasında, doğayla birlikte, yeni Sovyet insanı da değişmekte, yaratıcı bir topluma doğru atılan güçlü adımların bilincine varmaktadır. Paustovski'nin *Bataklık*'ı, zengin Sovyet edebiyatının en iyi roman örneklerinden birisidir.

ISBN 975-7530-52-2